

Előszó

Az olvasó figyelmébe

A rendészeti működés fontos pillére a büntetőjogi felelősség érvényesítése, ennek tudományos hátterét pedig a bűnügyi tudományok adják. Ezek oktatásának minősége tehát kulcskérdés, a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmával megkíséreltük áttekinteni a helyzetet. Megnyitójában prof. dr. Blaskó Béla ny. r. vezérőrnagy, egyetemi tanár, oktatási dékánhelyettes, a Bűnügyi Tudományok Intézetének intézetvezetője kifejtette, hogy korábban, a jogelőd intézménynél, tisztességes szakmai hírnevet szerzett magának a Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék. Neves oktatók sora állt a katedrán, az idők hajnalán – amíg a belső oktatói gárda meg nem erősödött – az ELTE oktatói jártak ide előadásokat tartani: stílust, előadói modort, tudást vehettünk át tőlük. 2013. január 1-je után nemcsak arra került sor, hogy a bejáratnál kicserélték a táblát, és azóta a korábbi RTF helyett RTK áll rajta, hanem nagyon komoly tartalmi elvárásoknak is meg kellett felelni. Az NKE képzési profilja a hadtudomány, a közigazgatás-tudomány és a rendészettudomány együtteséből épül fel, és ez bizonyos változást idézett elő: ma már nem elsősorban a jogi képzési ágba tartozik a felsőfokú rendészeti képzés. Azonban a fenntartói akarathoz, illetve az egyetem vezetésének hála, komoly bizalmat kaptunk a bűnügyi tudományos képzés megújításában, annak intézeti keretbe helyezésével. Szervezeti kéréseken túl komoly tartalmi változásokat is végre kell hajtani. Ezeknek jórészt még az elején vagyunk: látjuk a célt, látjuk, mit szeretnénk elérni, és a tanszéki referátumokból kitűnik, hogy jó úton járunk. Az intézet alapvető feladata, hogy az egyetemi struktúrában mindhárom karon egyetemi szinten műveljük, vagyis kutassuk és oktasuk a bűnügyi tudományok körébe tartozó tantárgyakat.

Az egyetem fenntartó testületének nevében dr. Janza Frigyes ny. r. vezérőrnagy, címzetes egyetemi tanár is ezeket a gondolatokat hangsúlyozta, s megemlítette, hogy éppen mostanában került sor Korinek László akadémikus, a Magyar Rendészettudományi Társaság elnökének köszöntésére, ahol Pintér Sándor belügyminiszter megfogalmazta az egyetemmel kapcsolatos elvárásait. Az egyetemi rangnak mielőbb meg kell felelni, ez a folyamat zajlik pillanatnyilag is: fejlődnie kell az oktatói gárdának, és a curriculumoknak is olyan tartalmat kell adni, amely valóban a tudományok legújabb eredményeinek befogadását és közvetítését jelenti. Ez kétségtelenül nem lehet gyors folyamat, de – ahogy ezt a konferencia is tükrözi – úgy tűnik, a kar személyi állománya elkötelezett aziránt, hogy ennek a fenntartói akaratnak megfeleljen.

A konferencia moderátora, prof. dr. Finszter Géza, az MTA doktora, az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság Rendészeti Albizottságának elnöke kiemelte az előadások visszatérő gondolatát: a gyakornoki idő hiánya szinte abszurd helyzetet idéz elő, mert míg a jogi pályák többségében teljesen természetes a hosszú gyakornoki idő, majd a szakvizsga letétele, addig ez a bűnügyi területen és a rendészeti pályákon általában hiányzik. Emellett sürgette a kontroll kriminológiájának hazai fejlesztését. Idézte Szabó

Dénes professzort, aki már 1972-ben intette a szociológusokat és a kriminológusokat, hogy figyeljék a rendőrséget, mert az olyan, mint a földrengésmérő készülék: ha a társadalom mélyén bajok vannak, az első jelzések innen fognak érkezni. Ez végül egy egészen új kriminológiai iskola kialakulásához vezetett.

A konferencia hanganyagát Szendrey Zsuzsanna nappali tagozatos, harmadéves, bűnügyi szakos hallgató és dr. Szilvász György r. százados tanársegéd helyezte át írásba, köszönet a munkájukért.

Jelen számunk további közleményei, a migráció lélektani kérdéseivel, a hatékony, avagy eredményes bűnüldözés dilemmájával és a stratégiai információszerzéssel foglalkozó tanulmányok mintegy illusztrálják karunk oktatóinak aktivitását a bűnügyi tudományok magas színvonalú művelésében. Ezúttal is helyet kaptak külsős szerzők, noha elsősorban az NKE oktatói számára törekszünk publikációs teret biztosítani: az EU-ra nehezedő mind erősebb migrációs nyomás, valamint a gyermekbűnözés gyökereinek feltárása olyan tudományos igényű írásokban fogalmazódott meg, amelyekre a rendészeti gyakorlatnak szüksége van.

*Németh Zsolt
felelős szerkesztő*

Kriminológia a felsőfokú rendészeti képzésben

BARABÁS Andrea Tünde

A tanulmány a kriminológia tantárgy oktatásának fejlődését mutatja be a Rendőrtiszti Főiskola, illetve a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának tudományos életében. Az áttekintésből kiderül, milyen jelentős szerepet játszott e tantárgy a rendészeti képzésben a kezdetektől napjainkig, valamint az is, hogy az oktatási tematika kialakításában az ország legnevesebb kriminológusai vettek részt. A korábbi jó tradíciókra építve napjainkban immáron egyetemi keretek között folyik a jövő rendőrtisztjeinek képzése. A kar a magyarországi felsőoktatási intézmények között egyedülálló abban, hogy végzett hallgatóink nagy része találkozik majd a bűnnel, bűnözéssel pályafutása során, részt vesz a bűnmegelőzés-bűnüldözés folyamatában, azaz bizonyosan alkalmazni tudja majd a kriminológiai ismereteket munkája során.

A kriminológia, a bűnügyi tudományok egyikeként, a rendőrtiszt- (majd később a mind több irányú rendészeti felsőfokú) képzésben kezdettől fogva jelen van. A kezdetekben a Kriminalisztikai Tanszék szervezetében a kriminálmotodikai és kriminológiai szakcsoport volt a tantárgy felelőse, 1990-től önálló tanszékként működött, néhány évvel később a Bűnügyi Tudományok Tanszékének szervezetébe tagozódott a tárgy. Ezt követően hosszabb ideig működött a Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszéken belül, majd 2012-től, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem létrejöttével a Bűnügyi Tudományok Intézetében ismét önálló tanszéki rangot kapott. Ez a fajta változatosság jól mutatja a kriminológia tudománya rangjának változó szerepét, hanyattatásait, s végül annak elismerését, hogy e társadalomtudomány nélkülözhetetlen a rendészeti képzésben. Mindazon ismeretek, amelyeket felölel – ha nem is konkrét útmutatóként, de a rendészeti tevékenység során szem előtt tartva –, fontosak akár a bűnmegelőzés elvi szintű kidolgozása, akár a napi szintű intézkedés során is, hasznos társaként a jövő rendőreinek. Ahogy Lévai Miklós megfogalmazza: a kriminológia elméleti funkciója a kriminalitással összefüggő tényezők feltárása és elemzése, valamint a törvényszerűségek feltárása, addig alapvető gyakorlati szerepe az, hogy kutatási eredményeivel segítse, orientálja a bűnmegelőzést szolgáló döntéseket.¹ Ehhez azonban hozzá kell tenni azt, hogy nem csupán a magas szintű kormányzati döntésekben játszhat szerepet a kriminológia, hanem a mindennapok során a szolgálatot teljesítő rendőr kollégák tevékenységében is.

A tantárgy tartalma alapvetően az ELTE kriminológiai oktatásának alapulvételével formálódott. Ennek a kezdetekkor a pesti jogi kar jelentős személyiségei: Vigh József,

1 Lévai et. al. (1999) 9–11.

Gönczöl Katalin és Tauber István (aki egy ideig tanszékvezetőnk is volt) voltak letéteményesei.

A kriminológia oktatása a BA-képzésben jelenleg két félévben történik: a rendőri szakirányok hallgatói (bűnügyi, gazdaságvédelmi, közlekedésrendészeti, közrendvédelmi és igazgatásrendészeti), valamint a pénzügyi nyomozók számára a nappali tagozaton 70 óra (40 óra előadás és 30 óra szeminárium) az időkeret, ugyanez a levelező tagozaton 20 óra előadás. A félévek lezárása kollokviummal történik. A nem rendőri (határrendészeti, vám- és jövedéki, büntetés-végrehajtási, katasztrófavédelmi és biztonsági) szakirányok számára kriminológiai alapismeretek oktatása történik a nappali tagozaton 14 óra előadás és 14 óra szeminárium, a levelezőn 10 óra előadás formájában. A számonkérés módja: beszámoló.

Az órarendi foglalkozásokon túl évtizedek óta sikeres a tanszékünk által meghirdetett Narkológia című speciális kollégiumunk, amely a drogkérdés teljes keresztmetszetét átfogja, annak egészségügyi, szociális, oktatási, valamint kriminális vonzataival. A hallgatók nagyszámú szakdolgozattal, valamint tudományos diákköri aktivitással is kötődnek oktatóinkhoz.

A kriminológia oktatásának tartalma a BA-képzésben

A kriminológia, mint az egyik bűnügyi alaptudomány, a modern rendészet nélkülözhetetlen ismeretbázisa. Feladata a bűnözés, a bűnös emberi magatartás eredetének, biológiai és társadalmi meghatározottságának bemutatása és megértése, beleértve az oksági összefüggéseket és a személyiség szerepét. Fontos rész a kriminalitás alakulásának elemzése, beleértve a rejtett bűnözést és a devianciákkal való közös gyökerűség feltárását. Tárgykörébe tartozik a viktimológia és az áldozatvédelem, valamint a bűnmegelőzés alapkérdései, a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai, a szankciórendszer problémái, az alternatív büntetések és a resztoratív igazságszolgáltatás.

A szakkriminológia felöleli a különböző bűncselekménycsoportokra, egyes bűncselekményekre és az elkövetőikre vonatkozó kriminogén tényezőket, ismereteket ad az egyes bűncselekmény-kategóriák alakulásáról, megadja az elemzésükhöz, értékelésükhöz szükséges információkat, az egyes bűncselekményi formációk, illetve elkövetői kategóriák konkrét okságát és a hatékony megelőzés lehetőségeit és feladatait. A tárgykör szoros összefüggésben van a büntetőjogi, a büntető eljárásjogi és a bűnügyi szolgálati ismeretekkel.

A kar speciális jellegére tekintettel az oktatásban hangsúlyosan szerepel a bűnözéskontroll kriminológiája (a rendőrök mint sértettek és elkövetők). Az igazságügyi statisztika, a bűnözés és a rendőrség hatékonyságmérésének bemutatása szintén kriminológiai megközelítésben történik, és ezzel teljessé válik a hallgatók számára az alapismereti ismeretanyag, vagyis összességében megismerik a bűnözés és a konkrét bűncselekmények alakulását, változását, az oksági mechanizmusokat, a megelőzés, valamint az állami represszív fellépés szerepét, jelentőségét és korlátait.

Az általános részi ismeretanyag (alapismeretek) főbb témakörei

- A kriminológia tudománytörténeti és tudományelméleti kérdései
- A kriminológiai kutatások és bűnözési elméletek
- A bűnözés társadalmi újratermelődése – makro- és mikrokörnyezeti hatások
- A személyiség és egyes szociálpszichológiai folyamatok szerepe a bűnözésben
- A bűnözés oksági kérdései
- A bűnözés és a devianciák
- A viktimológia alapkérdései
- A látens bűnözés
- A bűnözés megelőzése
- A büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai
- A rendőrség és a civil szféra együttműködése
- A bűnözés és a rendőrség teljesítményének mérése
- A szabadságvesztés végrehajtása és a reszocializáció

A különös részi ismeretanyag (szakkriminológia) főbb témakörei

- A hazai bűnözés alakulása
- A vagyon elleni bűnözés
- Az erőszakos bűnözés
- Családi erőszak, gyermekbántalmazás, pedofília
- Gazdasági bűnözés
- A korrupciós bűnözés
- A kábítószer-bűnözés
- A számítógépes bűnözés
- A szervezett bűnözés
- Az élődsi és prostitúciós jellegű bűncselekmények elkövetői köre, karrierbűnözők, szervezett és szervezetszerű bűnözők és a női bűnözés
- A fiatalkori bűnözés
- A visszaesők és a kisebbségek bűnözése
- Büntetések, alternatív büntetések, elterelés
- A bűnüldözés kriminológiája
- A rendőrök által elkövetett jogsértések – a rendőr mint a bűncselekmény sértettje

A kriminológia oktatásának tartalma az MA-képzésben

A kriminológia tudományos eredményei helyt kapnak a mesterképzésben is. Ezek egy-egy speciális témát járnak körül.

- A bűnmegelőzés elmélete és gyakorlata

Az önkormányzatokkal és a civil szférával kooperációban megvalósuló rendőrkapitánysági szintű bűnmegelőzés elméleti alapjainak készségszintű elsajátítása. A helyi szintű prevenció kialakítása és működtetése.

- Gyermek- és idősbántalmazás

A gyermekbántalmazás – főként a büntetőjogi felelősség aspektusából – felfogható gyermekjogi kérdésként is, az egyén és a közösség életének minőségét rombolja. A bántalmazott, elhanyagolt és megalázott gyermek nagy eséllyel deviálódni fog, és ezzel a társadalmi problémák újratermelődnek.

Az időskorúak az idő múlásával folyamatosan romló (szellemi, egészségügyi, fizikai) állapotukból adódóan egyre növekvő mértékű veszélynek vannak kitéve. Könnyen válnak bűnözők céltáblájává, miközben a hatékony megelőzést nehezíti a társadalomban eluralkodott kölcsönös bizalmatlanság.

- Drogproblémák rendészeti kezelése

A kábítószer-fogyasztás és a hozzá kapcsolódó bűnözés a modern társadalmak súlyos és komplex problémája: méreteinek és kárainak mérséklése, mederben tartása csak sokoldalú, multidiszciplináris együttműködés keretében képzelhető el. A rendészeti megközelítés önmagában elégtelen, szükséges a drogkérdés egészségügyi, szociális, oktatási, civilszervezeti és gyermekvédelmi aspektusainak ismerete is.

Legújabb tudományos eredmények

A kriminológia oktatása során arra törekszünk, hogy hallgatónk megértse a bűnös emberi magatartás okait, természetét és törvényszerűségeit, hogy tisztelje az emberi méltóságot, hiszen a közösség mértékadó személyeinek magatartása kihat magának a közösségnek az életére, alakulására, feszültségeket kelthet, de fel is oldhat, segítheti a kirekesztést, vagy éppen ellenkezőleg, erősítheti a befogadást, a közösségi kohéziót. A ma hallgatói a jövő rendőrei. Egy ilyen szakmai közösségben a tudományos eredmények átadása, az előítéletek lebontása, így például annak megértése, hogy az önsorsrontó, deviálódó, beilleszkedni képtelen emberek a sorsukat nem maguk választják, a születésük véletlenje, a gyermekkori környezet, a szocializációjuk következtében válnak veszélyessé. A jogsértő magatartásokra reagálni kell a társadalmi rend védelme érdekében, ám csakis törvényesen, és szem előtt tartva azt, hogy a rendőrség feladata végső soron, hogy tevékenységével hozzájáruljon a társadalmi harmónia és igazságosság megvalósulásához. Az előítéletes gondolkodás a felvilágosult emberiség egyik legnagyobb ellensége. Amíg az egyik faj előtérbe helyezi magát a másikkal szemben, addig igazából messze vagyunk a fejlett civilizációtól.²

Karunk Magyarországon egyedülálló abban, hogy végzett hallgatóink nagy része találkozik majd a bűnnel pályafutása során, kapcsolódik a bűnmegelőzés-bűnüldözés komplex köréhez, így számukra kiemelten fontos, hogy a gyakorlatban, döntéseik során figyelembe vegyék mindazon eredményeket, amelyek a kriminológiai kutatások során segíthetik munkájukat. Ezért a Kriminológiai Tanszék feladata nem pusztán az ismeretek átadása, hanem a folyamatos fejlődés, a legújabb tudományos eredmények megismerése, és önálló kutatóműhely kialakítása, amely teret nyújthat az érdeklődő fiatalok számára a tudományos életbe való bekapcsolódáshoz is.

2 Aronson (2001) 302.

IRODALOMJEGYZÉK

Aronson, Eliott (2001): *A társas lény*. Budapest, KJK–Kerszöv.

Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Miklós (szerk.) (1999): *Kriminológiai ismeretek*. Budapest, Corvina Kiadó.

Kertész Imre (1998): A kriminológia új tankönyve. In: *Kriminológiai Közlemények*. 56. sz. 47–57.

SUMMARY

Criminology in the higher policing education

BARABÁS Andrea Tünde

The following study presents the developing of the education of criminology course in the scientific life of the former Police High School and the National University of Public Sciences. It emerges from his overview, a how considerable role this subject played in the policing education from the beginnings until now, and it is, that the country's most renowned criminologist took part in the forming of the educational syllabus. The education of the coming police officers is proceeding about university frameworks building upon the previous good traditions in our days. The situation of our faculty is unique in Hungary, because most of our students will face the sin and the criminality in the course of their career, take part in the process of the crime prevention and/or the criminal investigation, so they can apply their criminological knowledge in their work certainly.

A büntető eljárásjog oktatásának tapasztalatai a rendvédelmi tisztképzésben

FANTOLY Zsanett

A rendészeti képzésben kiemelkedő szerepet játszik a büntető eljárásjog oktatása. A tantárgyat mind nappali, mind pedig levelező tagozaton előadás formájában ismertetjük a hallgatókkal, emellett a nappali tagozaton gyakorlatok is társulnak az előadáshoz. A Büntetőeljárásjogi Tanszék munkája a hallgatók magas szintű szakmai tudással történő felvértezésére irányul az eljárási büntetőjog elméleti kérdéseinek témájában, és szerves részét képezi a joggyakorlatban előforduló problémák megoldására történő felkészítés is. Emellett a büntetőeljárás tudománya iránt fokozott érdeklődést tanúsító hallgatókat a TDK keretében az OTDK-n és egyéb szakmai fórumokon történő megmérettetésre készítjük fel. Jelen előadás a Büntetőeljárásjogi Tanszék múltját, jelenét és jövőbeni célkitűzéseit vázolja fel azzal a céllal, hogy hozzájáruljon mind az oktatás, mind a kutatás terén előttünk álló feladatok megvalósításához.

Az NKE Bűnügyi Tudományok Intézetében a büntető anyagi jog mellett a büntető eljárásjognak is kiemelkedő jelentősége van. A tantárgy kezdetektől meghatározó szerepet játszott a tisztképzés tananyagának összeállításán. A történeti fejlődést tekintve a kapuit 1971-ben megnyitó Rendőrtiszti Főiskolán nappali, majd 1975-től levelező tagozaton is megkezdődött a büntető eljárásjog oktatása. A legutóbbi években (egészen 2012-ig) a tantárgyat a Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék keretein belül oktatták a büntető anyagi jog és a kriminológia mellett. A tantárgy oktatásának célját pontosan határozza meg a Rendőrtiszti Főiskola 2011-ben megjelenő 40 éves jubileumi évkönyve, amely a büntető eljárásjogi és kriminológiai csoport munkáját a büntető eljárásjog oktatása vonatkozásában az alábbiak szerint ismerteti: „Az oktatás célja, hogy a hallgatóink ismerjék meg a legfontosabb jogintézményeket. Készség szintjén kell elsajátítani a hallgatóknak a büntető eljárásjog ún. statikus részét, valamint a dinamikus részből a nyomozásra vonatkozó rendelkezéseket, ismereti szinten kell megtanulni a bírósági eljárás szabályait. Az oktatás során figyelembe vesszük, hogy végzett hallgatóinknak ügyészekkel és védőkkel is együtt kell dolgozniuk, ezért törekszünk a gyakorlati problémák bemutatására is, és azok megoldására is teszünk a foglalkozásokon törvényes javaslatokat. A hallgatók szakdolgozatot készíthetnek büntető eljárásjogból, de lehetőség van a tájékoztatóban nem szereplő témakörökből is elkészíteni azokat. A hallgatók büntető eljárásjogot két féléven keresztül tanulnak,

mely kollokviummal zárul. A csoport – a katasztrófavédelmi szakot kivéve – egységesen oktatja a tantárgyat minden tagozat és ezek hallgatója számára.”¹

A Rendőrtiszti Főiskolának a Nemzeti Közszerződési Egyetemes törvény betagozódásával, és ezáltal a Bűnügyi Tudományok Intézetének felállításával ezen oktatási célok alapjaiban nem változtak. Jelenleg nappali tagozaton a 3., illetve a 4. szemeszterben oktatunk Be.-t. A 3. szemeszterben:

- bűnügyi igazgatási szakon: pénzügynyomozói szakirányon, bűnügyi nyomozó szakirányon és gazdaságvédelmi nyomozó szakirányon;
- rendészeti igazgatási szakon: büntetés-végrehajtási szakirányon, igazgatásrendészeti szakirányon, határrendészeti szakirányon, közlekedésrendészeti szakirányon, közrendvédelmi szakirányon, migrációs szakirányon, valamint vám- és jövedéki igazgatási szakirányon.

Az óraszámok *nappali tagozaton* az alábbiak szerint alakulnak:

- 18 óra előadás,
- 18 óra szeminárium és
- 6 óra gyakorlat.

Levelező tagozaton:

- bűnügyi igazgatási szakon: pénzügynyomozói szakirányon, bűnügyi nyomozó szakirányon és gazdaságvédelmi nyomozó szakirányon;
 - rendészeti igazgatási szakon: büntetés-végrehajtási szakirányon, igazgatásrendészeti szakirányon, közlekedésrendészeti szakirányon, közrendvédelmi szakirányon, valamint vám- és jövedéki igazgatási szakirányon
- összesen 16 óra előadás keretében történik a Be. oktatása.

A 4. szemeszterben mind nappali, mind levelező tagozaton csökkentett óraszámban, összesen 14 óra előadás keretében történik a tantárgy oktatása a rendészeti igazgatási szak biztonsági szakirányán.

Emellett a Be. oktatása a kriminalisztikai szakértő továbbképzési szakon is folyik, az első félévben 20 órában. Újdonság a jövőre nézve, hogy a következő tanévtől egyes nappalis szakirányoknál visszatér a szigorlat, amely 2007-ben volt utoljára Be.-ből, akkor még minden szakasznál, nappali és levelező tagozaton egyaránt.

Jelen oktatási struktúrával kapcsolatban az észrevételeimet az alábbiakban összegzem. Lassan két évtizedes oktatási tapasztalatom, hogy egy teljes tanév alatt a Be.-ismeretek teljes körű, súlyozás nélküli oktatására nem kerülhet sor. A tananyag azon elosztása, amely alapján az első félévben a Be. statikus, míg a második félévben a dinamikus részének az oktatására kell sort keríteni, helyesnek mutatkozik azzal, hogy a tisztképzésben részt vevő hallgatóknak természetesen elsődlegesen a nyomozást kell kiemelni és részletesen ismertetni a dinamikus rész anyagai közül. Az ún. előkészítő szakasz részletes ismertetése azért is elkerülhetetlen, mert meggyőződésem, hogy enélkül a bírósági eljárás szabályai sem érthetőek.

1 Budaházi Árpád (szerk.) (2011): Jubileumi évkönyv – 40. éves a Rendőrtiszti Főiskola 1971–2011. Budapest, Rendőrtiszti Főiskola, 43.

Az anyag súlyozott oktatásával kapcsolatban a javaslataim a következők. Az egyetemünkről kikerülő hallgatók mindegyikének rendelkeznie kell olyan általános ismeretekkel, amelyek képessé teszik őket arra, hogy az ügyekben, amelyekben eljárnak, kezdő rendőrtisztként is megfelelő ismeretekkel rendelkezzenek. Különösen fontos ez azért, mert hallgatóinknak egyetemi tanulmányaik befejeztével – jogász hallgató-társaikkal ellentétben – nem áll rendelkezésükre még további három év a gyakorlati ismeretek joggyakorlatban történő elsajátítására. Gondolok itt elsősorban a nyomozó hatóságnál kezdő nyomozókra és vizsgálókra, akiknek már munkába állásuk első napján adekvátan kell fellépniük minden kérdésben.

Ebből adódóan vannak olyan anyagrészek, amelyeket részletesebben kell oktatni, mivel ezek adnak kellő elméleti alapot, és ezekhez kapcsolódóan részletesebb gyakorlati ismereteket is át kell adni. Ugyanakkor vannak olyan anyagrészek a büntetőeljárás törvényünkben, amelyeket munkájuk során bizonyosan nem fognak alkalmazni, vagy csak azok, akik egyébként kifejezetten olyan jogalkalmazási területen fognak dolgozni, és hosszabb idő áll rendelkezésükre, hogy elsajátítsák a gyakorlati ismereteket, mielőtt ilyen helyzetbe kerülnek. Ilyen például a titkos adatszerzés engedélyezésével kapcsolatos eljárás.

Ebből következően úgy vélem, hogy a Be. oktatása kellőképpen súlyozható. Példaként említem, hogy azokkal a kényszerintézkedésekkel, amelyek a gyakorlatban gyakrabban előfordulnak (például őrizetbe vétel, előzetes letartóztatás, házkutatás), részletesebben foglalkozunk, viszont szinte csak érintőlegesen említjük – a gyakorlatban ritkán realizálódó – ideiglenes kényszergyógykezelés jogintézményét. A statikus fejezetek részletes ismertetését egyebekben feltétlenül indokoltnak tartom, mert ezek ismeretére a gyakorlatban nagy szükség van, illetőleg a későbbi (második féléves) oktatási anyagunk (továbbá más tantárgyak anyagai) is erre épülnek.

A dinamikus részben a nyomozati szakaszt, illetőleg a vádemelési szakaszt rendkívüli alaposággal adjuk le és kérjük számon. A tárgyalás előkészítése során előkészítő ülés szinte soha nincs, ezért csak említés szintjén érdemes tanítani. Viszont nagyon érintőlegesen ugyan, de indokolt lehet ismertetni azokat a szabályokat, amelyek az ebben a szakaszban hozandó döntésekre vonatkoznak. Az elsőfokú bírósági tárgyalás alapvető szabályait ismertetni kell, illetve ehelyütt szólunk az elsőfokú bíróság határozatainak elemzéséről is. A megismételt eljárás alapvető szabályait is indokoltnak tartjuk oktatni, bár az ilyen elhúzódó eljárásokban inkább az ügyvédek (illetve azok jelöltjei) az érdekeltek. A harmadfokú bírósági eljárás ismertetése mellőzhető, még kezdő fiatal jogász kolléga sem vehet részt ilyen eljárásokban, és egy évben is összesen kb. 100 ilyen ügy van. A téma kellően körbejárható a jogorvoslati jogosultság ismertetésénél, ahol a négy szintű és kétfokú rendes jogorvoslattal rendelkező bírósági szervezet bemutatásra kerül.

A rendkívüli jogorvoslatok közül indokoltnak tartom ismertetni a perújítási okokat és a perújítási eljárást, valamint a felülvizsgálati okokat és a felülvizsgálat során hozott határozatokat. A megemlítés szintjén túl nem érdemes részletesebben oktatni a törvényesség érdekében bejelentett jogorvoslatot és a jogegységi eljárás alapvető szabályait,

mert ez kezdő fiatal kollégák tevékenységében nem fordul elő. Az alkotmányjogi panasz szintén nem tudhat magáénak még széles körű gyakorlati alkalmazást.

Mindenképpen kell beszélni azonban a külön eljárások általános jellemzőiről. Ugyanakkor a külön eljárások között vannak olyanok, amelyeket a gyakorlatba kikerülő hallgatónak feltétlenül ismernie kell, és ezeket részletesebben kell oktatni. Bíróság elé állításos eljárásban intézik el az ügyek kb. 15%-át, tárgyalásmellőzőses eljárásban az ügyek 1/3-át. A távol lévő terheltre, továbbá a fiatakorúakra és a katonákra vonatkozó eljárások részletes ismerete pedig elengedhetetlen a gyakorló kolléga számára. Ezeket az eljárási formákat a leendő jogalkalmazóknak már kezdő korukban is ismerniük kell.

Jómagam indokoltnak tartom még a lemondás a tárgyalásról eljárási szabályait ismertetni, mert bár a gyakorlatban alig-alig fordul elő, viszont ez a jogintézmény kellőképpen megvilágítja a legalitás és opportunitás közti különbséget. Hallgatónk ügyész kollégákkal fognak napi kapcsolatban dolgozni, és meggyőződésem, hogy ez a jogintézmény gyakrabban kerülne alkalmazásra, ha az új jogalkalmazók erről megfelelő ismeretekkel rendelkeznének.

Az előbbi ismertetésből is érzékelhető, hogy intézetünkben a Be.-oktatás szem előtt tartja a gyakorlati kihívásokat. A gyakorlati jogalkalmazás elősegítése céljából a rendvédelmi tisztek felkészítésének fő feladatairól szóló BM-utasítás alapján – már meglévő tankönyvünk mellé – honlapunkon elérhető internetes jogesettárat készítettünk. A jogesetek feldolgozása a szemináriumok óraterveibe beiktatásra került.

Tanszékünk – a Robotzsaru program elsajátítását elősegítendő – a hallgatók számára a vizsgárabocsáthatóság feltételeként írta elő egy munkadosszié összeállítását, amelyben a hallgatóknak az általuk szerkesztett különböző típusú határozatokat kell iratmintaként tárolniuk.

Határozott álláspontom azonban, hogy a bűnügyi tudományok rendszerszemléletű oktatása során a tudományterületek egymásra épülésének az oktatásunkban hangsúlyosabban kellene érvényesülnie. A kriminológia, mint kvázi „alapozó” tantárgy, ismereteinek elsajátítása megelőzi az anyagi büntetőjog oktatását, és legalább a büntetőjog általános részét korábban kellene elsajátítania a hallgatónak, mint hogy a büntető eljárásjog témakörében előadást vehessen fel.

Engedjék meg, hogy néhány szót szóljak a tanszék tudományos életéről is. Azért tartom fontosnak ezt kiemelni jelen – az oktatásra fókuszáló – intézeti konferencián, mert meggyőződésem, hogy magas szintű szakmai felkészültség nélkül nincs színvonalas oktatási tevékenység sem. Tanszékünkön jelenleg két fő rendelkezik PhD tudományos fokozattal, és további két kollégánk doktorandusza a Pécsi Tudományegyetem Doktori Iskolájának. Rendszeresen publikálunk hazai és külföldi folyóiratokban, előadunk és részt veszünk hazai és külföldi konferenciákon. Jó kapcsolatot ápolunk a magyar felsőoktatási intézmények jelentős részével, és igyekszünk mélyíteni a kapcsolatot a rendvédelmi szervekkel is. Hallgatóinkat ösztönözzük az intézeti TDK-ban történő aktív részvételre, amely remek lehetőséget biztosít számukra önálló tudományos munka megalkotására, illetve azok országos szinten történő megmérettetésére.

Végezetül engedjék meg, hogy egy személyes észrevétellel zárjam az előadást. Néhány hete a kezembe került a Magyar Rendészet 2005. évi 1. száma, amelyben Prof. Dr. Farkas Ákos tartott vitaindító előadást a Rendőrtiszti Főiskola Büntetőjogi Tanszékén a rendőri nyomozói munka és az ügyészség kapcsolatrendszeréről, s nem csupán hazánk, de az összehasonlító jogi elemzés kapcsán más országok is bemutatásra kerültek. A Magyar Rendészet sorait olvasva tapasztaltam, hogy magas szintű szakmai eszmecsere alakult ki e kérdésben, a vitában szinte minden joggyakorló terület képviseltette magát. Remélem, hogy ezen konferencia is hasonló hasznosítható eredmények megfogalmazásához segíti hozzá intézetünket.

SUMMARY

Experiences in the Education of Criminal Procedure Code to Law Enforcement Officers

FANTOLY Zsanett

Criminal procedure law plays an outstanding role in the training of law-enforcement officials. The subject is taught in the form of lectures in both full-time and correspondence training, and there is also an attached seminar in the full-time training. The Department of Criminal Procedure Law's aim of work is to provide the necessary theoretical knowledge for students and it also includes the preparation for solving issues emerging in the practice. Besides that we also prepare students who are more deeply interested in criminal procedure law for competing at the National Scientific Students' Associations Conference and other professional forums. This lecture shows the past, present and the future of this department in order to contribute to the completion of tasks regarding both education and research.

Büntetőjogi oktatás a felsőfokú rendészeti képzésben

SCHUBAUER László

A tanulmány a rendvédelmi szakemberek (rendőrség, határőrség, vámhatóság, büntetés-végrehajtás stb. számára képzett tisztek) büntetőjogi képzésének rendszerét mutatja be, és összehasonlítja a joghallgatókéval. A képzési idő, az oktatott témakörök, a tankönyvek összehasonlításával a szerző megállapítja, hogy a rendvédelmi hallgatók és a joghallgatók büntetőjogi képzése megegyezik (kompatibilis). A szerző ír a hallgatók gyakorlati képzésének problémájáról is. Megállapítja, hogy több módszert kipróbáltak azért, hogy a hallgatók ne csak elméleti, hanem gyakorlati ismereteket is szerezzenek az egyetemen. Véleménye szerint az ismertetett módszerek egyike sem vezet jó eredményre. A hallgatók nem képesek együtt alkalmazni a büntetőjogi, büntető eljárásjogi, kriminalisztikai ismereteket, és erre az egyetemen nem lehet megtanítani őket. A szerző úgy gondolja, hogy – a jogászokhoz hasonlóan – szükséges a rendvédelmi szakemberek egyetemi tanulmányok utáni gyakorlati képzésének bevezetése.

A büntetőjogi oktatás múltját a felsőfokú rendészeti képzésben a 2011. december 31-én a Nemzeti Közzolgálati Egyetembe integrált Rendőrtiszti Főiskolán 1971 és 2011 között folytatott oktatótevékenység jelenti, az oktatás jelenlegi helyzetének áttekintéséhez a jogutódként 2012. január 1-jén megalakult Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kara Bűnügyi Tudományok Intézetének Büntetőjogi Tanszékén folytatott oktatómunka bemutatása szükséges. Magam több mint harminc éve veszek részt az intézmény keretén belül a büntetőjogi oktatásban, tehát nézzék el nekem, hogy személyes tapasztalataimat, véleményemet is tükrözi jelen ismertető.

A büntetőjogi képzésünk – általános jellemzőit, rendszerét, céljait tekintve – döntően azonos az egyetem jogi karainak képzéseivel, ugyanakkor a megrendelők speciális igényeiből, valamint az itt végzett hallgatók sajátos helyzetéből következően a jogi kari képzéstől eltérő jellegzetességekkel is rendelkezik.

Büntetőjogi képzésünk általános jellemzői

Büntetőjogi oktatás az intézmény minden tagozatán, minden szakon folyik, a katasztrofavédelmi és biztonsági szakirányok kivételével egységes követelményrendszer alapján történik, figyelemmel arra, hogy a büntetőjog a bűnügyi tudományok rendszerében meghatározó jellegű, alapozó tantárgy, melynek készség szintű ismerete szükséges, hogy a hallgatók a többi tantárgyat (kriminalisztika, kriminológia, büntető eljárásjog stb.) megfelelően képesek legyenek elsajátítani.

Az egyetemi büntetőjogi oktatással fennálló alapvető hasonlóságát az oktatott tárgy azonossága adja. A büntetőjog-oktatás keretében a tételes jogi rendelkezéseken (a mindenkor hatályos Btk. oktatásán) felül az egyetemi büntetőjogi oktatással azonos mélységben kerül sor a büntetőjog-elmélet és a jogalkalmazói gyakorlat oktatására is.

A büntetőjogi oktatás struktúrája a Rendőrtiszti Főiskola megalakulása óta követi – és jelenleg is követi – az egyetemi jogi karok büntetőjogi képzésének struktúráját, azaz a mindenkor hatályos Btk. általános és különös részének anyagát egyaránt 2-2 – összesen tehát 4 – félévben sajátítják el a hallgatók a klasszikus egyetemi metódus szerint, tehát az évfolyam egésze számára megtartott előadásokon átadott anyagot a hallgatók kiscsoportos foglalkozásokon – szemináriumon és gyakorlatokon – dolgozzák fel. Sajátosságként jelentkezik, hogy a 4 féléves képzést kiegészíti egy 5. félév is, amelyben záróvizsga-bevezető gyakorlatok keretében a hallgatók jogesetek feldolgozásával frissítik fel a korábbi félévekben elsajátított anyagot, és egyben némi jártasságot szereznek a jogesetmegoldásban is, amely a záróvizsga önálló részét jelenti. A képzés során a 2–5. félévben kollokvium, a 6. félévben aláírás a számonkérés formája. A képzést záróvizsga zárja le, melyen a hallgatók általános részi, különös részi tételeket húznak, továbbá jogeset megoldásával adnak számot elméleti és gyakorlati tudásukról.

Bár a képzési idő a kezdetektől változatlan, az egyes félévekben a képzésre fordított óraszám az elmúlt három évtizedben az oktatási rendszer különböző reformjai, így a bolognai rendszerű képzésre történő áttérés érdekében lezajlott tantervi átalakítás nyomán összességében 25%-kal csökkent. Az óraszám csökkentésére annak ellenére került sor, hogy a magyar büntetőjogban az elmúlt évtizedekben az új társadalmi-gazdasági viszonyok védelmére alkotott új tényállásokkal jelentősen növekedett az oktatott törzsanyag részét képező bűncselekmények száma. Az elmúlt időszakban ráadásul nem csupán a tényállások száma, hanem a szabályozási módszer is változott, a jogalkotó számos – oktatási szempontból – meglehetősen nehezen feldolgozható (túl hosszú és túl bonyolult) tényállást alkotott. Az elmúlt évek folyamatos óraszámcsökkenését kismértékben kompenzálja a 2013/14-es tanévtől bevezetésre kerülő új tanterv, amely alapján a teljes óraszám 180 órára növekszik.

Az oktatott törzsanyag témakörei az általános részi ismereteket illetően teljes egészében megegyeznek a jogi egyetemek képzési anyagával, több időszakban azonos tankönyvből tanultak a Rendőrtiszti Főiskola hallgatói és más egyetemek joghallgatói. (Említhető az 1980-as években a BM Könyvkiadó által megjelentetett *Magyar Büntetőjog – Általános rész* című tankönyve, vagy napjainkból Blaskó Béla professzor úr *Magyar Büntetőjog – Általános rész* című tankönyve, melyet több jogi karon használnak.)

A különös részi törzsanyag a képzési sajátosságoknak megfelelően tágabb, mint az egyetemi oktatás törzsanyaga. Példaként állítható a katonai bűncselekmények köre, melyet ismereteink szerint egyetlen más magyarországi jogi fakultáson sem oktatnak, hallgatóink speciális jogállása viszont számunkra megkerülhetetlen témává teszi. Ugyanígy említhetjük az egyes speciális oktatási szakirányok igényeiként felmerülő bűncselekmények körét, így a vám- és jövedéki igazgatási szakirány igényeire tekintettel a jövedékkel visszaélés elősegítése, vagy éppen a bélyeghamisítás témakörét, a

gazdaságvédelmi nyomozó szakirány igényeinek megfelelően a gazdaság büntetőjogi védelmét biztosító tényállások legszélesebb körét.

A jogi kari büntetőjogi oktatással fennálló hasonlóságot jól példázza az is, hogy diplomát szerző hallgatóink életpályájuk során viszonylag nagy számban válnak különböző jogi fakultások hallgatóivá, ezen hallgatók tantárgy-beszámítási kérelmeinek pozitív elbírálása jelzi, hogy oktatásunk formailag és tartalmilag is kompatibilis az egyetemi büntetőjogi oktatással.

Az RTK büntetőjogi oktatásának sajátosságai

Büntetőjogi oktatásunk sajátosságainak alapját a végfelhasználóval, a végzősöket foglalkoztató rendvédelmi szervekkel fennálló szorosabb kapcsolat jelenti. Míg a jogi egyetemek számára a munkaerőpiac nem küld közvetlen üzenetet képzésük tartalmi követelményeit illetően, addig az RTK számára nagyon direkt igények fogalmazódnak meg a képzés tartalmát, sőt esetenként formáját illetően is. Ez számos pozitív és negatív következménnyel is jár az oktatás folyamatában.

Oktatási szempontból a legkellemesebb eltérés az egyetemi büntetőjogi oktatáshoz viszonyítva a hallgatói motiváltság magasabb foka. Míg a joghallgatók jelentős része nem büntetőjogi jogalkalmazóként képzei el egyetem utáni pályafutását, sőt az esetek jelentős részében nem is tudja, hol fog majd elhelyezkedni, a mi hallgatóink a sikeres felvételtől kezdve nagy valószínűséggel számolhatnak azzal, milyen munkát fognak végezni, tehát már tanulmányaik során tudhatják, hogy mely tudományterületek ismereteire lesz szükségük pályakezdő rendvédelmi tisztként. Ez a körülmény már a képzés folyamatában komoly motivációs tényezőt jelent azon hallgatóknál, akiknél a végzés után a büntetőjogi ismeretek a napi munka elengedhetetlen részét képezik. Létezik ugyanakkor néhány olyan szakterület (büntetés-végrehajtási, határrendészeti szakirány) ahol a hallgatók a végzést követően csak áttételesen találkozhatnak a büntetőjoggal, ezen szakterületek hallgatói számára csak a záróvizsgán való megfelelés motiválja a tantárgy elsajátítását. Mindezek következtében ezeken a szakirányokon a záróvizsga-eredmények is egyértelműen jelzik a hallgatói motiváltság alacsonyabb fokát.

Azok a fogadó szervek, melyeknek keretében a végzős hallgatók közvetlenül nem foglalkoznak büntetőjogi jogalkalmazással, kevésbé érdekeltek abban, hogy hallgatóik az egységes diploma megszerzése érdekében „felesleges” ismeretek megszerzésére fecséreljenek indokolatlanul sok időt, ezért időről időre megfogalmazzák azon igényüket, hogy a büntetőjogi oktatás követelményrendszere térjen el az átlagostól, vegye figyelembe, hogy a szakirány végzősei a megszerzett büntetőjogi ismereteket nem hasznosítják közvetlenül. E lobbitevékenység eredményének tudhatjuk be, hogy a katasztrófavédelmi, valamint a biztonsági szakirány hallgatói eltérő tematika alapján tanulják a büntetőjogot, és itt kell említeni azt a fájó változást is, hogy a korábbiakkal ellentétben 2016-tól a büntetés-végrehajtási szakirányos hallgatók nem záróvizsgáznak büntetőjogból. Véleményem szerint ez a látszólag logikus lépés valójában az adott szakirány diplomájának értékvesztését jelenti, hiszen korlátozza a diploma megszerző-

jének mobilitását a rendvédelmi szervek rendszerében. (Ez persze csak a dolgozónak jelent hátrányt, nem a foglalkoztató rendvédelmi szervnek.) Ide kívánczik a megjegyzés, hogy az elmúlt évtizedekben több esetben került sor a rendészeti szerveknél olyan tömeges méretű átszervezésre, amelynek következtében egyes területeken feleslegessé vált munkatársakat tömegesen irányítottak át más szakterületekre. Ez a belső munkaerő-átcsoportosítás azonban csak akkor működik, ha a megszerzett diploma – egyebek mellett – azonos büntetőjogi tudást takar valamennyi szakirányon.

Büntetőjogi oktatásunk legfontosabb – lényegi – sajátossága, hogy a karunkon végzett hallgatók a diplomaosztó után a különböző rendészeti szerveknél minden további képzés nélkül azonnal megkezdik szakmai munkájukat. A rendészeti felsőoktatással összekapcsolódóan nem alakult ki tehát olyan képzési mechanizmus, mint a klasszikus jogalkalmazói pályákon, ahol a diploma megszerzése után a végzett fiatalok 2-3 évig ügyészségi, bírósági fogalmazóként vagy ügyvédjelöltként tulajdonképpen csak kisegítő munkát végeznek, és van idejük megtanulni a szakmát anélkül, hogy igazi felelősség hárulna rájuk munkájuk során. Ez a tanulási folyamat az egyetemen megszerzett elméleti ismeretek kiegészítését jelenti a gyakorlati jogalkalmazáshoz szükséges formai és tartalmi ismeretekkel. Meg kell például tanulni a belső ügyviteli szabályokat, a formai követelményeknek megfelelő okiratok készítését (jegyzőkönyvek, határozatok stb.), továbbá tartalmi oldalról meg kell ismerni az adott szakterületet érintően az irányadó jogalkalmazói gyakorlatot, így az irányadó bírói döntéseket, vagy éppen a szervezeten belüli állásfoglalásokat, iránymutatásokat, és ami a legfontosabb, meg kell tanulni együttesen alkalmazni a különböző tantárgyak (így a büntetőjog-alkalmazásban a büntetőjog és a büntető eljárásjog, kisebb mértékben a kriminalisztika) ismeretanyagát. A 2-3 éves napi gyakorlati munka mellett a jogi szakvizsga-felkészítés folyamatában elméleti képzésben is részesülnek a jelöltek, a szintetizált elméleti és gyakorlati ismeretek megszerzését szakvizsga letételével igazolják. Csupán a szakvizsga megszerzése után válnak teljes értékű jogalkalmazókká.

A jogász kollégákkal szemben a nálunk diplomázó hallgatók az adott szakterületre úgy lépnek, hogy a fogadó szervnek az esetek jelentős részében nincs arra kialakult belső mechanizmusa, hogy a pályakezdőt felkészítse az adott szakterületen szükséges speciális ismeretekre nemhogy hároméves, de kéthetes tanfolyam sincs a szükséges ismeretek megszerzésére, és az idősebb korosztály kiesése miatt a fogadó szervnél sok esetben nincs olyan szakmai gárda sem, amely – mondjuk egy jól működő mentorrendszer keretében – több évtizedes szakmai tapasztalatainak átadásával segítené a friss diplomást a hatékony munkavégzéshez szükséges, előzőekben vázolt elméleti és gyakorlati ismereteket szintetizáló tudás megszerzésében. Röviden összefoglalva a helyzetet: a nálunk végzett hallgatóknak a végzésük pillanatában készen kell állniuk arra, hogy egyenrangú partnerei legyenek – mondjuk egy kihallgatás során – a gyanúsítottat képviselő, 5+3 évet tanult és jogi szakvizsgával rendelkező ügyvédnek.

A megrendelők természetesen szembesülnek a pályakezdők ismereteinek előzőekben vázolt, szükségszerűen fennálló elégtelenségével, és kritikáikat kézenfekvő módon az oktatással szemben fogalmazzák meg. Évtizedek óta visszatérő észrevétel és elvárás:

az iskola bocsásson ki az elméleti ismeretekből megfelelően felkészült, és egyben a napi munka azonnali megkezdéséhez szükséges gyakorlati ismeretekkel is rendelkező végzősöket. A gyakorlatiasabb oktatásra vonatkozó feladatszábas időről időre elhangzik a megrendelő képviselőinek szájából, utoljára éppen a belügyminiszter úr fogalmazta meg a tavalyi évnyitó értekezleten ez irányú elvárásait.

Az oktatás gyakorlatiasabbá tételére vonatkozóan azonban nem áll rendelkezésre kész recept, az útkeresés folyamatában pedig néha látványos kudarcok is bekövetkeztek, bekövetkeznek.

Ebben a körben említhető a jogi felsőoktatásba az 1980-as évek elején bevezetett úgynevezett „komplex oktatás”, és ennek a Rendőrtiszti Főiskolán bevezetett változata, a „témacsoportos oktatás” kudarca is. Az elgondolás szerint a különböző tudományterületek ismeretanyagát a hallgató már az iskolában speciális foglalkozások keretében szintetizálja, így a korszerűsített oktatás következtében az intézmény kapuján mint jogalkalmazásra felkészített friss diplomás lép ki. A képzés azonban nem hozta meg a várt eredményt, a hallgatók nem új minőségű ismereteket szereztek, csak egy időben tanultak egy témakörhöz tartozó különböző tudományterületi ismereteket, a belső összefüggések kialakulása nélkül, illetve szintetizált ismeretek helyett csupán kétszer annyi anyagból vizsgáztak. Véleményem szerint a kísérlet kudarca azt igazolta, hogy az oktatás folyamatában, amikor az egyes tantárgyakból szerzett részismeretek még nem szilárdultak meg kellően, és nem álltak össze rendszerre, nem várható el a rendszer szintű gondolkodás képességének kialakulása. Csak miután a hallgató a büntetőjog egészét, valamint a büntető eljárásjogot, a kriminalisztikát is elsajátította, akkor várhatjuk el, hogy – némi segítséget is nyújtva ehhez – egy adott jogesetet, annak minden egyes tudományterületet érintő szempontjait figyelembe véve, képes legyen megoldani.

Az oktatás gyakorlatiasabbá tételének másik lehetséges módja az előadások anyagának gyakorlati foglalkozáson való feldolgozása is. Ez a megoldás a hagyományos szemináriumi megbeszélés helyett az anyag gyakorlati példákon keresztül bemutatását, a hallgatókkal jogesetek megoldatásán keresztül megértetését jelenti. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy különösen a büntetőjog általános részi anyagával kapcsolatban meglehetősen nehéz olyan jogeseteket találni, amelyeket a különös részi tényállások ismeretének hiányában is képesek a hallgatók megoldani.

Tapasztalataim szerint az oktatás gyakorlatiasabbá tétele leghatékonyabb módjának jelenleg a 6. félévben tartott záróvizsga-bevezető gyakorlatok keretében történő jogesetmegoldás tűnik. Ebben az időszakban a hallgatók már befejezték büntetőjogi tanulmányaikat, tehát elvileg birtokában vannak a teljes elméleti büntetőjogi ismerethalmaznak, melynek segítségével egy adott jogesetet képesek eredményesen megoldani. A napi tapasztalatok ugyanakkor azt mutatják, hogy a 6. félévben a hallgatók még nem kezdték meg a záróvizsgára való felkészülést, így a korábbi félévekben részekben megszerzett tudásuk nem állt össze egészé, különösen az időben távolabbi anyagra alig emlékeznek. Ennek következtében sajnos igen gyakran a jogesetmegoldás gyakorlása helyett a tananyag részleges átisméltése, illetve a téves ismeretek kigyomlálása folyik.

Amennyiben azonban a foglalkozás eléri a valós célját, tehát a büntetőjog anyagára

többé-kevésbé emlékező hallgatók oldanak meg különböző jogeseteket megfelelő eredménnyel, akkor is le kell szögezni, hogy ez nem jelent valós felkészítést a gyakorlati jogalkalmazói munkára. Ezeken a foglalkozásokon a hallgatók a jogesetek megoldása során csak egy jogterület, a büntetőjog ismeretanyagát használják, szó sincs tehát a különböző tudományterületek, így a büntető eljárásjog, a kriminalisztika ismeretanyagának szintetizálásáról és a szintetizált ismeretek gyakorlati felhasználásáról.

Összefoglalva: az előzőekben kifejtett gondolatmenettel azt szerettem volna bemutatni, hogy bár a büntetőjogi oktatás folyamatában valóban fontos az ismeretek alkalmazására vonatkozó képesség fejlesztése, de ez csak a tanulási folyamat meghatározott fázisaiban igazán hatásos, és az egyes tárgyak oktatásának, így a büntetőjogi oktatásnak a gyakorlatiasabbá tétele sem pótolhatja az ismeretek szintetizálásának folyamatát, amely szintetizálási folyamat elmaradása kizárólag az oktatási intézményen nem kérhető számon. Véleményem szerint az egyetemi oktatásban a gyakorlati foglalkozások számának növelése – különösen az elméleti órák kárára – nem pótolja a diplomásokat fogadó szervek felkészítő munkáját, amelynek keretében a pályakezdő – intézményünkben megszerzett, de nem egy adott szakterületre specifikált – tudását az adott szakterület igényeinek megfelelő más ismeretanyagokkal szintetizált tudássá gyűrják át.

Előadásomban a karon folyó büntetőjogi oktatás jelenlegi helyzetét kívántam bemutatni, és néhány gyakorlati problémáját jeleztem, bízva abban, hogy a közös gondolkodás eredményeként esetleg jól hasznosítható megoldásokat sikerül találni a felvetett kérdésekre.

SUMMARY

The Education of Criminal Code in the Law Enforcement Higher Education

SCHUBAUER László

The study presents the criminal education of the professional police (for the police, border guarding, custom, execution of sentence, etc. trained professionals) and compares it to the criminal education of law students. The author ascertains by the education time, the subjects and textbooks, that the criminal education of the law students and the police students is identical (compatible). The author deals with the problem of the student's practical education as well. He states that many methods are tried with the aim to give students not only theoretical, but practical knowledge at the university as well. The author has the opinion that none of the methods described are leading to good scores. The students are not able to use their knowledge in criminal law, criminal procedure law and criminology in cooperation, it is impossible to train them during their university years for using them jointly. The author thinks that the practical education of police professionals after the university education is necessary similar just like in case of the lawyers.

A Közigazgatási Büntetőjogi Tanszék oktató tevékenysége

SIMON Attila

A Közigazgatási Büntetőjogi Tanszék rövid múltja tekint vissza, egyidős a Nemzeti Közzolgálati Egyetemmel és annak Rendészettudományi Karával. A tanszék alapvető feladata a szabálysértési jog oktatása a Rendészettudományi Karon, és a közigazgatási büntetőjog oktatása a Közigazgatás-tudományi Karon. Emellett a tanszék még kisebb óraszámokban más tantárgyakat is gondoz (így például rendészeti igazgatást, igazgatásrendészeti alapismereteket, valamint európai közigazgatási büntetőjogot). Az elméleti képzés mellett – a gyakorlati jogalkalmazásra való felkészítés érdekében – gyakorlati foglalkozások keretében (kerületi rendőrkapitányságokon) a hallgatók megismerik és elsajátítják a leendő munkakörükhöz kapcsolódó szabályokat és fogásokat. Ezek háttereként a tanszék kiváló szakmai kapcsolatot tart fenn az Országos Rendőr-főkapitányság és a Budapesti Rendőr-főkapitányság Igazgatásrendészeti Főosztályaival, illetve a budapesti kerületi rendőrkapitányságok igazgatásrendészeti osztályaival. Kiemelt prioritásként kezeli a tanszék az oktatói állomány és a hallgatók tudományos életben való részvételének erősítését is. A referátumban részletesen bemutatásra kerül a Közigazgatási Büntetőjogi Tanszék két karon végzett oktatási munkája

A Közigazgatási Büntetőjogi Tanszék rövid múltja tekint vissza, ugyanis egyidős a Nemzeti Közzolgálati Egyetemmel és annak Rendészettudományi Karával. A tanszék a Fenntartói Testület döntésének megfelelően jött létre. Szervezeti egységünk négy főből áll, a tanszékvezetőből és három oktató kollégából. Alapvető feladatunk a szabálysértési jog oktatása a Rendészettudományi Karon és a közigazgatási büntetőjog oktatása a Közigazgatás-tudományi Karon. Referátumom döntő részét a Rendészettudományi Karon folyó oktatás teszi ki – a konferencia témájának megfelelően –, de az előadás második részében rövid kitekintést nyújtok a másik karon folyó képzésre is.

Oktatás a Rendészettudományi Karon

Szabálysértési jogi tantárgy

Karunkon természetesen a tanszékünk más tantárgyat is gondoz, de mivel volumenében a szabálysértési jog a legjelentősebb, ezért ennek bemutatásával kezdem előadásomat. A tantárgy korábban a Közbiztonsági Tanszék gondozásában állt, az oktatók e tanszék állományába tartoztak, és e tanszék volt a rendészeti igazgatási szak igazgatásrendészeti szakirány úgynevezett szakgazdfelelőse. A kar új szervezeti struktúrájának kialakításával ez a feladat az Alkalmazott Rendészettudományi Tanszékhez került.

A szabálysértési jog tantárgy oktatására a kifutó, még két évig hatályos tanterv alapján, a rendészeti igazgatási szak igazgatásrendészeti szakirányán, nappali munkarendben tanuló hallgatók részére, öt féléven keresztül, összesen 210 órában kerül sor. Levelező munkarendben tanuló hallgatók esetében a számadatok ismertetésétől eltekintenek, mivel a régi tanterv szerint tanuló hallgatónk az igazgatásrendészeti szakirányon nincs. A 2013 szeptemberétől hatályos új tanterv tantárgyi órakerete a következők szerint alakul: nappali munkarend – 180 óra, levelező munkarend – 60 óra. A tantárgy a szakirány hallgatói számára komplex záróvizsga részét képezi.

Az eddig elmondottakból látható, hogy viszonylag nagy óraszámban kerül sor a szabálysértési jog tantárgy oktatására az igazgatásrendészeti szakirányon. Talán többeknek furcsa is ez, hiszen más egyetemek jogi karain általában alacsony óraszámban „intézik el” a tantárgyat. A magyarázat a Nemzeti Közzolgálati Egyetem küldetésében és képzési céljaiban keresendő.

A Nemzeti Közzolgálati Egyetemről, valamint a közigazgatási, rendészeti és katonai felsőoktatásról szóló 2011. évi CXXXII. törvény preambuluma a következőket tartalmazza: „A magyar felsőoktatási rendszer részeként a közigazgatási, rendészeti és katonai képzést folytató Nemzeti Közzolgálati Egyetem tevékenységének célja a közigazgatást, a hon- és rendvédelmet érintő tevékenységet végző szakemberek képzése, a hon- és rendvédelmi szervek tisztii utánpótlásának biztosítása, valamint az egységesülő közzolgálati életpályák közötti átjárhatóság megteremtése. Az intézménynek a tisztii utánpótlás képzése során tekintettel kell lennie a Magyar Honvédség és a rendészeti szervek feladataira, sajátos szolgálati és életviszonyaira, valamint az egyes hivatásrendek képzési és kiképzési rendszereiben előzetesen megszerzett ismeretekre is.”

Egyetemünknek és a Rendészettudományi Karnak kettős kihívásnak kell megfelelnie. Egyrészt a nemzeti felsőoktatási törvényből eredő kötelezettségeinket kell teljesítenünk, másrészt biztosítanunk kell – a Rendészettudományi Kar tekintetében – a rendvédelmi szervek tisztii utánpótlását. Mit jelent ez az igazgatásrendészeti hallgatók és a szabálysértési jog relációjában?

Hallgatóink civilként kerülnek a karra, ahol ösztöndíjas hallgatói státuszban tanulnak három évig az Országos Rendőr-főkapitánysággal kötött szerződés alapján. A szerződésben az ORFK vállalja, hogy végzés után a hallgató részére hivatásos, közalkalmazotti vagy kormánytisztviselői helyet biztosít, vagyis hallgatóink nem a „munkanélküli piacra”, hanem a munkaerőpiacra kerülnek biztos munkahely birtokában. Az igazgatásrendészeti szakirányon végzettek a rendőrség igazgatásrendészeti szolgálati ágánál, alapvetően helyi rendőrkapitányságok igazgatásrendészeti osztályán fognak szolgálatot teljesíteni. Ezt azért fontos tudni, mert a szabálysértési törvény szerint a hatáskörébe utalt szabálysértés miatt a szabálysértési hatóság jogkörében a rendőrkapitányság jár el. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy hallgatóink általában és várhatóan szabálysértési előadóként fognak dolgozni.

A karral szemben jogosan megfogalmazott elvárás, hogy az innen kikerülő hallgatók a végzés után azonnal önálló munkavégzésre, hatósági jogalkalmazásra legyenek képesek. Ez az elvárás viszont megköveteli a fenti óraszámokban való oktatást. Nem-

csak a tételes jogi szabályokat, hanem a gyakorlatot is ismerniük és tudniuk kell a hallgatóinknak.

A követelményeknek való megfelelés érdekében szoros kapcsolatot alakítottunk ki és tartunk fenn az Országos Rendőr-főkapitányság és a Budapesti Rendőr-főkapitányság Igazgatásrendészeti Főosztályával, illetve a budapesti kerületi rendőrkapitányságok igazgatásrendészeti osztályaival. A gyakorlati foglalkozások a meghatározott kerületi igazgatásrendészeti osztályokon kerülnek végrehajtásra az osztályvezető irányítása és felügyelete mellett. A hallgatók szabálysértési előadók mellett részt vesznek szabálysértési eljárások lefolytatásában, meghallgatásokon, az érdemi határozatok meghozatalában, tehát a gyakorlatban is megismerik és elsajátítják a leendő munkakörükhöz kapcsolódó szabályokat és fogásokat. A hatékonyság érdekében egy-egy kapitánysághoz maximum két-két hallgatót vezénylünk. A visszajelzések azt mutatják, hogy a képzés e tekintetben a kívánt célt eléri, hallgatóink a végzés után rövid időn belül alkalmasak önálló munkavégzésre. A tantárgyi tematika kialakításánál messzemenően figyelembe vesszük a szakmai szervek igényeit és észrevételeit, azokat beépítjük.

A szabálysértési jog tantárgy oktatása a nappali és a levelező munkarendben tanuló biztonsági szakirányos hallgatók esetében is megjelenik. E szakirányról tudni érdemes, hogy a hallgatók civilek, és tanulmányaikat költségtérítés ellenében végzik. A képzési cél elsősorban olyan diplomások kibocsátása, akik a különböző vagyonvédelmi vállalkozásoknál tölthetnek be középvezetői tisztséget. A tantárgy óraszámait itt a következők: a kifutó tantervben 56 óra, az új tantervben két félév során összesen 60 óra.

Közrendvédelmi és közlekedésrendészeti szabálysértések

A kifutó tanterv alapján a tantárgy a nappali és a levelező munkarendű, rendészeti igazgatási szak közrendvédelmi szakirányos hallgatói részére kerül oktatásra 28, illetve 10 órában. Képzési cél, hogy a hallgatók képesek legyenek a rendőrség hatáskörébe tartozó közrendvédelmi és közlekedési szabálysértések esetén azok felismerésére, és azoknak a feladatoknak az ellátására, melyek a közterületi szolgálathoz kapcsolódnak.

A fentiekben túl a tantárgy oktatása során részletesen foglalkozunk a bírósági hatáskörbe tartozó szabálysértési elzárással is sújtható szabálysértésekkel, hiszen ezek esetében a rendőrségnek kell lefolytatnia a bírósági eljárást megelőző előkészítő eljárást, mely jelenleg a közrendvédelmi szolgálati ág hatáskörébe tartozik. A képzés során igyekszünk a praktikus jogalkalmazásra is nagy hangsúlyt fektetni, ezért mind nappali, mind levelező munkarend esetén elzárással is sújtható szabálysértési ügyekben eljáró bírókat is bevonunk az oktatásba. Az előkészítő eljárás lefolytatásával és a gyorsított bírósági eljárással kapcsolatos rendőri feladatokkal kapcsolatban szoros együttműködést alakítottunk ki a Budapesti Rendőr-főkapitányság Igazgatásrendészeti Főosztályának munkatársaival, akik szintén megjelennek az oktatásban.

Az új tanterv alapján a tantárgy oktatására már a közlekedésrendészeti szakirányon is sor kerül, az óraszámok azonban a szabálysértési joghoz hasonlóan itt is csökkentek; nappali munkarend esetén 15, levelező munkarend esetén 6 órára.

Igazgatásrendészeti alapismeretek

Bár a tantárgy nem tartozik a Közigazgatási Büntetőjogi Tanszék által gondozott stúdiomunkák közé, de pár szót erről is ejtenék, mivel tanszékünk itt is megjelenik az oktatásban.

A tantárgy oktatására a kifutó tanterv esetében mind nappali, mind levelező munkarend esetében a bünygyi, gazdaságvédelmi, határrendészeti, közrendvédelmi, közlekedésrendészeti, valamint a vám- és jövedékigazgatási szakirányon kerül sor 28, illetve 8 órában. Ennek keretében a hallgatók 10, illetve 4 órában tanulnak szabálysértési jogot. A képzési cél az alacsony óraszámok tükrében természetesen nem lehet más, mint a szabálysértési jog alapvető jogintézményeinek bemutatása. Az új tanterv a tantárgyat már nem tartalmazza.

Rendészeti igazgatás

A tantárgy oktatása 2013 szeptemberétől kezdődött az új tanterv alapján. Mind a nappali, mind a levelező munkarend esetében a bünygyi nyomozó, gazdaságvédelmi nyomozó, bünygyi hírszerző, határrendészeti, igazgatásrendészeti, közrendvédelmi, közlekedésrendészeti, valamint migrációs szakirány esetében 30, illetve 10 óra áll rendelkezésre, és a tantárgy tartalmát tekintve szabálysértési jog oktatása történik.

Képzési célként fogalmaztuk meg, hogy a végzett hallgatók átfogó ismeretekkel rendelkezzenek e jogterületről, ismerjék az alapvető jogintézményeket, a szabálysértési eljárás lefolytatásának szabályait, a jogorvoslati lehetőségeket és eljárást, a végrehajtás menetét, valamint az előkészítő eljárás lefolytatására vonatkozó előírásokat.

Oktatás a Közigazgatás-tudományi Karon

Közigazgatási büntetőjog (KTK BA)

A kurzus ismeretanyaga a büntetőjog, a közigazgatási büntetőjog, valamint a szabálysértési jog területéről származik, elsősorban azok alapintézményeit, alapelveit és garanciarendszerét foglalja magában. A kurzus célja a hatályos jog elemzésére koncentrááló oktatás mellett az elvi, elméleti összefüggések tudatosítása és továbbgondolása. A kurzus elsősorban azoknak a hallgatóknak nyújthat segítséget, akik olyan munkakörben helyezkednének el, ahol igazgatási tevékenységük során bírságolással (is) foglalkoznak. A hallgatók ugyanis képessé válnak arra, hogy a közigazgatás bírságolási, illetve szankcionálási tevékenységének minden területén jogalkalmazói munkát végezzenek. A kurzus során a hallgatók a büntetőjog közigazgatási vonatkozásainak olyan elméleti rendszerével ismerkednek meg, amely alapján könnyen követni tudják a hatályos jog változásait.

Közigazgatási büntetőjog szeminárium (KTK BA)

A kurzus célja, hogy az érdeklődő hallgatók számára lehetővé tegye büntetőjogi ismereteik elmélyítését, a jogászai gondolkodás megismerését. Emellett lehetőséget ad arra is, hogy a résztvevőknek könnyebb legyen elsajátítani a közigazgatási büntetőjog tárgy ismereteit. A tantárgy keretében elsősorban jogesetmegoldás történik, elsősorban a büntetőjogi felelősség megállapítására, a közigazgatási bírságolásra, illetve ezek alkotmányos vonatkozásaira koncentrálva.

Európai közigazgatási büntetőjog (KTK MA)

A kurzus ismeretanyaga a büntetőjog, a közigazgatási büntetőjog, valamint a szabálysértési jog területéről származik, elsősorban azok nemzetközi és európai uniós vonatkozásait foglalja magában. A hallgatók megismerkedhetnek az Emberi Jogok Európai Bíróságának, illetve az Európai Unió Bíróságának a büntetőjogot érintő határozataival, a jogharmonizációt szolgáló nemzetközi egyezményekkel és más instrumentumokkal, valamint a nemzetközi bűnügyi, rendőri és közigazgatási együttműködés alapjaival és egymáshoz való viszonyával. A kurzus célja, hogy a hallgatók számára lehetővé tegye az alapképzés és az előzménytárgyak keretében megszerzett ismeretek nemzetközi és európai vonatkozásokban való elmélyítését. Elsősorban olyan hallgatóknak nyújt segítséget, akik nemzetközi szervezetek vagy az Európai Unió személyi állományában helyezkednének el, vagy a hazai közigazgatás nemzetközi vagy európai uniós együttműködésben részt vevő részlegeinél tervezik a jövőjüket. A hallgatók képessé válnak arra, hogy megértsék és alkalmazni is tudják a büntetőjogra (közigazgatási büntetőjogra, szabálysértési jogra) vonatkozó nemzetközi és európai uniós joganyagot. A kurzus során a hallgatók a büntetőjog nemzetközi és európai vonatkozásainak olyan elméleti rendszerével ismerkednek meg, amely alapján könnyen követni tudják a hatályos jog változásait.

SUMMARY

Administrative Criminal Law Department

SIMON Attila

The Administrative Criminal Law Department has a short history, and it is as old as the National University of Public Service and its Faculty of Law Enforcement. The department's primary focus is on the education of Infraction law at the Faculty of Law Enforcement and the education of administrative criminal law at the Faculty of Public Administration. Moreover, the department focuses on other courses in fewer sessions (for example: law enforcement administration, administrative policing, and European administrative criminal law). In addition to the theoretical training – as a preparation in order to put law into practice – in practical sessions (at police stations) students can learn and acquire the rules and techniques related to their prospective work. To

provide a background for these sessions, the department maintains an excellent professional relationship with the National Police Headquarters, the Budapest Police Headquarter Division of Administration, and with the division of administration of the Budapest police districts. One of the main priorities of the department is the strengthening of the teaching staff and the participation of students in the academic life. The report fully details the educational method of the two faculties at the Administrative Criminal Law Department.

Az ügyvéd nem ellenség

BÁNÁTI János

A rendőrök körében meggyökeresedett az a nézet, miszerint a védő az a személy, aki akadályozza a rendőrség sikeres munkáját. Ez tévedés, és nagyon káros nézet. Szükséges lenne, hogy a hallgatók alaposabban megismerkedjenek a védelem feladataival és lehetőségeivel, az ügyvédség etikai szabályaival. Ugyancsak nem tartjuk elfogadhatónak, hogy a karon rendkívül alacsony óraszámban oktatják a büntetőeljárási jogot, és a tárgyból nem követelmény a szigorlat letétele.

Köszönöm a meghívást, köszönöm, hogy szólhatok mintegy tizenötezer ügyvéd kollégám nevében, mert valóban érdekeltek vagyunk abban, hogy milyen jellegű és színvonalú a képzés a rendészeti karon. Nemcsak állampolgárként vagyunk ebben érdekeltek, de nyilvánvaló, hogy az általunk évente képviselt több százezer ügyfél számára sem közömbös, hogy az egyetem kellő tudással felvértezett hallgatókat bocsásson ki, akik ennek megfelelően a későbbiekben magabiztos, saját értékeikben bízó rendőrként dolgozzanak.

Felszólalásom azonban elsősorban reflexió lesz, mert szükségét érzem, hogy ebben a körben közvetlenül is reagáljak az elhangzottakra. Örölnék annak, ha az általam elmondottakból néhány gondolatot szakmai, oktatói, illetve tudományos munkáikban a jövőben fel tudnának használni.

A legfőbb ügyész úr részletesen elemezte a büntetőeljárás keretében az ügyészség és a rendőrség viszonyát. Következtetése a büntetőeljárási törvény alapján egyértelmű: az ügyész a nyomozás ura. Nyilvánvaló, hogy részleteiben is nagy jelentőséggel bír, hogy az ügyészség és a rendőrség viszonyát, napi kapcsolatát milyen módon gondolják újra. Nyilvánvaló számomra például, hogy az eljárási törvényben kellene szabályozni az ún. fokozott ügyészi felügyelet intézményét, mert alapvető garanciális következményekkel járhat. A mai konferencia természetesen elsősorban arról szól, hogy a hatályos jogszabályokból milyen következtetéseket vonhatunk le, de mindez nem zárja ki, hogy előretekintsünk, és adott esetben felvessünk javaslatokat a jogalkotás felé.

Dr. Székely Ákos bíró úr elemezte a bíróság – mint „végfelhasználó” – és a nyomozó hatóság viszonyát. Egyértelmű e vonatkozásban is, hogy a viszonyt a büntetőeljárási törvény szabályozza, alapozza meg. Érdemes egy kicsit e vonatkozásban visszatekinteni és emlékezni arra, hogy amikor 1993-ban megszületett a kormányhatározat, amely megszabta az akkor induló büntetőeljárási kodifikációs folyamat elveit, a nyomozás és a tárgyalás egymáshoz való viszonyáról imigyen szövelt: a nyomozás és a tárgyalás viszonyát új alapokra kell helyezni, a nyomozás kizárólag a bizonyítási eszközök összegyűjtésére irányuljon, és maga a bizonyítás kizárólag a tárgyaláson történjen. Ez volt tehát a kormányzati szándék, ez határozta meg 1994-ben a megindult kodifikáci-

ós munkát. Ma már persze kijelenthető, hogy ebből semmi nem valósult meg. Ha így alakult volna eljárási törvényünk, azaz egy olyan modell állt volna fel, ahol a nyomozó hatóság a bizonyítási eszközöket összegyűjti, de nem folytat bizonyítást, nincsenek részletekbe menő kihallgatások, gyanúsítottai és tanúvallomások, akkor ott persze nincs hozott anyag a bíróságon. Ezzel szemben a megvalósult modell magában hordozta, hogy ténylegesen a bizonyítás megkétszereződik. Meghallgatják a gyanúsítottat és a tanút – adott esetben többször is – a nyomozás során, majd ismételten sor kerül a meghallgatásukra a bíróság előtt, általában évekkel az események és hosszú idővel a nyomozati kihallgatást követően. Itt már van hozott anyag, méghozzá oly módon, hogy a hozott anyag döntően meghatározza az ítéletalkotásnál figyelembe veendőket, hiszen ha a nyomozati és tárgyalási vallomás között ellentmondás van, akkor mindig kéznél van a bíróságnak a megoldás: ugye, a nyomozás során még jobban emlékezett.

Ha megnézzük, hogy ez a modell hova fejlődött mára, akkor még inkább elcsodálkozhatunk. A jogszabály lehetőséget ad arra, hogy a tanút maga a bíróság se hallgassa meg, a nyomozás során felvett jegyzőkönyvet tegye tárgyalás anyagává, és vonja be az értékelendő bizonyítékok sorába. Ez tehát azt jelenti, hogy adott esetben olyan tanúvallomásokra alapozódhat döntés, mely tanúvallomásoknál kizárólag a nyomozó hatóság tagja vett részt, és sem az ítéletet hozó bírő, sem a védőjogokat a tárgyalási szakban gyakoroló védő nem látta a tanút, részére kérdéseket sem tehetett fel. Ez valóban hozott anyag. Meggyőződésem, hogy az új büntetőeljárás kodifikáció keretében újra kell gondolni a nyomozás és a tárgyalás egymáshoz való viszonyát, és ha továbbra is alapjaiban megmarad a mai modell, azaz a bizonyítási eljárás súlypontja a nyomozati szakban marad, akkor itt kell biztosítani a védekezés garanciális szabályait, például a védői jelenlét jogának biztosításával.

A hatályos törvényt kritizálva, nem hagyhatom szó nélkül azt az eljárásjogi intézményt, melyet jelenleg a legproblémásabbnak látok. Ez az előzetes letartóztatás törvényi szabályozása, ahol a letartóztatási okok rendkívül tág megfogalmazása eleve lehetőséget ad arra, hogy bárkire, akit nyomozástaktikai okokból a hatóság le kíván tartóztatni, arra valamelyik letartóztatási okot biztos „rá lehet húzni”. Az előzetes letartóztatás tartamának meghatározását is problémásnak tartom, elsősorban abban a vonatkozásban, hogy túlságosan bőkezű a jogalkotó, amikor a nyomozati szakra két évet biztosít, holott a legtöbb ügy, ahol ténylegesen sor kerül előzetes letartóztatásra, legfeljebb hároméves előzetes letartóztatást tesz lehetővé, azaz a szabadságot korlátozó intézkedés kétharmada jut a nyomozati szakra.

Az előbb szóltam arról, hogy ma a nyomozásnak nemcsak a bizonyítási eszközök összegyűjtése a feladata, hanem maga a bizonyítás lefolytatása is. Ennek ellenére abszurdnak tartom, hogy előzetes letartóztatás mellett két évig folyhat nyomozás Magyarországon. Nyilvánvaló, hogy ez önmagában is „elkényelmesedésre” szoktatja a nyomozó hatóságot, és nem fog érvényesülni az az elv, hogy előzetes letartóztatás mellett soron kívül kell az eljárás során eljárni.

Természetesen nem az az elsődleges feladatom, hogy a nyomozó hatóságnak az ügyészséggel és a bírósággal való kapcsolatát elemezzem, az elhangzottak mindössze

reflexiók voltak a korábbi előadásokra. Meghívásom nyilván azt a célt szolgálta, hogy a nyomozó hatóság és a védelem kapcsolatáról szóljak. Örülök annak, hogy a Nemzeti Nyomozó Iroda igazgatója volt az, aki helytelenítette azt a rendőrségen elterjedt álláspontot, amely a védőben ellenséget lát, aki akadályozza a nyomozó munkáját, és a nyomozó számára az a legjobb, ha vagy egyáltalán nincs védő az ügyben, vagy ha van is, az nem lábatlankodik sokat, legfeljebb az iratismertetésen jelenik meg.

Örülök annak, hogy rendőrségi vezető az, aki előttem felszólalva nyilvánvalóvá teszi, hogy a védőben nem ellenséget kell látni, hanem a büntetőeljárás olyan szereplőjét, aki sajátos nézőpontból, de egyértelműen a büntetőeljárás jogszerű lefolytatását segíti elő.

Hasonló esetekben mindig dr. Király Tibor professzort idézem, aki már 1962-ben írott munkájában úgy fogalmazott, hogy aktív, érdemi védői munka nélkül az igazságszolgáltatás összeomolhat. Részletesen kifejtette, hogy milyen úrhatalommal rendelkezik a büntetőeljárás lefolytatására jogosult állam, és ha a rendszerbe nem helyeznek el valakit, akinek egyetlen feladata, hogy ezt az úrhatalmat ellensúlyozza, akkor – amint a történelem erre már számtalan példát hozott – fennáll a veszélye annak, hogy ártatlan embert hurcoljanak meg, bűncselekményt elkövetőt igazságtalan ítélettel sújtsanak, illetve az eljárás során jogait ne biztosítsák.

Sajnos azonban a gyakorlat ma alátámasztja igazgató úr megállapítását, a védőben a legtöbb esetben a nyomozó „ellenséget lát”, mert mivel lehetne magyarázni egyébként, hogy a nyomozati eljárásban a védő iratmegtekintési kérelmét minden egyes esetben elutasítják, holott a törvény főszabályként lehetővé teszi az iratok megtekintését, amit csak akkor lehetne megtagadni, ha az a nyomozás sikerét veszélyeztetni. Milyen nyomozások azok, amelyek minden egyes esetben, minden védő vonatkozásában összeomlanának, ha az iratokba betekinthetnénk? Nyilvánvaló, hogy szakszerű törvényes nyomozás esetén az esetek nagy részében lehetővé lehetne tenni az iratismertetés előtt is az iratok megismerését. Nem segíti a védő és a nyomozó együttműködését a szakértő kirendelésével kapcsolatos helyzet sem. Rendszeresen elmaradnak az értesítések a szakértő kirendeléséről, s ez lehetetlenné teszi akár egy kizárási ok bejelentését, akár a kérdés feltevését a szakértőnek. Azt sem fogadom el a nyomozási taktika részeként, hogy a beérkezett szakértői véleményt gyakran csak több hónap késéssel adják ki a védelemnek. Mindezek nem lehetnek véletlenek, kizárólag arra vezethetők vissza, hogy meggyökeresedett az a nézet, hogy a védő az, aki akadályozza a rendőrség sikeres munkáját. Higgyék el, hogy ez tévedés, higgyék el, hogy ha több ilyen konferencia lenne, ahol megismerném saját hivatásunk szakmai, etikai szabályait, ha például itt, a képzés során az eljárások keretében többet hallgatnának a hallgatók a védelem jogáról, többször szembesülnének azzal, hogy mire szolgál a védelem intézménye, s a védelemnek milyen szakmai, etikai szabályai vannak, akkor magát a védői intézményt is nagyobb megértés venné körül.

Ha már az oktatásról szóltam, akkor az ügyvédjelöltek oktatásával kapcsolatos tapasztalatainkra hivatkoznék. Egyértelműen látjuk, hogy alapvető fontosságú a jelöltek felvértezése az eljárásjogi szabályokra, hiszen ebben a kérdésben a tárgyalásokon a helyzetet azonnal fel kell ismerni, szükség esetén reagálni rá. A konkrét anyagi-jogi

kérdésekre fel lehet előzetesen készülni, és ha a tárgyaláson merül fel új helyzet, legtöbbször akkor is van lehetőség „időt nyerni”. Az Ügyvédi Kamarában azt a következtetést vontuk le, hogy mindenekelőtt tehát eljárásjogból kell felkészítenünk a jelölteket, és ebből merem azt a következtetést levonni, hogy ugyanez nem mellőzhető a leendő nyomozók vonatkozásában sem. Hiszen az anyagi jogi kérdéseket a nyomozás során általában mindig meg lehet konzultálni – szükség esetén az ügyészszéggel –, ezzel szemben gyakran adódhat olyan szituáció, amikor a nyomozó hatóság tagjának is azonnal állást kell foglalnia egy eljárásjogi kérdésben. A rossz állásfoglalás pedig utólag általában már nem korrigálható. Gondoljunk például arra az esetre, ha a kihallgatásvezető nem oktatja ki a tanút, vagy rosszul oktatja ki a mentességi jogára, és ennek következtében a tanúvallomás a későbbiekben kirekesztésre kerül a bizonyítékok közül.

Mindebből egyértelműen az következik, hogy „felhasználói” minőségben nem tartom elfogadhatónak, hogy a karon rendkívül alacsony óraszámban oktatják a büntető-eljárási jogot, és a tárgyból nem követelmény a szigorlat letétele. Tudom, hogy „kívülről” könnyű tanácsot adni, de mindenképpen azt javaslom, hogy újra gondolják végig az órakeret leosztását, és a büntetőeljárási jog oktatása kapjon nagyobb szerepet.

Az eddigi előadásokon többször történt utalás a jogi karokra. Mindannyiunk által tudott, hogy a jogi egyetemeken a büntető anyagi, eljárási jogon, kriminalisztikán túl, sőt azt mintegy megelőzve, még számtalan más jogi tárgyat oktatnak. A büntetőjoggal foglalkozó számára szinte elengedhetetlen ezen más jogágak ismerete, hiszen alapvető gazdasági jogi, társasági jogi, polgári jogi, cégjogi, pénzügyi jogi ismeretek nélkül nem lehet eligazodni a Büntető Törvénykönyv nagyon sok tényállásában. Nem tudom, hogy mi lehet a megoldás, mert az nyilvánvaló, hogy a Rendészettudományi Kar tanterve nem teszi lehetővé, hogy az egyéb jogágak oktatása is bekerüljön a tantervbe, de meggyőződésem, hogy megoldást kell találni arra, hogy a jogi végzettséggel nem rendelkező nyomozók is megszerezzék a szükséges alapismereteket polgári jogból és az előbbiekből jelzett más jogágakból.

Engedjék meg, hogy felszólalásomat azzal zárjam: kicsit irigykedve hallgattam, hogy a Rendészettudományi Kar biztos jövőképet tud festeni a hallgatók elé. A hallgatók biztosra mehetnek, hiszen olyan ismereteket szerezhetnek, amelyek a választott hivatásukhoz szükségesek. Azt is irigykedve hallgattam, hogy a biztos pályájövőt garantáló szervezet értelemszerűen mintegy megrendelőként beleszólhat a képzés szervezeti kérdéseibe. Ez a jogi karokon egyáltalán nincs így, azaz például az Ügyvédi Kamara, amely a jogi karokon végzett hallgatók legnagyobb részét befogadja, nem tud igazi hatással lenni az egyetemi képzésre, illetve hogy ezen belül több gyakorlati ismeretet oktassanak. Ügyvédként elképzelhetetlennek tartom, hogy évfolyamokat sorra úgy bocsátanak ki az egyetemek, hogy nem szereztek tényleges közvetlen ismereteket tárgyalásokról, alapszinten sem kaptak retorikai képzést, és még sorolhatnám elvárásainkat. Alapvetően optimista alkat vagyok, ezért bízom abban, hogy rövid időn belül a jogi karok is felismerik a változtatás szükségességét. Úgy látom, hogy a Rendészettudományi Kar oktatása közelebb áll a gyakorlathoz, s ehhez külön gratulálok.

Munkájukhoz további sikereket kívánok!

SUMMARY

Lawyers are not enemies

BÁNÁTI János

Police officers have always thought that the defense lawyer is the one that hinders the successful work of police. This is a false and very dangerous idea. Students should be taught thoroughly about the tasks and the possibilities of the defense and the rules of ethics of law. Furthermore, we do not approve of the fact that very few classes are devoted to criminal procedure law, and students do not have to take a comprehensive examination from this subject.

A gyakorlat hibáiból kellene tanulnunk

BUCSEK Gábor

Fontosnak tartjuk, hogy a rendőrképzésre jelentkezők tudják, hogy hivatást választanak, nem pusztán egy munkahelyet. Állandó közös feladatunk, hogy keressük, miként lehet a rendőrségi munkát sokkal hatékonyabbá tenni, ezért kell a képzésben a gyakorlat megismerésére nagyobb hangsúlyt helyezni. Szituációkat kell gyakorolni, és tanulni kell a gyakorlat hibáiból, s ehhez érdemes nagy tapasztalatú szakembereket bevonni az oktatásba.

Egy személyes gondolattal kezdem az előadást. Elégé sűrűn járok fel ide a karra, és útközben mindig azon szoktam gondolkozni, hova is jutottam onnantól kezdve, hogy ezt az iskolát elvégeztem még annak idején. Ez az iskola lehetőséget biztosított arra, hogy tiszt legyek, majd ez a tiszti pálya egészen a Készenléti Rendőrség parancsnoki pozíciójáig, azután a Nemzeti Nyomozó Iroda igazgatói pozíciójáig vitt. Munkám során többnyire a szervezett bűnözéssel foglalkozom, és számos – Magyarországon vagy külföldön megrendezett – konferencián veszek részt, ahol különféle országok partnerszolgálatainál dolgozó kollégákkal találkozom, akik valószínűleg hasonló képzésen esnek át, mint én, mint az itt végző hallgatók. Azt gondolom, hogy egyetlenegyszer sem kellett szűgyenkezniem amiatt, hogy a Rendőrtiszti Főiskolát végeztem el, ahol olyan tudásra tehettem szert, amellyel el lehetett érni egy ilyen pályát, és amellyel nemzetközi szinten lehet képviselni az országot. Azt gondolom, hogy meg kell köszönni ennek az alma maternek, hogy ezt biztosította és biztosítja a leendő kollégák és leendő parancsnokok részére.

Készültem egy előadással, és ahogy hallgattam a tanszékek beszámolóit, folyamatosan húzogattam ki belőle az általam feltenni szándékozott kérdéseket, mert – hogy stílusos legyek – egy őszinte beismerő vallomásnak voltunk részesei, hiszen mindenki felismerte és feltárta, mi az, ami a saját képzésében nem jó, és máshogy kellene csinálni. Egy nagyon sarkalatos pont van: a gyakorlat hiánya. Visszaulva a legfőbb ügyész előadására, én is csak megerősíteni tudom, hogy a gyakorlat hibáiból kell tanulnunk, ezeket a hibákat meg kell beszélni, egy konferencia önálló témájává kell tenni. Akár Ároktőről beszélünk, ahol az eljárás elhúzódása miatt életfogytos elítéltek kerültek házi őrizetbe, ahonnan azután megszöktek, akár más olyan eljárási cselekményről, amely nem jól sikerült, és ennek következtében nem töltötte be hivatását a büntető igazságszolgáltatás, a lényeg az, hogy mindennek tanulságait magának az iskolának is le kell vonnia, vagyis azt a következtetést, hogy min kell változtatni az oktatásban, vagy hogyan kell ezekre a problémákra külön-külön kitérni. Azt gondolom, hogy magának a rendészeti oktatásnak nagyon sok eltérő vonása van a hagyományos oktatási rendszerekhez képest.

Felírtam magamnak még egy nagy témakört: a hivatástudat vagy a pénzkereset legyen-e a rendészeti dolgozó munkahelyi motivációja? Gyakorló rendőrkapitány voltam, amikor újonnan felszerelt kollégák jöttek hozzánk az RTF-ről, illetve rendőri szakközépiskolából. Mindenkitől megkérdeztem: látják-e, mi az, ahova jöttek? Ez egy munkahely, vagy egy hivatástudatot igénylő szolgálati hely? Bizony a nagy többség munkahelynek mondta, úgy fogták fel, hogy „be kell jönnöm reggel 8-ra, legyen akár igazgatásrendészeti dolgozó, akár nyomozó, akár járőr – teljesen mindegy. Aztán letelek a 8 vagy a 12 órára, attól függ, mennyi a szolgálatvezénylés ideje, és onnantól kezdve élhetem a saját életemet.” Azt gondolom, hogy ez nem jól van így. Azzal, hogy valaki az RTF-en felhúzza a zubbonyt, elvégzi a főiskolát, és kikerül bármelyik rendőri szervhez, legyen az helyi, területi vagy központi szerv, azt vállalja, hogy egy olyan testületnek lesz a tagja, ahol nem tud a szolgálati minőségből kilépni 16 óra után, és amikor hazamegy, a szomszédja tudni fogja, hogy ő rendőr – és ez bizony kötelezettségeket jelent számára. Ez bizony kivétel a családi életére, a családon belüli kapcsolataira. Tudatosítani kell tehát mindenkiben, aki erre a pályára jön, hogy ez nem pusztán munkahely, ez nem egy olyan terület, ahol a munka leteltével el tudja felejtetni a feladatait. Főleg, ha tisztekről beszélünk, olyan tisztekről, akik a főiskola elvégzése után talán parancsnoki beosztásba kerülnek, ahol komoly döntéseket kell meghozniuk, és fel kell ismerniük, hogy amikor hazamennek, a szolgálati helyük tovább üzemel, és szükség lehet rájuk. Bizony nagyon sok telefont fognak majd kapni szolgálaton kívül is, és döntéseket kell meghozniuk, amelyek nemcsak mások életére lehetnek hatással, de a sajátjukra is. Azt gondolom, hogy a Bünygyi Tudományok Intézetének a négy tanszéke a rendészeti területen belül bizony hatalmas munkát végez a leendő rendőrtisztek elméleti felkészítése érdekében, és ezért a tevékenységért köszönetet kell mondani az egész rendőrség nevében.

Az oktatás magas színvonalát jelzi többek között az is, hogy a másoddiplomás képzésben részt vevő és a rendészeti szakot elvégzett hallgatók más egyetemeken is megállják a helyüket, illetve másoddiplomás hallgatóként más egyetemeken is tudnak teljesíteni. Egy nagyon fontos mérőföldkő az, hogy ha valaki elvégzi az iskolát, és kikerül a rendőrség állományába, egyik napról a másikra egy nagy lehetőséget, mondhatni olyan felelősséget kap, amit akár az Alkotmány, akár az Rtv. az ő belátására bíz. Többek között ilyen a fegyverhasználat is. Nagyon sok fegyverhasználat kivizsgálásánál el szoktam mondani, hogy a fegyverhasználatnál mindenkinek az adott szituációban, amelyben van, 2-3 másodperc alatt kell döntenie arról, hogy mit tesz, vagy mit miért nem tesz. Ezt követően a nyomozó hatóságnak, ügyészségnek viszont van több hónapja arra, hogy eldöntse, abban a 1,5-2 percben pontosan mi történt. Ez hatalmas felelősség, és az iskolának döntő szerepe van abban, hogy meg tudja mutatni, milyen jogszabályhelyek alapján van erre lehetőség, és hogyan lehet ezekkel a jogszabályokkal élni, nem pedig visszaélni. A másik terület, amelyet már az elején említettem, valóban a gyakorlati képzésre vonatkozik. Egészen biztos, hogy a rendőrségnek arra nincs lehetősége, hogy a gyakorlati képzésben sokkal nagyobb teret biztosítson a kar számára. Azt gondolom, hogy az egy hónapos tanulmányi gyakorlat, amelyet a területen tudnak

eltölteni a leendő parancsnokok, nagyon kevés. Mindenki elmondta, hogy a gyakorlati képzés hiányában nagyon nehéz egy csak adekvát elméleti oktatásra alapuló képzést kialakítani. Viszont ha már mindenki felismerte, hogy a gyakorlati képzés hiányos, akkor tenni is kell ez ellen valamit. Meg kell találni azt az utat, amely oda fog vezetni, hogy ne csak elméleti alapokra épüljön az oktatás, hanem legyen benne gyakorlati képzés is, például külső előadók meghívásával. Ezek a gyakorlati szakemberek be tudják mutatni a hibákat, és a hibákból tanulni kell. Attól, hogy ezeket megbeszéljük, lesznek még hibák ezt követően is. Hiába beszélünk most arról, hogy Ároktőnél a szakértő-kirendelésnél pontosan mi történt, ha ennek nem lesz egy oktatói alapbázisa, és az a nyomozó, aki ki fog kerülni a területre, nem fogja tudni megmondani, hogy milyen tárgyi bizonyítási eszközt miért kell lefoglalnia, és azt milyen szakértői vizsgálatra, milyen tematika alapján kell elküldeni, akkor bizony lesz még egy Ároktő, lesz még egy határidőcsúszás, és lesznek még olyan intézkedések, amelyek nem felelnek meg a kor követelményeinek.

Azt gondolom, hogy a mai nap is egy óriási lehetőség arra, hogy kiutat keressünk, miként lehet ezt a rendszert lényegesen hatékonyabbá tenni, sokkal inkább olyan formára igazítani, hogy amikor a kollégák kikerülnek a képzésből, és bekerülnek egy beosztásba, megfeleljenek az elvárásoknak. Nagyon fontos szempont, hogy nem egy kollektívába kerülnek be, hanem egy olyan üres helyre, ahol már másnap elvárják tőlük, hogy 100%-osan teljesítsenek. Mintha az elmúlt húsz évben is ott dolgoztak volna, mintha semmi nem történt volna az életükben, hétfőről keddre olyan kollégákká kell válniuk, akik ismerik az elméleti és a gyakorlati tanrészt is. Persze hatalmas szerepe van a rendőrségnek is a mentorképzésben: amikor bekerül egy kollektívába a kolléga, biztosítani kell azt is, hogy be tudjon illeszkedni a rendszerbe, és fel tudja venni a fonalat. A képzés során nagyobb hangsúlyt kell kapnia a gyakorlati képzésnek. Még egy személyes példát engedjenek meg: az FBI-nak van egy olyan továbbképző centruma, ahol két dolog nagyon lényeges. Nagyon nagy megtiszteltetés bekerülni abba a képzésbe, de aki elvégezte, az kap egy sárga téglát, és egész életében büszke lehet arra, hogy ezt az iskolát elvégezte, és megvan a téglája. Egy kicsit ilyennek kell lennie a magyar rendészeti képzésnek is, megtiszteltetésnek kell venni azt, hogy bekerült valaki ebbe a képzésbe, és azt a téglát, amit képletesen kap a magyar rendészeti oktatástól, egész életében büszkén kell a saját falára kiraknia. Még egy nagyon jó dolog van ebben a képzésben. Úgy tapasztaltam, hogy a képzésből kikerülő kollégák a kommunikáció területén talán nem annyira jártasak, mint akár az ügyvéd kollégák, akár az ügyészségen dolgozók. Nagyon fontos volt ebben a képzésben, hogy az írásbeli beszámoltatással szemben inkább a szóbelire helyezték a hangsúlyt, és ráadásul úgy, hogy nagy nyilvánosság előtt kellett számot adniuk. Emellett egy olyan tematikát dolgoztak ki, amely biztosan hatásos mindenhol, mivel a szituációs helyzetekre helyezte a hangsúlyt. Ha belegondolnak abba, hogy ha kikerül innen egy kolléga, mindegy, hogy milyen területre, másnap egy olyan szituációba fog kerülni, ahol külső hatások érik, és rá számít mindenki. Ezért nagyon fontos ezekre a szituációkra tréningelni a kollégákat, és ilyen helyzetekben nagyon sokszor kell részt venniük. A már dolgozó kollégáim sokszor el szokták mondani, hogy fel kell

készülni, mert majd jön egy ügyvéd, aki megforgatja őket, és lesz egy nagyon rossz gyanúsítottkihallgatásuk. Épp ezért lényeges, hogy az oktatás során tudatosuljon bennük, a képzés, amelyet a főiskolán megkaptak, egyenértékű azzal a képzéssel, amellyel a velük szemben ülő is rendelkezik. Idézőjelbe teszem a „velük szemben ülő” kifejezést, hiszen egy eljárásban nem ellenfelek vannak, hanem egyenrangú felek. A rendőrségnek az a dolga, hogy kiderítse, mi történt a múltban, ez történeti tényállásilag pontosan mire alkalmas, és a jog fogja-e szabályozni, vagy sem. Ha mindezt mindenki szem előtt tudja tartani, és együtt tudnak működni a fogadó szervek és a karhoz tartozó tanszékek, akkor az elkövetkező években olyan ütőképes eredmények elé nézhetünk, amelyek miatt – bár eddig sem volt okunk rá – ezután semmiképp nem fogunk szégyenkezni.

SUMMARY

We should learn from the mistakes of the practice

BUCSEK Gábor

It is substantial for the applicants of law enforcement training to be aware of the fact, that they not only choose a sheer workplace, but a profession as well. It is our perpetual, and mutual task, to seek, how police work could be more effective, therefore it is indispensable to highly emphasize practice in the training. Situations should be practised, and we should learn from its mistakes, moreover, highly qualified experts should be applied in the tuition as well.

A bíró szemszögéből: jogalkalmazók a mély vízben

SZÉKELY Ákos

A bíró a tárgyalóteremben szembesül a rendészeti képzés eredményességével; az itt megszerzett tudás birtokában végzett eljárási cselekmény törvényes volta a biztosítéka a bizonyíték felhasználhatóságának. A rendészeti felsőoktatásból kikerülő frissdiplomásoknak már az első munkanapjukon teljes elméleti és gyakorlati tudásanyag birtokában kell helytállniuk.

Tisztelt Konferencia! Megtisztelő számomra, hogy a konferencia valamennyi szervezőjének és résztvevőjének én tolmácsolhatom dr. Kónya István úrnak, a Kúria elnökhelyettesének, a Büntető Kollégium vezetőjének üdvözlétét.

Megilletődöttségemet pedig, ha nem is menti, de talán magyarázza, hogy idestova 40 éve értem el katonai pályám csúcsát, a tartalékos szakaszvezetői rendfokozatot (ráadásul a kantinosi fegyvernemben); már azt is csodaként élem meg, hogy ide, a tisztképzés országos központjába ilyen előélettel egyáltalán beengedtek, nemhogy még szót is kapok.

Az intézet tanszékei által jegyzett négy igen tartalmas referátumot megismerve, az azokban foglaltakat továbbgondolva hadd szóljak most magam is „végfelhasználóként”.

Ahogy az az anyagokban is szerepel, az egyetemi képzés során kiemelten figyelemmel kell lenni a végzősöket utóbb foglalkoztató rendvédelmi szervek által – idézem: „esetenként nagyon is direkt formában” – megfogalmazott igényekre. S ha illetlenül is hangozhat a tudomány ünnepén rendezett konferencián, a puding próbája azért mégiscsak a fogyasztás során mérhető tetszési index.

E fogyasztói sorban valóban a frissen végzett tiszteket fogadó szervek az elsők, de a Be. szigorú rendje szerint ott következnek az ügyészek, a sor végén pedig ott vagyunk mi, bírák is, és persze az egész folyamatban védőként eljáró ügyvédekről sem feledkezhetünk el. Mi mindannyian szembesülünk az itt folyó képzés eredményességével, az itt megszerzett tudás birtokában végzett eljárási cselekmény törvényes volta a biztosítéka számunkra a bizonyíték majdani felhasználhatóságának. Érthető ezért az az aggódás, amely az órák számának és azok előadás-szeminárium-gyakorlat szerinti megoszlásának kapcsán az elméleti és gyakorlati tudásanyag súlyozása, a statikus és dinamikus anyagrészek aránya, avagy a törzssanyagba tartozás tekintetében a referátumokból kicseng.

Valószínűleg lehetetlen általánosan érvényes és időtálló keretekben gondolkodni. Kiben vetődött volna fel nem is olyan régen, hogy az elkövetői életkor és egy – korántsem egyedi, sajnálatosan inkább elszaporodottnak mondható – vagyon elleni bűncselekmény minősítési kérdése mekkora súlyú döntést rejt majd magában az üggyel elő-

ször találkozó vizsgáló számára. Márpedig 2013. július 1-től, tehát már az idén frissen végzett állománynak most ez nehezedik a vállára. Ismert elkövetési magatartás, hogy a gyalogos, gördeszkás tizenévesek letépik a hölgyek nyakláncát, kitépik a fülükéből a fülbevalót. Vitás a jogirodalomban – is –, hogy ez a cselekmény dolog elleni erőszakkal elkövetett lopásként, avagy rablásként értékelendő. Ezt a kérdést mostantól az ifjú kollégának kell megválaszolnia, annál is inkább, mert előbbi esetben a feljelentést elutasítania, utóbbiban a nyomozást elrendelnie kell a 13 éves elkövetővel szemben. A döntés – azaz az éles helyzetben való jogesetmegoldás – helyessége pedig nagyrészt attól fog függeni, hogy mit és mennyit tanult itt a büntetőjogi stúdiumok során. Úgy tűnik tehát, hogy a Btk. legtriviálisabbnak gondolt általános és különös részi anyagának a jövőben is az oktatás részét kell képeznie.

A Kúria mindehhez a maga lehetőségeit kihasználva azzal tud hozzájárulni, hogy a 2013. évi 10-es BH-ban a kúriai döntések sorában B.19. büntető szakági elvi határozatként közzétett egy ezzel – a két különös részi tényállás elhatárolásával – foglalkozó eseti döntést; e körben – is – nyilván szimpatikus módon a rablás megállapítása mellett téve le a garast.

S ha már a Kúriának a joggyakorlatot alakító szerepe említésre került: az új büntető törvénykönyv hatálybalépésére való tekintettel megtörtént a kollégiumi vélemények felülvizsgálata, s azok – a 15. számú irányelv helyébe lépő, az élet és testi épség büntetőjogi védelméről meghozott 3/2013., valamint a jogos védelemről szóló 4/2013. büntető jogegységi határozattal együtt – a BH különszámaként publikálásra kerültek. Reményeink szerint mindezzel az oktatást és a tanulást egyaránt segíteni, szolgálni tudtuk.

A Büntetőjogi és Büntetőeljárásjogi Tanszék referátumában egyaránt hangot kapott, hogy amíg a frissen végzett joghallgatók további gyakorlatorientált tanulási folyamatban vesznek részt, és hároméves ügyészségi, bírósági fogalmazói, ügyvédjelölti képzésben részesülnek (melynek tartama alatt lényegében önálló felelősség nélkül végzik a munkájukat), addig a rendészeti felsőoktatásból kikerülő friss diplomásoknak már az első munkanapjukon teljes elméleti és gyakorlati tudásanyag birtokában kell helytállniuk.

A dicsérő szó – jelen esetben a nálunk működő képzési és mentori rendszer kapcsán elhangzottak – mindig elkél, ezzel együtt szeretném megnyugtatni a Rendészettudományi Kar valamennyi oktatóját, volt, jelenlegi és jövőbeni hallgatóját; a mély víz az mély víz, akármelyik trambulinról taszítják is bele a kezdő jogalkalmazót. Meggyőződésem, hogy élete első tanúkihallgatására egyforma izgalommal készül vizsgáló, ügyész, ügyvéd és bíró, függetlenül attól, hogy korábban milyen képzési formában és hányszor találkozott ezzel az élethelyzettel. A nagybetűs életre ezért nem feltétlenül a mégoly igényes, diploma utáni és években mért gyakornoki munka, vagy a diploma megszerzése előtt, a 6. félévben folytatott jogesetmegoldó gyakorlatok készítenek fel, hanem – és legalább itt, ezen a helyen és ünnepen mondjuk ki, hogy – az életüket részben vagy egészben ennek szentelő oktatók hivatásszeretete, tudásuk, tapasztalataik átadásának igénye és képessége. Köszönet érte.

Tekintve mégis, hogy az előttem ma megszólalók – elnök úr, a referátumok és korreferátumok előadói egyaránt – megfogalmazták azt az igényt, hogy a Rendészettudományi Karról kikerülők is részt vehessenek egy – legalább egyéves – gyakorlati képzésben, egy személyes megjegyzést is kívánok tenni. Egyik gyermekem humán orvosi, míg a másik állatorvosi végzettséget szerzett. Az emberorvos lányom hatodévesen klinikáról klinikára vándorolt, ügyelt, beteget kezelt – persze felügyelet mellett –, és csak majd utána államvizsgázott, s kapott diplomát. Korábban az állatorvosi egyetemen is ez volt a metódus, azonban a hatodévet megszüntették, nincs plusz gyakorlati év, és így nem kizárt, hogy valaki ma úgy kap állatorvosi diplomát, hogy élő kutyával behatóbban addig csak a sétatéren került kapcsolatba. Teljesen egyetértve az előttem szólókkal, én is a gyakorlati képzés szükségességét hangsúlyozom, félek azonban, hogy jelenleg egy ilyen – mégoly indokolt – gyakorlati plusz év bevezetése, finanszírozhatósága nem várható.

A Be. §-ainak száma százas, az oktatásukra szánt óraszám tizes nagyságrendben mérhető. Érthető ezért a referátumban megfogalmazott súlyozás igénye, gyakorlata. Bár a különleges eljárások a Be. utolsó dekádjába szorultak, én azért a büntetés-végrehajtási szakirányon feltétlenül felhívnom a hallgatók figyelmét az utólagos összbüntetés intézményére. Nagy riposztéskészségről tudna tanúbizonyságot tenni a frissen végzett kolléga, ha a tanultak birtokában az összbüntetés végeredménye okán méltatlankodó zárkaközösség számára a tanultakat kamatoztatva – mintegy mellékesen – megjegyezhetné: „ha elégedetlenek, indítványozzák utólagos összbüntetési eljárás lefolytatását, Be. 555. § (2) bekezdés a) pont, Be. 575. §”. Ugyanebben a körben szolgálhat megnyugtató információként a feltételes szabadságra bocsáthatóság legkorábbi időpontjának és a Btk. 2. §-ának viszonyával, összefüggésével kapcsolatos, a Kúria által a közelmúltban hozott 4/2013. BKv ismeretanyaga.

Végül itt, a Be. kapcsán engedtessek meg egy megjegyzés. A referátumokból kicseng egy egészséges, múlt iránti nosztalgia. A Be. 184. § (4) bekezdése jelenleg még nevesíti a Rendőrtiszti Főiskolát. Használják ki ezt a rövid két hónapot, amikor szeretett intézményük megnevezése törvényszövegbe vésve olvasható és idézi vissza a múltat.

A Kriminológiai Tanszék referátumában felsorolt témakörök már címükben is olyan érdekesek és izgalmasak, hogy a magamfajtnak kedve támad bekéredzkedni az iskolapadba. Ahogy egy fiatal számára az ügyvédi hivatás választását *A vád tanúja*, a bíróról válás gondolatát a *Tizenkét dühös ember* című filmes opus erősítheti, úgy a Rendészettudományi Karra való felvételizés gondolatát minden bizonnyal nem a tv-ből ránk zúduló krimisorozatok, hanem sokkal inkább az e tanszéken oktatott ismeretek vetik, vethetik fel, indokolják. A szakkriminológia folyamatosan változó, táguló ismeretanyagának átadása, oktatása tehát kiemelt feladat, és önök akként is kezelik.

Az elnök úr a tanszéki referátum kapcsán hiányolta a felsorolt témák közül a kontrollkriminológiát. Kontroll azért van; kriminális folyamatok vizsgálatával, elemzésével a mi házunk táján is foglalkoznak, csak nem ilyen szépen hívják. Most készült el az a célvizsgálati anyag, amely – nem minden aktualitás nélkül – az előzetes letartóztatás lehetséges tartamának eljárási szakonként való megoszlását, az ilyen – és más okból –

soron kívüli ügyek lefolytatását, azon belül kiemelten a szakértői bizonyítás tényeit vizsgálta. A 140 oldalas anyag megvitatására a közeljövőben fog sor kerülni.

Itt és ennek kapcsán a nemzetközi összehasonlíthatóság okán hadd térjek vissza egy gondolat erejéig a Büntetőeljárásjogi Tanszék referátumában írtakra. A bíróság elé állításos, valamint a tárgyalásmellőzőes külön eljárások kiemelt oktatása nagyon dicsérendő; a tárgyalásról lemondás szabályait azonban – ha szabad egy felvetést tennem – nem ismertetni, hanem sulykolni kéne; az óceánon túl a büntetőügyek átlagosan 90%-a zárul le igen rövid időn belül ehhez hasonló eljárási formában. És ha már az előttem szólók nevére neveztek az ároktői ügyet, én is azt teszem. Egy ilyen típusú, horderejű eljárás az USA-ban is az esküdtszék előtt zajlana, de a bűnüldözésre, igazságszolgáltatásra rendelkezésre álló „pénz, paripa, fegyver” ezekre az okkal kiemelt ügyekre koncentrálódhatna, ha nem kellene osztoznia a további 90%-nyi ügygel.

Végezetül a Közigazgatási Büntetőjogi Tanszék referátumából egy, az új helyzet igénye okán létrehívott, annak megfelelni kívánó oktatási irány, ezt szolgáló tanterv és oktatói munkaközösség ismerhető meg. Tekintve, hogy a szabálysértési jog nagyban épül a büntető anyagi és eljárásjogra, szerencsésnek tűnik, hogy a stúdium a jövőben a 4. félévben fog indulni. A rendőrkapitányságok igazgatásrendészeti osztályaira kihelyezett gyakorlati foglalkozások a bírósági fogalmazóképzéssel tűnnek egyenértékűnek, nagy valószínűséggel meg fogják hozni az elmélet és gyakorlat mindenki által kívánt és remélt pozitív egységét, eredményét. Meg kell azonban jegyezni, hogy ez a jövő idő meghaladottnak tűnik; szabálysértési joggal foglalkozó bíró kollégáim minden várakozást felülmúló helyszíni bírságolási kedvről tájékoztattak, mely információikat az átváltoztatási előterjesztések jelentősen megnövekedett számából nyerik. Munka tehát már van (bevétel is lesz azért nyilván előbb-utóbb), és az oktatnivaló sem lesz kevesebb, ha január 1-től a szabálysértési jogban is bevezetésre kerül a közvetítői eljárás.

Tisztelt Konferencia! A Rendészettudományi Kar Bűnügyi Tudományok Intézetében folyó oktatói és tudományos munka eddigi eredményeihez gratulálni szeretnék, míg a megfogalmazott jövőbeni célok eléréséhez sok erőt kívánok! Köszönöm a lehetőséget.

SUMMARY

From the aspect of the judge: Those who implement law are in deep water

SZÉKELY Ákos

The judge faces the effectiveness of the law enforcement training in the courtroom, the legal proceeding, accomplished by the obtained knowledge deriving from the training, is the guarantee for the exploitation of the evidence. The newly graduated from the law enforcement higher education, have to be aware of the entire theoretical and practical knowledge in order to do their best.

A gyakorlati követelményeket is szem előtt tartó képzés fontosságáról

POLT Péter

A rendőrségi nyomozás a büntetőeljárásról szóló törvény szerint történik, ezért alapvető követelmény – a kriminalisztika módszertanán túl – a büntetőeljárási szabályok ismerete, hiszen ezeket az eljárási cselekményeket általában önállóan kell végrehajtaniuk a nyomozó hatóságoknak, és törvényes eljárásuk kihatással van az ügy végeredményére is. Szükséges felkészíteni a nyomozó hatóság tagjait a mérlegeléssel járó döntések meghozatalára, ez pedig egy magasabb szintű tudást és logikai készséget igényel.

Ezúttal kettős minőségben vagyok jelen e konferencián: egyrészt legfőbb ügyészként, másrészt pedig a Bünyügyi Tudományok Intézetének oktatójaként. A továbbiakban elsősorban az ügyészség, mint a „megrendelő”, részéről összegyűjtött észrevételeket osztanom meg. Igyekszem a konferencia témájába illően néhány dologra, legfőképpen gyakori hibákra felhívni a figyelmet, amelyeken egy jó képzés mindenképpen segíteni tud.

Mindenki előtt jól ismert, hogy a rendőrség, mint általános hatáskörű nyomozó hatóság, kiemelt szerepet játszik a büntetőeljárásban. A Btk.-ban helyet kapott bűncselekmények döntő többségét nyomozza, de ezenkívül jelentősek a bűnfelderítő és bűnmegelőző feladatai is, és – amiről kevesebb szó esik, de naponta találkozunk ezzel is – jelentős szerepet játszik a nemzetközi bűnügyi együttműködésben. Ezeken túl meg kell említeni azt a feladatát is, amelyet a bűncselekményekből származó vagyron visszaszerzése érdekében rendel jogszabály.

A rendőrségi nyomozás a büntetőeljárásról szóló törvény szerint történik, ezért alapvető követelmény – különösen a kriminalisztika módszertanán túl – a büntetőeljárási szabályok ismerete, hiszen ezeket az eljárási cselekményeket általában önállóan kell végrehajtaniuk a nyomozó hatóságoknak, és törvényes eljárásuk kihatással van az ügy végeredményére is. A rendőrség, mint nyomozó hatóság, tehát jogalkalmazó tevékenységet végez, és ezen a ponton jelenik meg az anyagi jogi szabályok ismeretének fontossága is, hiszen éppen úgy, mint a büntetőügyekben eljáró igazságügyi hatóságok (az ügyészség és bíróság), a rendőrség is egyfajta értékelő tevékenységet végez, amely sokkal többet kíván, mint különös részi szabályok ismerete.

Az én feladatom most az, hogy összegyűjtsem a legfontosabb észrevételeinket, amelyeket a jogalkalmazásból merítettünk, és amelyek az ügyész számára esetenként problémát okoznak. Ha úgy tetszik, a rendőrségi jogalkalmazásban megjelenő és jelentős típushibákról van szó.

Mindjárt egy rövid kitérővel kezdem. Tudjuk jól, hogy a rendőrség tevékenysége felett az ügyészség törvényességi felügyeletet gyakorol, esetenként meghatározza az egyes nyomozati cselekményeket, a végrehajtás módját is. Különösen igaz ez a fokozott felügyelet esetében. De ez nem helyettesítheti a rendőrség, mint nyomozó hatóság, részéről a jogi előírások és a joggyakorlat ismeretét – bár ezzel sajnos néha szembesülünk. Tehát nyomatékosan tudatosítani kell már az oktatás folyamán, hogy bár az ügy ura az ügyész, és különösen a fokozott felügyeletes ügyekben irányíthatja a nyomozást, mégis: a nyomozás sikeréért, szakszerűségéért és törvényességéért a nyomozó hatóság tagja önálló felelősséggel tartozik, tehát nem lehet itt a felelősséget tologatni, mindenkinek megvan abban a maga része. A nyomozó hatóság által hozott döntések, elvégzett eljárási cselekmények alapvetően meghatározzák a büntetőügy későbbi sorsát, és az ügyész már ezért sem vállalhatja át az ebből fakadó felelősséget. A rendőrségi nyomozók esetében nem feltétel a jogi egyetemi végzettség, hiszen a Nemzeti Közzolgálati Egyetem megadja azt a szükséges képzettséget, ami ehhez a munkához kell. Tény, hogy rendőri vezetők és nyomozók között egyre több a magasán képzett személy, de a rendkívül bonyolult ténybeli és jogi megítélésű cselekmények nyomozásánál még mindig tapasztalunk hiányosságokat – még olyan munkatársak esetén is, akik jogi egyetemi végzettséggel rendelkeznek.

Szükséges felkészíteni a nyomozó hatóság tagjait a mérlegeléssel járó döntések meghozatalára, ez pedig egy magasabb szintű tudást és logikai készséget igényel. Megítélésem szerint nem elegendő a joganyag ismeretét nyújtani a hallgatóknak, hanem annak alkalmazásához egyfajta komplex tudást is itt az egyetemen kell átadni számukra, amely aztán a gyakorlatban eredményre vezet. Említettem, hogy ennek a kérdésnek nem csupán eljárásjogi vetülete van, a nyomozások tárgyát képező bűncselekményeknél nagyon fontos az anyagi jogi törvényi tényállások ismerete is, mert ezek határozzák meg a bizonyítás módszereit és irányát, és ebben rejlik a jogalkalmazás lényege. Az anyagi jogszabályok ismerete nem elégséges önmagában a színvonalas jogalkalmazói munkához, ma már követelmény a nem törvényi szintű szabályok ismerete is, ami a bírósági eseti döntésektől a jogegységi döntéseken át az ügyészi iránymutatásokig terjedhet, tehát elég széles skálát jelent. Ezek elsajátításának ugyancsak itt kell megtörténnie, és nem a gyakorlati jogalkalmazás során kell feltennünk a nyomozó hatóság tagjainak a kérdést, hogy mi az, ami még az ügyben releváns iránymutatás lehet. Számos példa azt mutatja egyébként, hogy a nem kellő anyagi jogi ismeret félreviszheti a nyomozás irányát, s ez a későbbiekben akár a büntetőjogi felelősség elmaradását is eredményezheti. Fontos például annak a felismerése, hogy egy nyomozás kezdetén hivatali visszaélés vagy hűtlen kezelés a helyesen megállapított gyanú, és ehhez képest történik a bizonyítékok beszerzése és biztosítása. Ha a nyomozás végén jövünk rá, hogy rossz irányba indultunk, akkor ez már sokszor késő. Külön problémát jelent, ha ez a tárgyaláson derül ki, bár ez már az ügyész felelősségét is felveti. A büntető jogszabályok ismeretének jelentős hiányossága persze nem túl gyakori jelenség, de olykor találkozunk alapvető szabályok téves értelmezésével. Ezek többnyire például a vagyoni jogokat korlátozó kényszerintézkedések során jelennek meg, például egy házkutatás

során, amikor a keresett és megtalált releváns tárgyakon kívül gyakran minden olyan dolgot lefoglálnak, ami a helyszínen megtalálható. Ezek bizonyítékként való felhasználhatósága kétséges. Hasonlóan, az információs rendszer működését érintő bűncselekmények esetén is, amikor az adatállományok helyszínen történő lementése vagy a merevlemezek és más adathordozók helyett indokolatlanul egész számítástechnikai berendezéseket foglalnak le. Ezzel aztán lehetetlenné teszik az adott helyszínen folyó hétköznapi munkát, s ennek nyilvánvalóan lehetnek további következményei is.

Ilyen helyzet merül fel továbbá akkor is, amikor könyvelési iratokat indokolatlanul foglalnak le, mert ez a büntetőeljárás céljával nem összeegyeztethető jogkorlátozáshoz vezethet, ami egyébként szintén kártérítési pert is maga után vonhat, de egyéb következményei is lehetnek. Ebben a körben hangsúlyozni kell azt, hogy a nyomozás nem proaktív tevékenység, vagyis egy meghatározott bűncselekményre vonatkozó konkrét gyanú hiányában nyomozási tevékenység nem végezhető. Erre csak akkor van törvényes lehetőség, ha a szabályoknak megfelelő nyomozási tevékenység során merülnek fel újabb bűncselekményre vonatkozó bizonyítékok.

Ügyészési tapasztalat egyébként az is, hogy még mindig merülnek fel problémák a kényszerintézkedések helyes alkalmazásával, illetve a lefoglalt tárgyak visszaadásával kapcsolatban is. Idő hiányában viszont nem térek ki arra, hogy mikor helyesek és mikor helytelenek a személyi szabadságot korlátozó döntések.

Azt viszont fontos megemlíteni – ez gyakran előforduló hiba –, hogy a nyomozó szervek a bizonyítékok beszerzését éppen a bűncselekménnyel érintett szervezet megkeresésének útján kísérik meg. Nemcsak nyomozástaktikailag rossz döntés ez, hanem a törvényesség szempontjából is problémás, ugyanis sérti az önvádra kötelezés tilalmát. Ugyanez a helyzet akkor is, amikor a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személyeket tanúként hallgatnak meg, holott egyébként számos törvényesen beszerezhető bizonyíték felkutatására is lehetőség lenne. Az is azt mutatja, hogy milyen sokrétű képzés szükséges, hogy jóval többször lehetne élni a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekkel, hisz erre a törvényes lehetőség adott, és ezek az intézkedések különösen a nyomozások korai szakaszában jelentősen növelnék a sikeres vagyonszolgáltatást, és -visszaszerzést.

Meg lehet figyelni azt, hogy a nyomozások nem mindig rendelkeznek koncepcióval, tehát a nyomozási cselekmények elvégzése időnként esetlegesnek tűnik, a tervezett bizonyítékoknak a folyamatos értékelése, a bizonyítás továbbgondolása pedig elmarad. Azt hiszem, az a legfontosabb, hogy a megfelelő dogmatikai és logikai gondolkodást el tudják sajátítani a hallgatók.

Hadd szóljak külön az eljárások elhúzódásáról, amely megítélésem szerint a jogalkalmazásunk alapvető problémája, és befolyást gyakorol a jogbiztonság helyzetére is. Az eljárás elhúzódásának számos oka van, ezt tudjuk. Ezek közül szeretnék ezen a konferencián párat megemlíteni. Ilyen például a szükségtelen nyomozási cselekmények elrendelése és foganatosítása. Ezek a látszatcselekmények úgy néznek ki, mintha nyomozna a hatóság, de valójában nem teszi azt, sőt éppen a nyomozás érdekeivel ellentétes hatást vált ki. Ilyen például a szükségtelen szakértői bizonyítások elrendelése,

illetve a rossz szakértő kirendelése az adott ügyben. Különösen zavaró, ha a szakértőt jogkérdések eldöntésére rendelik ki. Egyébként a szakértői kirendeléseknek a vizsgálata, azok szakszerűsége önmagában megérne egy konferenciát. Jól tudjuk, hogy az ároktői ügyben is a szakértői bizonyítás, illetve annak hiányosságai okozták a legtöbb problémát. Tipikus hiba egyébként a szakértő számára a határidő kitűzésének elmulasztása, valamint ha nem készül el határidőre a szakértői vélemény, sokszor elmarad a szükséges konzekvenciák levonása és a következmények alkalmazása. Minderre pedig szintén megvan a jogi lehetőség, mégsem élnek vele. Hasonlóan felesleges nyomozati cselekmény például a szükségtelen jogsegélykérelmek előkészítése és beindítása, ahelyett hogy esetleg tényleges komoly nyomozati cselekményt végeznének. A jogsegélykérelmek alkalmasak arra, hogy az aktát betegyük a fiókba, amíg hosszú hónapok, esetleg évek múlva visszajön a válasz, amely aztán sokszor nem is releváns az adott ügy szempontjából.

Külön meg kell említeni a titkos információk beszerzésének, kezelésének, valamint felhasználhatóságának kérdéskörét. Súlyos problémának ítélem, hogy az ily módon beszerzett döntő jelentőségű bizonyítékok esetenként a hatóság hozzá nem értése, felületessége miatt a későbbiekben nem használhatók fel. Ez nagyon komoly ügyek bukását jelentheti. Példaként említeném a haladéktalanság elvének sokszor helytelen értelmezését.

Nem sorolom és nem is elemzem tovább a hibákat. Megjegyzem azonban, hogy ezek száma és előfordulásuk gyakorisága a szakmai felkészültség bizonyos hiányosságaira mutat rá. Méltánytalan lenne, ha általánosítanánk, viszont ezekre a jelzésekre oda kell figyelni, és az oktatás során napi szinten érdemes rávilágítani a lehetséges problémákra.

Összességében azt hangsúlyoznám, hogy a jogi kérdések és szabályok ismerete alapvető fontosságú. Ha ezt a problémát nem a nyomozó hatóság tagja, hanem az ügy során később az ügyész fedezi fel, akkor ez a nyomozás kimenetelére és időszerűségére is komoly veszélyt jelenthet. Az ügyészség egyébként a maga részéről mindent megtesz, hogy segítse a nyomozó hatóságok munkáját, s ez például konkrét iránymutatásokban is megnyilvánul, de ahogy említettem, ez önmagában nem gyógyír. Azt gondolom, hogy az ilyen és ezekhez hasonló hibák orvoslásában a képzésnek nagy szerepe van: a megfelelően kialakított tanrend és a kellő képzettségű oktatók jó oktatási módszertana döntő jelentőségű, amelyek nélkül sikerre nem számíthatunk. Fontos a képzések összehangolása és komplexitása is, amely persze nemcsak a rendőrtiszt képzésre, hanem a jogászképzésre is igaz. Szükség lenne jobb koordinációra valamennyi, az igazságszolgáltatás területén tevékenykedő résztvevő tekintetében, legyen az rendőr, ügyész vagy bíró. Hasznosnak tartanék egy egymást segítő, integratív képzést, továbbképzést, amelynek megszervezése a közeljövő elsődleges feladata.

SUMMARY

The importance of a training that also considers practical demands

POLT Péter

Police investigation is implemented according to the penal code, therefore mastering the criminal procedure rules besides the criminalistic methods is a basic demand, as these procedures have to be enforced by the investigating authorities themselves, and their legal proceedings will affect the final result of the case. Preparing the members of the investigating authority to make well pondered decisions is essential, and it requires a superior level of knowledge and logical skill.

Már most fel kell készülni az új büntetőeljárási szabályokra

GELLÉR Balázs

A büntető igazságszolgáltatásban olyan szakemberekre van szükség, akik az elmélet és a gyakorlat egységét, továbbá a büntetőjog anyagi és eljárásjogi vonatkozásainak komplexitását képesek követni. Univerzális szakembereket kell tehát képezni, akik a nyomozási, a vádképviselési, de még az ítélkező feladatok szabályaival is tisztában vannak. A jövőbe mutató, összehasonlító jogi elemeket is tartalmazó, de mégis gyakorlatorientált képzés, amely az oktatókat minden klasszikus jogász szakmából felvonultatja, nem hiányozhat a rendőrtiszti oktatásból.

A büntetőjog-tudomány és a gyakorlat nem két különálló dolog: nincsen joggyakorlat tudomány nélkül, és nem lehet tudományról beszélni büntetőjog-gyakorlat hiányában. Nem tudom elfelejteni azt, amikor egy megyei bíróság emblematisztikus tanácsa előtt a szándékosságnak az akarati és az érzelmi oldala között próbáltam egy perbeszéd során különbséget tenni. A tanácselnök asszony félbeszakított (nota bene!), és figyelmeztetett arra, hogy „ezeket az elméleti fejtegetéseket hagyjam meg a hallgatóim számára, és a tisztelt bíróságot ne untassam, itt gyakorlati kérdésekről van szó”. Megpróbáltam jelezni, hogy egyrészt nem szeretem, ha a perbeszédet félbeszakítják (Be. 314. § (4)), másrészt kifejtettem azt az álláspontomat is, hogy nem gondolom, hogy különbség van az elmélet és a gyakorlat között. Meggyőződése, hogy bármelyik jogágot nézzük, csak az anyagi büntetőjog vagy éppen a büntető eljárásjog egészéről tudunk beszélni. Nem lehet feldarabolni a jogot, hogy például egy jogegységi határozat az elmélethez tartozik, avagy ellenkezőleg, a gyakorlathoz. Éppúgy alkalmazni kell Angyal Pálnak a meglátásait egy konkrét büntetőügyben, mint ahogy természetesen az eseti döntéseket alkalmazni kell az oktatásban, így a rendőrtiszti képzésben is.

Ennek azonban mi a feltétele? Alapvető feltétele valamiféle átjárhatóság a különböző rendek, szakmák, feladatok között. Körülbelül 5 évet töltöttem angolszász nyelvetterületen (az Egyesült Államokban és Nagy Britanniában), ahol ügyvédjelöltként is tevékenykedtem, illetve oktattam, és tanultam. Megdöbbenő volt számomra a szakmák közötti átjárhatóság, amely ott jellemezte az egész igazságszolgáltatást. Ezt az jelenti, hogy egy rendőrtiszti képzéssel valamikor az adott rendőrtiszt eljutott az ügyészi szakmához, és adott helyzetben az ügyész visszakerült rendőri munkakörbe, és ugyanezt lehetett megfigyelni bírói, ügyvédi, ügyészi szakmák tekintetében.

A Zuschlag-per egyik tárgyalási szünetében Fodor Endre tanácselnök úrral beszélgettünk, hogy hogyan is kellene megreformálni ezt a szakmát. A tőlem szokott tapintattal kifejtettem neki azt, hogy álláspontom szerint úgy kellene felépülniük az igaz-

ságszolgáltatási szakmáknak, hogy legyen mindenki ügyvéd vagy ügyvédjelölt legalább öt évig, továbbá legalább öt évet a közigazgatásban kellene szolgálni, egy következő öt évet esetleg ügyészként, és miután húszéves tapasztalattal rendelkezik az adott személy, és minden oldalt ismer már a büntető igazságszolgáltatásban, akkor váljék bírónak. Tanácselnök úr megdöbbenően nézett rám, és azt mondta, hogy „ügyvéd úr, még én is csak 42 éves vagyok, akkor én sem bíraskodhatnék”.

Mindenesetre azonban annyit le lehet szűrni, hogy amikor dr. Blaskó Béla tábornok úr elkövette azt a hibát, hogy meghívott engem ide oktatni, és egy vagy két félét oktathattam a Rendőrtiszti Főiskolán, megpróbáltam végigvenni azokat az ügyeket, amelyekben a nyomozó hatóság mind anyagi, mind eljárási hibákat vétett, és amelyek miatt az ügy másképp alakult vagy alakulhatott volna, ha ezeket a védelem kihasználja.

Ugyanis ez lenne épp az átjárhatóságnak az egyik jelentősége, hogy az oktatás során visszacsatolás érkezzon a gyakorlat részéről, és így annak ismeretanyaga befolyjon a gyakorlati képzésbe. Ez volna a hibák kiszűrésének alapfeltétele. Mert például ebben a konkrét bajai ügyben az eltűnt személyek miatt folytatott közigazgatási eljárásban a tanúként meghallgatott felet poligráfos vizsgálatra kívánta kötelezni a hatóság! Miután erre nem volt hajlandó, közigazgatási eljárásban őrizetbe vették a tanút (!) reggel 8 óra 30 perckor, majd ezt követően a fiataalkorú, később többszörösen minősülő emberöléssel meggyanúsított személlyel hosszan beszélgettek. A jegyzőkönyv felvétele 13 órakor kezdődött, amelyben egy olyan teljes és tökéletes gyanúsítást közöltek ezen fiataalkorúval az első gyanúsított kihallgatáskor, amelynek adatait nyilván csak ebben a kötetlen beszélgetésben, ügyvéd nélküli, közigazgatási eljárásban, őrizetben lévő személytől tudhatták meg. Tehát ezek azok a hibák, amelyeket tanítani lehet, és fel lehet hívni ezekre a figyelmet, ha megfelelő átjárhatóság van a különböző szakmák között. Különösen érvényes ez akkor, amikor valóban a büntetőeljárás reformja előtt állunk.

Úgy vélem ugyanis, hogy a büntető eljárásjogban egy teljes koncepcióváltásra van szükség ahhoz, hogy a jelenlegi büntetőeljárásunk, amely „a ketten-hárman megerőszakolnak, megölnék valakit” modellre épül, kezelni tudja a sokterheltes, nagy gazdasági, vagyon elleni bűncselekmények miatt folyó ügyeket. Az 50–100 terheltes eljárásra ma nálunk sem a nyomozati szakasz, sem a bírói szakasz nem alkalmas. A jelenlegi eljárási modellünknek az alapja az objektív igazság feltárása. Objektív igazság azonban nincsen, hiszen az is már közhelyszámba megy, hogy eljárási igazsággal operálunk egy büntetőeljárás során. Ha feladnánk ezt a fikciót, hogy az objektív igazságot kell felderítenünk, az egy óriási lélektani lépés lenne. Amennyiben ezt sikerülne feladni, akkor lehetőség nyílna arra, hogy a tárgyalásról lemondás intézményét valóban újragondoljuk. Akkor egy sokkal effektívebb, olcsóbb igazságszolgáltatást lehetne kialakítani, de ugyanakkor természetesen a nyomozó hatóságra, az ügyészségre sokkal nagyobb teher hárulna. Hiszen ők készítik el azt a tárgyalásról lemondásos alkut, amelynek megkötése során lehetőség nyílna arra, hogy egy gyorsított eljárásban valamiféle eredmény szülessen. Ehhez egyébként teljesen újra kell gondolni a tárgyalásról lemondás jelenlegi szabályait, mert ezek tökéletesen alkalmatlanok ennek az eredménynek a kiváltására, hisz egyik oldal sincs bebiztosítva. A védői, terhelti oldal nincs bebiztosítva, mert ha

mindent feltárunk, nem biztos, hogy cserébe valóban megkapjuk a tárgyalásról lemondást, ha viszont az ügyészség ezt felajánlja, akkor az ügyészség nincs bebiztosítva, hogy valóban az elkülönített eljárástól külön folyó, mondjuk azt, fő eljárás során a korábbi terhelt valóban ott már tanúként szerepelni fog. Tehát nincsenek meg a biztosítékok egyik részről sem. Azt gondolom, hogy a képzésnek egy ilyen jellegű, jövőbe mutató elméleti képzést is tartalmaznia kell, mert ha megszületik egy reform, akkor már nem tudjuk újraképezni az akkor már kint lévő nyomozókat. Tehát már most fel kell készíteni a kollégákat egy olyan lehetőségre, hogyha kvázi döntéshozói pozícióba kerülnek egy nyomozás során, akkor például milyen esetekben érdemes a tárgyalásról lemondás intézményére koncentrálni.

A jövőbe mutató, összehasonlító jogi elemeket is tartalmazó, de mégis gyakorlatorientált képzés, amely az oktatókat minden klasszikus jogász szakmából felvonultatja, nem hiányozhat a rendőrtiszti oktatásból.

SUMMARY

One should start preparing for the new criminal procedure laws

GELLÉR Balázs

We need such experts in criminal jurisdiction that are able to understand the unity of theory and practice, moreover the financial complexity of criminal law and the complexity of procedure law. Such universal experts should be trained who are fully aware of the rules of procedures of investigation, judging and indictment. The modern training of police officers is to be achieved in the future, with the help of devoted professors of law who focus on both comperable elements of law, and practice oriented training.

A rendőri hivatásgyakorlás sajátos szakmaisága

KARSAI Krisztina

A jogalkalmazóknak ugyanazt az anyagi, eljárási vagy végrehajtási jogi, kriminológiai vagy kriminalisztikai materiát kell megtanulniuk, de mivel más a konkrét feladatuk, különböző büntetőjogász-szakmákat kell gyakorolniuk, így nyilvánvaló, hogy a tananyagot is más módszerekkel kell elsajátítaniuk. Ha tudjuk, mire kell alkalmasnak lenniük az itt képzett tiszteknek, az oktatást is ahhoz kell igazítani: más képességeket kell kiépíteni, erősíteni, elmélyíteni a rendészeti képzés során, mint amelyeket a jogászképzésben.

Tisztelt Kollégák! Kedves Hölgyeim és Uraim! A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának képviselőjeként érkeztem ma ide, amely egyetemen a bünyügyi tudományokat egyetleneg tanszék oktatja. Ugyan formálisan nem az, de valójában intézetnek is nevezhetnénk, mivel a Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék gondozza az anyagi jogi, az eljárásjogi és a büntetés-végrehajtási jogi stúdiumokat, a kriminológiát és a kriminalisztikát egyaránt. Ennek megfelelően magas oktatói létszámmal dolgozunk, és számos gyakorlati szakember is működik a tanszéken.

Annak köszönhetően, hogy egy ilyen intézeti jellegű tanszéket van szerencsém vezetni, a mai felkérést is örömmel fogadtam el, annál is inkább, mert így megszólítva érzem magam, hogy valamennyi, már elhangzott tanszéki referátumhoz hozzá is szóljak. Biztos vagyok abban, hogy az ország bünyügyi műhelyeinek felkérése arra, hogy a mai rendezvényen véleményt nyilvánítsanak, azt a célt szolgálta, hogy a hasonló tárgyak oktatása során felhalmozódott tapasztalatokat – elsősorban az oktatás minősége vonatkozásában – meg tudjuk osztani egymással ezen a fórumon. Bizonyára azért hívták meg a szervezők a jogi karokat, mert a jövő jogászokat, azaz a jelenlegi joghallgatókat is fel kell készítenünk a büntetőjog alkalmazására; ám természetesen attól még, hogy a tananyag és a tantárgyi struktúra hasonló, a „közönségünk” teljes mértékben eltérő. A jogászképzésnek egészen eltérőek a célkitűzései ahhoz az oktatáshoz képest, amit itt, ezen a karon folytatnak – és ez nem baj, sőt szükséges és megfelelő. De éppen emiatt a két képzési forma összehasonlítása abból a szempontból is nehézkes lehet, hogy teljesen más szakemberek képzése zajlik. A tananyagok ugyan összevethetők egymással, ám az, hogy mire kell alkalmasnak lenniük az itt vagy ott végzett szakembereknek, az már nagyon nehezen.

Ha arról beszélünk, hogy adott esetben ugyanazt az anyagi, eljárási vagy végrehajtási jogi, kriminológiai vagy kriminalisztikai tananyagot megtanuló kollégáknak teljesen más társadalmi célokat kell elérniük, más szakmát kell betölteniük, akkor nem

kizárt, hogy a tananyagot is más módszerekkel kell elsajátítani. Ebből a szempontból a már elhangzott referátumok kapcsán némi hiányérzetem támadt, hiszen a konkrét oktatási módszerekről és tananyagokról keveset hallottunk. Ha igaz az a célkitűzés, amelyet a referátumok megfogalmaztak – azaz, hogy mire kell alkalmasnak lenniük az itt végzett tiszteknek –, akkor a célt bizonyára más módszerekkel kell megvalósítani, más képességeket kell erősíteni, kiépíteni, elmélyíteni a képzés során, mint amelyeket a jogászképzésben alkalmazunk.

Talán apróságnak tűnhet, de fontosnak tartom: az sem mindegy, hogy szóban vagy írásban zajlik a vizsgáztatás. Ha esetleg úgy látjuk (ahogy az elhangzott), hogy az itt végzett szakemberek kommunikációs képességei nem érik el az elvárt színvonalat, ennek kapcsán jó módszer lehet a szóbeli számonkérések gyakoribbá tétele.

A következőkben egyenként szeretnék reagálni az elhangzott referátumokra. A kriminológiával szeretném kezdeni. Nagyon örültem, hogy elhangzott, hogy egészen pontosan mi a kriminológia oktatásának célja, azon túlmenően természetesen, hogy a tudományág aktuális állását és módszereit átadják a fiatalabb nemzedéknek. A megfogalmazott célkitűzések miatt úgy gondolom, hogy a kriminológiát már a képzés elején lehetne oktatni, hiszen óriási a jelentősége például az etikus jogalkalmazás elsajátítása, az előítéletek lebontása vagy azok kialakulásának megelőzése érdekében. Ez azért is fontos lenne, hogy a rendőrség sajátos társadalmi pozícióját esetleg körülvevő negatív elképzelések változzanak. Jómagam még azt is szerencsésnek látnám, ha ezeket az ismereteket nagyobb óraszámban és visszatérően oktatnák, az idő előrehaladtával akár speciális, nagyobb elmélyülést biztosító materiaként. Értelemszerűen a hallgató a második vagy a harmadik év során, számos tapasztalat birtokában, egészen más elképzelésekkel rendelkezhet adott témák kapcsán, mint az első évben. Végül még egy konkrét dolog: a levelező képzésben a kriminológia óraszámát – ha komolyan vesszük a többször is hangoztatott célkitűzéseket – nagyon alacsonynak tartom.

Következőként a közigazgatási büntetőjogi referátumra szeretnék reflektálni. Már az elnevezés is önmagában érdemi vitákat generálhat, a büntetőjogászok mindig „felszisszennek” rá. Személy szerint én sem vagyok a „közigazgatási büntetőjog” elnevezés híve, és abban sem vagyok biztos, hogy egyértelmű a tartalma. Talán jobb lenne például „közigazgatási szankciós jog” vagy „szankciótan” névvel illetni. Az azonban bizonyos: óriási jelentősége van annak, hogy ez a stúdium önmagában polgárjogot nyert, és világhosszá válhat az oktatásban annak elméleti háttere, hogy az objektív, azaz a jogsértés pusztán tényén alapuló felelősség miben különbözik például a szabálysértési jogi vagy a büntetőjogi felelősségtől. Ezt már csak azért is említem, mert a joghallgatók képzése során a másod- és a harmadévben rendszeresen szembesülünk azzal, hogy gyakran komoly problémákat okoz az egyes felelősségi formák egymástól történő elkülönítése. Ennek egyébként bizonyosan az az oka, hogy a tantárgyakat (jogágakat) egymástól elkülönítve oktatjuk a jogászképzés során is, s ennek tehát egyik közvetlen következménye az, hogy a tantárgyak közötti összefüggéseket (értsd: jogágak közötti összefüggéseket és a rendszerszintű összehasonlításokat) a joghallgatók nagyon nehezen „veszik be”.

Észrevételként elhangzott, hogy a jogi karokon viszonylag háttérbe szorul a szabálysértési jog oktatása. Ennek oka lehet az, hogy ez a terület a képzési és kimeneti követelmények közt nem szerepel, illetve hosszú ideig általában sem állt az érdeklődés homlokterében. Egyetértek azzal, hogy a szabálysértési jog jelentősége megérdemelné, hogy a jogászképzésben is akár kötelező kurzusokat is kapjon, ha másért nem, azért is, mert élete során szinte mindenki kerül olyan helyzetbe, mely a szabálysértési felelősség gyanúját felvetheti... Indokolná tehát a jogászképzésben való erősítését a szabálysértési ügyek száma és gyakorisága is, még akkor is, ha tudjuk, hogy az ügyek jelentős többségét nem jogász kollégák intézik. Javaslom másfelől az itteni oktatási szerkezetre reflektálva, hogy a szabálysértési eljárás bírósági szakaszának bemutatására is fektessenek hangsúlyt, a kép teljessége érdekében.

A büntetőeljárás jog vonatkozásában csatlakoznom kell ahhoz a véleményhez, mely rendkívül kevésnek tartja az itteni óraszámot. Szegeden például egy félévben 54 órát szánunk erre a tárgyra, ehhez képest a Rendészettudományi Kar 20 körüli óraszámát igen alacsonynak tűnik. Az óraszám emelése feltétlenül indokoltnak tűnik, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy az itt végzett hallgatók nagy része a büntetőeljárásban fog dolgozni, szemben a jogászokkal, akik közül csak igen kevesen; mégis a joghallgatók óraszámát három-négyszeres az itteni képzéshez képest. Egy korábbi referátumra reagálva szeretném jelezni még, hogy a vizsgák közül a szigorlatot a bolognai rendszer iktatta ki az oktatási szerkezetből, de ennek visszavezetésére is megvannak a jogi lehetőségek.

Engedjék meg, hogy végül – de korántsem utolsósorban – a büntető anyagi jogról szóljak néhány szót. Nem meglepő módon ennek óraszámát szinte megegyezik a jogi karokon ismert óraszámokkal, Szegeden sincs ez másképp. A különbség, hogy részben más a különös részi tananyag, természetesen érthető. Nyilvánvaló, hogy az innen kikerülő hallgatók számára indokolt azokat a bűncselekményeket mélyebben oktatni, amelyekkel munkájuk során gyakrabban kapcsolatba kerülhetnek.

A vonatkozó referátumban szó esett arról, hogy az innen kikerülő rendőrtiszteknek, ha szombaton megkapják diplomájukat, hétfőn már egyenrangú partnerként kell szemben állniuk például egy 5+3 évet tanult védővel. Úgy vélem azonban, hogy ez olyan egyszerűsítés, amelyben a lényeg elveszik, ezért mindenképpen kerülendő: az egyenrangúság az említett személyek között emberi mivoltukban valóban értelmezhető, de a büntetőeljárás jogi pozíciókat tekintve ez lényegében kizárt, és ezt az oktatásban is világossá kell tenni, és nem szabad az ellenség képét ráhúzni a képzett védőre.

Végül engedjenek meg egy utolsó reflexiót arra, amire már több referátum is kitért. A magam részéről nagyon előnyösnek tartanám, ha a frissen végzett rendőrtiszteknek legalább egyéves gyakorlati idejük lehetne a tanulmányok elvégzése után. Ezt akár még úgy is elképzelhetőnek tartanám, hogy a diploma megszerzéséhez lenne szükség a gyakorlatra például úgy, hogy a harmadik évben kell azt teljesíteni, és a képzés hatodik félévére már átfedné a gyakorlat első félévét. Ebből a szempontból nem tartom elfogadhatónak azt az érvelést, hogy a rendőrség befogadóképessége ehhez nem adott – ez esetben ezt meg kell teremteni. Ha ebből előny származik, a szakmai színvonal növe-

kedhet, a hivatásgyakorlás minősége javulhat, akkor ezt az új rendszert be kell vezetni, a megfelelő körülményeket pedig létre kell hozni. Az sem kizárt, hogy az egyetem szakmai jogalkotási javaslatokat terjesszen elő, a gondolkodást e téren érdemes elkezdni.

Tisztelt Kollégák! Észrevételeimet követően szeretném hangsúlyozni, hogy az itt végzett szakmai munkát mindenféleképpen komoly dicséret illeti. Nyilvánvalóan a korreferátumokat kritikai cél is vezérli, ez azonban nem jelenti azt, hogy – mint külső szemlélő – az itt folyó oktatási tevékenységgel ne lennék elégedett. Megítélésem szerint itt kiváló szakmai műhelyek működnek, és felhívom a figyelmet arra – csatlakozva több korábbi referátumhoz –, hogy az igazán jó színvonalú oktatás kulcsa a kutatások folytatása is. Ezen a fronton még több erőfeszítés még nagyobb oktatási sikereket jelenthet, az eljövendő rendőrnemzedékek dicséretére és szolgálatára.

Köszönöm a figyelmüket!

SUMMARY

The Peculiar Expertise of Law enforcement Profession

KARSAI Krisztina

Law enforcers have to study the same materials in criminal procedure, correction law, criminology or criminalistics, but as they all have their own specific tasks in their professions, they must pursue diverse prosecution fields, and as a consequence, it is obvious, that the materials are to be taught in specific methods as well. If we are well aware of the fact, that the officers graduated here to what extent they should meet the requirements to be suitable for, their training must be adjusted to those peculiarities: during law enforcement education, diverse skills must be strengthened, established and elicited than in the jurisdictional training.

kriminológiával, büntetőjoggal, a kisebbségek kriminalitásával, titkos nyomozási eszközökkel és így tovább.

Pécsi tanszékünkön kriminológiából az ún. „egységes” – Gönczöl–Kerecsi–Korinek–Lévay-féle – tankönyvet tanítjuk. Az általam írt kétkötetes, 1500 oldal terjedelmű könyv – Kriminológia I-II. – számonkérésétől a hallgatók érdekében eltekintünk. A kriminológiát három részre osztva tanítjuk. Első évben van egy kurzus „Bevezetés a bűnügyi tudományokba” címmel, lényegében „Kriminálszociológia” – a büntetőjog minimális megalapozása érdekében –, majd harmadéven „Kriminológia I-II.”. A fentiekén kívül vannak differenciált tantárgyaink is, idetartozik a kriminálpolitika, a kriminálpszichológia, a bűnözési elméletek, EU és nemzetközi bűnügyi együttműködés, valamint a büntetés-végrehajtási jog. Ez utóbbi tantárgy oktatásában vállal oroszánrészt Vókó György professzor úr, aki szintén MTA-doktor, és nálunk habilitált, ám sajnos a pénzügyi megszorítások miatt főállású foglalkoztatása megszűnt, de a Doktori Tanácsban továbbra is számítunk segítségére, ráadásul jelenleg főállásban az Országos Kriminológiai Intézet igazgatója. Végezetül említést érdemel, hogy vannak szabadon választható tantárgyaink is, ideértve a börtönpszichológiát – tekintettel arra, hogy a tanársegéd asszony jogász és pszichológus is egyúttal –, a családon belüli erőszak vagy éppen a fiatalkori bűnözés kérdéseit; valamint a német büntetőjogot, amelyet a német mellett angol nyelven is tanítunk.

Engedjék meg, hogy most egy másik kérdésre térjek át. Szeretnék ismét utalni arra, hogy 1990-től egy „másik pályára” próbáltuk áttenni az akkori Rendőrtiszti Főiskolát. Akkoriban itt még mintegy 170 órában tanítottak politikai jellegű tárgyakat – így például tudományos szocializmust, filozófiát, politikai gazdaságtant –, míg például kriminalisztikát csak kb. 50 órában. Tehát az 1990 előtt végzett rendőrtisztek olykor jobban ismerték a bolsevik párt történetét, mint az ujjnyomatvételek technikáját. Nagy érdeme Kratochwill Ferencnek és Beck Györgynek, hogy jelentős változást sikerült véghezvinni.

El kell mondanom, nagy aggodalommal figyelem, ha néha ide feljövök, hogy hogyan „trappolnak” a növendékek. Nem kívánom vitatni az alaki foglalkozások jelentőségét, azonban illő tisztelettel szeretnék emlékeztetni Kertész Imrére, a 20. század második felének egyik legnagyobb kriminalistájára, aki nyolcdioptriás szemüveget viselt, vagy említhetnék olyan kiváló nyomozókat, akiket általában nem a kifogástalan megjelenés jellemez. Vajon ők ma eredményesen elvégeznék-e a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Karát?

A MAB-ban folyamatos vita van a létesítendő Rendészettudományi Doktori Iskola kapcsán. A döntéshozókról jó tudni, hogy mindannyian „civil” egyetemekről jöttek. Az ezen karon dolgozó kollégáknak fel kell ismerniük a sajátos, mondhatni, nagyon kényes helyzetet: itt jórészt államilag finanszírozott hallgatók tanulnak, biztos leendő munkahellyel, és Önöknek nincs konkurenciájuk. Nincs az országban második rendészettudományi kar. Könnyű így jónak – vagy épp nem jónak – lenni. És olyanok ülnek a MAB-ban, akik szinte a napi megélhetéssel küszködnek. Pécsen is több tízmillió forintos hiányt görgetünk. Talán hallották a közelmúltban, hogy komoly leépítések várhatóak, nem kizárt, hogy még számos publikációval rendelkező, minősített oktatóktól

is meg kell majd válnunk. Ilyen kontraszt áll fenn az állami szféra más helyszínei és az Önök egyeteme között. A MAB mindezt a felsőoktatási intézmények teljesítményét rendkívül szigorúan vizsgálja.

Hangot kell adnom annak, az eddig elhangzott referátumok után, hogy maradt bennem némi hiányérzet. Mi változott azzal, hogy „lecserélték a táblát”, és nem „Főiskola”, hanem „Egyetem” áll rajta? Mennyivel lett jobb az iskola? Egy egyetemen például kutatásokat kell folytatni – ha nincsenek, akkor ez lényegében egy szabályozatismertető tanfolyam. Hol maradnak a kutatások, a publikációk, a fokozatszerzések, a nemzetközi kapcsolatok? Egy egyetem attól is egyetem, hogy benne van egy világhálóban. Milyen nemzetközi példát követ az egyetem? Melyik külföldi intézethez szeretnénk hasonlítani?

Hallhattuk itt a „végfelhasználók”, azaz a büntetőjogi szakma jogos észrevételeit. Előfordult-e itt, például az izsáki vagy hasonló ügyek után, hogy egy értekezleten megvitatták, van-e szükség az oktatásban változtatásra, utánképzésre? Münster-Hiltrupban, a német rendészeti akadémián ezt például rendszeresen csinálják. Még rendészeti helyettes államtitkárként jártam egyszer Izraelben is, ahol a rendszer az volt, hogy a gyakorlatban jó eredményeket elért fiatal, de már tapasztalattal rendelkező kollégákat berendelik oktatásra, majd három év után egy magasabb rendfokozattal visszatérnek a „területre”. Van-e itt Önöknél ilyen cirkuláció?

Azt szokták mondani, hogy a hadiakadémiákon mindig a legutolsó megnyert háborút kell oktatni. Ha a magyarok is ezt tennék, rosszul néznék ki. Tudomásul kell venni: ha valaki egyetlen munkahelyen tölti le az életét – például oktatóként –, bizony előfordulhat, hogy kellő motiváció hiányában – hogy is fogalmazzak – hajlamossá válhat arra, hogy a régi jegyzeteit vegye elő.

Összefoglalóan: kérem Önöket, ne éljenek vissza nagyon jó helyzetükkel, és ne vegyék komolyan az egyetem nevét. Itt nem szolgálakat, hanem szakembereket kell nevelni, akik időnként tudnak nemet is mondani.

SUMMARY

Scholar Power

KORINEK László

The Faculty of Law Enforcement is in a peculiar, one might say a very delicate position: the education of most students is financialized by the state and their future profession is guaranteed, as they do not have competitors since another faculty of law enforcement does not exist in the country. This situation may put one at ease, therefore we have to be cautious: one should not take advantage of this privileged position, in fact, it must be earned with increased effort and with remarkable tutorial and research activities of high standard. Although the phrase "public service" is in the name of the institution, it is appropriate if independently thinking graduates leave the institution who entirely meet the requirements of the public.

Iskolapadból a frontvonalba

MADAI Sándor

A hallgatók a rendészeti felsőoktatásba is napjaink középiskoláiból érkeznek, más mikro- és makrokörnyezeti háttérrel, mint a korábbi generációk, s ez nyilván jelentős kihívást jelent. Szem előtt kell tartani, hogy a leendő tisztek képezik a frontvonalat, hiszen ahogy kezükbe kapják a diplomájukat, már másnap meg kell kezdeniük a szolgálatot. A szakmaiság mellett nagyon fontos a pszichológiai felkészítésük a napi kihívásokra, de a későbbi vezetői feladatokra is. További kihívás, hogy folyamatosan bővül a tananyag, és egyre több új tantárgyat kell beiktatni.

Mindenekelőtt, kérem, engedjék meg, hogy megköszönjem a megtisztelő felkérést és a lehetőséget, hogy néhány gondolatot megosszak önökkel a bűnügyi tudományok és a rendészeti felsőoktatási képzés kapcsolatáról. A rendészeti képzés szerepe, fontossága okán úgy vélem, hogy nem csak a területtel foglalkozók számára egyértelmű annak felsőoktatásban elfoglalt kulcspozíciója. A képzés személyi háttéréről szólva megállapítható, hogy a bűnügyi tudományok oktatói a Rendészettudományi Karon – személyes tapasztalatom okán is mondhatom –, magas színvonalon végzik oktató munkájukat, naprakész tudással látják el a hallgatókat. A tananyag egyetemi színvonalú, didaktikailag is kiemelkedően szolgálja a tananyag elsajátítását. Mind az általános részi, mind a külön részi tankönyv „belső termék”, azaz a kar oktatóinak közreműködésével születtek. Egyetértek Korinek akadémikus úrral: az egyetemmé válással szükségszerűen felmerülő tudományos elvárásoknak mielőbb meg kell felelni. Végiggondolva a kérdést, talán magyarázat lehet akadémikus úr felvetéseire, hogy a Nemzeti Közzolgálati Egyetem létrehozása szinte kész tényként érte a korábbi Rendőrtiszti Főiskolán oktatókat is. Így nem állt rendelkezésre elég idő ahhoz, hogy a kutatás és a tudomány szempontjából a kívánatos szintre érhessenek el – hiszen a korábbi főiskola más jogi keretek között működött, mint az NKE –, és nem hiszem, hogy a humán erőforrás hiánya magyarázná ezt.

Mielőtt néhány további gondolatot megosztanék önökkel, egy alapvető tényre hívnám fel a figyelmet. Elnök úr is, és Finszter professzor úr is említette: hozott anyagból dolgozunk. Valóban, de a felsőoktatás minden területe hozott anyagból dolgozik, és tudomásul kell venni, hogy ez a generáció nem az a generáció, amelyik 10, 20, 30, vagy akár 40 évvel ezelőtt a rendészeti felsőoktatásba bekerült. Facebook-generáció: gyakran nevezik így e korosztályt a társadalomtudósok. Teljesen más értékek mentén él, teljesen más közegben létezik, mint a korábbi generációk. A középiskolából érkezők – itt a nappali munkarendben részt vevő hallgatókról beszélünk, nyilván a levelezősöket ez nem érinti – ma már más mikro- és makrokörnyezeti háttérrel rendelkeznek, mint korábban.

Fontosnak tartanám a tisztképzés kapcsán annak tudatosítását, hogy a leendő tisztek képezik a frontvonalat, hiszen ahogy kezükbe kapják a diplomájukat, már másnap vagy harmadnap meg kell kezdeni a szolgálatot. Véleményem szerint nem az az alapvető probléma, hogy a képzés befejezése és a szolgálat megkezdése között rövid idő telik el, hanem az, hogy gyakran a „mély vízbe” kerülnek, s szinte nulla akklimatizálódási idő áll rendelkezésükre ahhoz, hogy megszokják az új légkört. Ők szembesülnek elsőként – de mindenesetre az elsők között – a jogsértésekkel, s találkozhatnak az állampolgárokkal. Már többen is említették az előadók közül: ez az első benyomás, amely az állampolgárokat éri a rendőr tevékenységével kapcsolatban, ezért meghatározó lesz, nemcsak az adott rendészeti szerv, hanem az egész állam vonatkozásában is.

Az emberi tényezők kapcsán még egy dolgot szeretnék hangsúlyozni. Az iskolapadból a frontvonalba kerülő ifjú tisztek lesznek az elsők, akik a jogsértésekkel, a sértetekkel, az elkövetőkkel találkoznak, így mind emberi oldalról, mind szakmai oldalról felkészültnek kell lenniük. Az emberi tényező kapcsán nélkülözhetetlennek tartom a pszichológiai felkészítés – napjainkban sajnos hiányzó – alapjait. Nem a pszichológia tárgy oktatásáról beszélek – erre természetesen sor kerül –, hanem az egyéni pszichológiai foglalkozásokat hiányolom. Tudom, hogy néhányan most felhorkannak, hiszen ez is pénz-, idő- és energiakérdés. De ne feledjük, hogy az élet számos területén előtérbe kerül a pszichológiai felkészülés. Gondoljunk csak a legutóbbi ötkarikás játékok kapcsán olimpiai bajnok sportolóinkra! Közülük nem egy hangsúlyozta, hogy a pszichológiai felkészülés nélkül szinte biztos, hogy nem érte volna el azt az eredményt, amit elért. Nem gondolnám, hogy ez a pszichológiai tréning megkerülhető lenne egy olyan tömény stresszel járó hivatás kapcsán, mint a rendészeti ágazat bármely területe.

A pszichológiai képzés mellett hiányolom még a hallgatók esetén a „vezetőtudat” erősítését. Sok hallgató nem fordít kellő figyelmet – saját bevallása szerint – a bűnügyi tudományokra, mivel jobban érdeklik a taktikai fortélyok – talán ez még a szakma meglévő varázsa –, amelyek nem nélkülözhetőek ugyan egy leendő tiszt számára, de a szakközpiskolában kiválóan elsajátíthatók, és elegendő is lenne az azzal a végzettséggel betölthető beosztáshoz. A karról kikerülő ifjú tisztek mindannyian – előbb vagy utóbb – vezető beosztást fognak betölteni a szervezeten belül. Ezt aényt, az erre való felkészítést hangsúlyozni kellene, és ebbe még több energiát kellene fektetni. Tudomásul kell venni, hogy a bűnügyi tudományok azért is fontosak, mert vezetőként kizárólag akkor tudnak megfelelni a velük szemben támasztott és számtalan oldalról érkező elvárásoknak, ha szakmai tudásuk kiemelkedő. E szakmai tudás alapja pedig a bűnügyi tudományokban rejlik. Nyilvánvaló egyébként, hogy a vezetőtudat erősítésével kapcsolatban számtalan motivációs eszköz áll az oktató rendelkezésére „a simogatástól a korbácsig”, bár nem gondolom, hogy egy felnőtt embert az általa választott és élethivatásának kitűzött pályára „korbáccsal” kellene orientálni. Saját maguknak kellene felismerniük, hogy bűnügyi tudományokból fognak élni, és gyakorlatilag ez a tudomány, ez a tárgy fog a munkájukba életet lehelni. Ennek kapcsán meg kívánom még jegyezni: jelentősen növelni lehetne a bűnügyi tudományok óraszámát is. Elhangzott: a Bűnügyi Tudományok Intézetén belül négy tanszékről van szó. Van, ahol kedvezőbb a helyzet,

és van, ahol kevésbé. Én az anyagi jogi oktatás kapcsán mindenképpen indokoltnak tartanám az óraszám növelését. Az óraszám-növelés kapcsán indokolt lenne – nyilván a végfelhasználók hozzászólásaira figyelemmel – utalni belügyminiszter úr feladat-szabására, aki meghatározta, hogy a rendelkezésre álló órakeret legalább 20%-ában gyakorlati problémák megoldása kerüljön szóba, tehát a gyakorlati problémák elemzése még nagyobb mértékben képezze a tananyag részét. Ez helyes, s én még nagyobb százalékot is elvárnék, azonban az óraszám nem teszi ezt lehetővé. Az óraszám növelésének nyilvánvalóan a státuszok növelésével is együtt kellene járnia, hiszen a jelenlegi létszám nem alkalmas arra, hogy az emelt órászámban elássa ezt a feladatot.

További észrevételem, hogy a rendészeti felsőoktatásba is beszűrődött sajnos a jogászképzésben is meglévő szemlélet: folyamatosan bővülő tananyag és egyre több új tantárgy. Úgy érzem, hogy a felsőoktatásban megfigyelhető hangsúlyváltások nem érintik kedvezően a bünyügyi tudományok oktatását. Természetesen nem arról van szó, hogy az új tudományos eredményeket nem kell beépíteni az oktatásba, hanem arról, hogy az új eredményeket megsűrve kell beépíteni, és a meghaladott tananyagot ki kell zárunk az oktatásból. Nyilván elsősorban a büntetőjogi tanszékről beszélek, nem találunk ki új tantárgyakat, új jogszabályok sem születnek a régi mellé – legfeljebb helyette –, amelyekkel még bővíteni kellene az ismereteket, a tananyagot. A bünyügyi tudományok tehát nem növelik a hallgatói terheket, viszont más tantárgyak bővülése gyakorta megy a bünyügyi tudományok rovására. El kellene gondolkozni, ha nem is feltétlenül a tantárgyi racionalizáción – de akár azon is –, és nyilván nem a bünyügyi tudományok területén, hanem olyan tárgyak kapcsán, ahol látszik szelektálási lehetőség. Nincs ugyanis idejük a hallgatóknak, hogy annyira elmélyedjenek a bünyügyi tudományokban, mint amennyire a leendő munkájuk megkívánná. Még egy dolgot szeretnék említeni. Érintettem, hogy más a hozott anyag, mint korábban, és ebben nálam jóval tapasztaltabb kollégák is megerősítettek. El kell azonban gondolkozni, hogy a végfelhasználónál – jelen esetben a rendvédelmi szervekről beszélek – vajon minden rendben van-e. Többen említették már, hogy a gyakorlati problémákat vissza kellene csatolni az oktatásba. Jelenleg ez nem igazán olyan mélységben működik – bár kétségtelenül igaz, hogy vannak pozitív példák is –, mint ahogy akár a hallgatók, a kar oktatói, vagy akár a rendészeti szervek elvárják. Ez pedig kizárólag a még szorosabb szakmai kooperáción múlik.

Végezetül – az előbbiekkal összefüggésben – nem lenne talán haszontalan azon sem elgondolkozni, hogy a bírói és ügyészi szakmához megkövetelt ötéves jogi képzés mellett vajon elegendő-e az, hogy a frontvonalban harcolók csupán hároméves képzésben részesülhetnek.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

SUMMARY

From school directly to the frontline

MADAI Sándor

Our students coming to study law enforcement from current secondary schools with their different micro- and macroenvironmental background, are more significant challenge than it used to be with the previous generations. We have to take into consideration that our future officers represent the front line, as they start their service right after graduation. Besides professionalism, their psychologic training is of major importance in order to prepare them to cope with the daily challenges as well as with the requirements of their future executive tasks. The permanently expanding curriculum due to which new subjects are to be initiated, is a further challenge.

Kriminalitáshoz vezető értéktrend általános iskolás gyermekeknél¹

KÓ József – KEREZSI Klára

A szerzők a kutatás keretében a fiatalkor és gyermekkor határán álló fiúk kriminalitással kapcsolatos tapasztalatait és értéktrendjét vizsgálták. A vizsgálati mintába került fiúk iskolatípus és területi elhelyezkedés szerint reprezentálják a budapesti iskolákba járó 14 éves korosztályt. Az eredmények alapján megállapítható, hogy ezek a fiatalok már határozottan kirajzolódó értéktrenddel rendelkeznek. Véleményüket az értékpreferenciáik befolyásolják. A kriminalitással való kapcsolatuk alapján a vizsgált korosztály négy csoportba sorolható: nem érintettek, áldozatok, elkövetők, kriminális csoport. Az egyes csoportokba tartozó fiatalokat markánsan elkülöníthető értéktrendszer jellemzi. A megfigyelt értékek és a kriminális tapasztalatok között szignifikáns összefüggés mutatható ki.

A kutatás célja, hogy felderítse azokat a tényezőket, amelyek következtében egy fiatalkorú fiú sorsa a társadalomba való beilleszkedés vagy az abból történő kiilleszkedés lesz. A sok lehetséges kiilleszkedési mód közül a kutatás elsősorban a kriminológiai vonatkozású jelenségeket vizsgálja. Arra vagyunk kíváncsiak, hogy fiatal korban fellelhetők-e olyan tényezők a személyes sorsokban és élettörténetekben, gondolkodásmódban, amelyek meghatározzák, hogy valaki normakövetővé vagy bűnelkövetővé válik. Vizsgáljuk az áldozattá válás esélyeit is. Célunk egy későbbi longitudinális kriminológiai vizsgálat megalapozása, ugyanis a jelenlegi vizsgálat alapot teremthetne egy utánkövetéses vizsgálat számára, amelyben ellenőrizhetnénk a jelenlegi vizsgálat eredményeit. Ugyanezen a mintán néhány év elteltével megismételve a vizsgálatot páratlan lehetőséghez juthatna a magyarországi kriminológiai kutatás.

Az adatfelvétel

A célpopulációt a Budapesten tanuló 14 éves fiúk alkották. A mintaválasztáshoz szükséges keretpopuláció meghatározása már nehézségekbe ütközött. A cél a 14 éves fiatalok megtalálása volt. A 2010–2011-es tanévre a budapesti iskolák 8. évfolyamára 15 553 fő iratkozott be. A létszám nem pontosan fedi a célpopuláció jellemzőit. Egyrészt a beiratkozottak közel fele lány, őket nem érintette az adatfelvétel. Másrészt a 14 évesek egy része nem a 8. évfolyamon tanul. Ezért nem osztályos, hanem iskolai kiválasztáshoz folyamodtunk. Azon budapesti iskolákból alakítottuk ki a mintakeretet, ahol 7. és 8. évfolyam található. Az iskolák kiválasztása során a kerületi elhelyezkedésükhöz igazod-

¹ A kutatás az OTKA támogatásával valósult meg: OTKA K81615. A kutatás teljes anyaga megtalálható: Kerecsi Klára – Kó József (2013): *Normasértés vagy jogkövetés. Fiatalkorú fiúk kriminológiai vizsgálata*. Budapest, OKRI, ELTE ÁJK.

tunk. A kiválasztott minta a budapesti 14 éves tanulók területi elhelyezkedése szerint kerületekre nézve reprezentatív. A mintakeretbe bekerült mintegy 8000 fiatalból 25%-os véletlen mintát vettünk.

A kutatás célkitűzéseinek megfelelően különös figyelmet fordítottunk az iskolából kimaradó fiatalok felkutatására. A rendszeresen, illetve sokat hiányzó fiatalok az egyéb devianciákban (alkoholfogyasztás, drogfogyasztás) is magasabb életprevalencia-értékkel jellemezhetőek, így valószínűleg a bűnügyi veszélyeztetettségük is nagyobb, mint a rendszeres iskolalátogató társaiknak. Ezért az osztályos lekérdezés azokban az esetekben, amikor a fiatal nem volt elérhető az iskolában, kiegészült egyéni lekérdezéssel. A kérdezőbiztosok többszöri megkereséssel, egyéni megkérdezés keretében kiegészítették az iskolából hiányzók interjúival az iskolában elkészített kérdőíveket. (Természetesen figyelembe véve, hogy a válaszadás önkéntes.) A speciális feladatok miatt szükséges volt az adatgyűjtés előtt a kérdezőbiztosokat külön felkészíteni a kutatás során várható problémákra. A mintába került iskolák tanulóihoz szülői felkérő levelet juttattunk el, melyben arra kértük a szülőket, hogy engedélyezzék a fiúknak a kutatásban való részvételt. A vizsgálatban való részvétel önkéntes és anonim volt.

A mintakiesés 11,7% volt. Jellemzően nem a szülők, hanem az érintett iskolák zártak el a vizsgálatban való részvételtől. A mintakiesést arányos pótminta alkalmazásával ellensúlyoztuk. A mintakiesést csak abban az esetben pótoltuk, ha egy teljes iskola esett ki a mintából. Az egyéni kieséseket nem pótoltuk, de erre csak néhány esetben volt példa. Az egyéni mintakiesés aránya nem érte el a 0,5%-ot. A magas részvételi arányt ismételt megkeresésekkel sikerült elérni. A kérdezőbiztosok három és hat nap múlva ismételten felkeresték az iskolákat, és az első adatfelvételi napon hiányzókkal is felvették a kérdőíveket. Az adatgyűjtés önkitöltős kérdőívek felhasználásával történt, de a kérdezőbiztosok jelen voltak a kitöltés során, és szükség esetén segítettek a nehezen boldogulóknak. A mintába kerültek iskolatípus szerint reprezentálják a budapesti iskolákba járó 14 éves fiú korosztályt.

Kriminalitás

Az elemzések tárgyát képező célváltozót a kriminalitási helyzetekkel kapcsolatos kérdésekre adott válaszok alapján hoztuk létre. Egyaránt vizsgáltuk az elkövetői és az áldozati oldalt. A célváltozó kialakítása során kiderült, hogy még egy csoportot kell elkülönítenünk. Az áldozatok és az elkövetők csoportjai között ugyanis jelentős átfedés volt megfigyelhető. Sok fiatal mindkét csoportban szerepelt. A megkérdezett fiatalok 17,6%-a, 352 fő került ebbe a csoportba. Eredetileg csak az áldozatok és az elkövetők csoportjait szerettük volna összehasonlítani, de azt feltételeztük, hogy a közös csoportba sorolható fiatalok sajátos, a többiekétől eltérő jellemzőket fognak mutatni, ezért ezt a csoportot is – elkülönítve – bevontuk a vizsgálati körbe.

A kriminalitással kapcsolatos kérdések alapján felállított változó egy, a veszélyeztetettség, veszélyesség dimenzióban mozgó intenzitás skálának tekinthető. A skála elemei a következők szerint alakultak:

- *Nem érintettnek vagy normál populációnak* tekintettük azokat, akik nem voltak még áldozatok, és nem is követtek el kriminális cselekményt egynél többször. (Negatív [1-es vagy 2-es] válasz a K36, K42, K44, K46, K50, K48, K52, K54, K56 kérdések mindegyikére.)
- *Áldozatoknak* tekintettük azokat a fiatalokat, akik már több alkalommal kerültek áldozati helyzetbe, de maguk nem követtek el semmilyen kriminális cselekményt. (Pozitív [2-nél nagyobb] válasz a K36, K42, K44, K46, K50 kérdésekre.)
- *Elkövetőknek* azokat a fiatalokat tekintettük, akik már több alkalommal követtek el valamilyen kriminális cselekményt, de áldozati szerepben nem voltak. (Pozitív [2-nél nagyobb] válasz a K48, K52, K54, K56 kérdésekre.)
- *A kriminalizálódó vagy kriminális csoportba* soroltuk azokat a fiatalokat, akik már több alkalommal követtek el valamilyen kriminális cselekményt, de áldozatként is többször volt már alkalmuk megtapasztalni ezeknek a cselekményeknek a következményeit. (Pozitív, [2-nél nagyobb] válasz a K36, K42, K44, K46, K50 kérdésekre és pozitív válasz a K48, K52, K54, K56 kérdések valamelyikére is.)

Az elemzések során ezekbe a kategóriákba tartozó fiatalok jellemzőit hasonlítjuk össze.

csoport	a csoport létszáma (fő)	arány (%)
normál	1014	50,7
áldozatok	239	11,9
elkövetők	396	19,8
kriminalizálódó	352	17,6
összesen	2001	100

1. táblázat: Az egyes kategóriákba tartozó fiatalok száma

Erkölcsei vétségek skálája

A kérdéssor eredetileg 22 elemből áll, amelyeket kiegészítettünk két további vétséggel.² A kérdések egy-egy erkölcsi vagy éppen törvénysértési vétséget fogalmaznak meg. A megkérdezetteknek ezekről kell nyilatkozniuk, hogy mennyire tartják súlyosnak vagy megengedhetőnek. Az értékelés egy 10 fokú skálán történik, amelyen az 1-es azt jelenti, hogy az adott cselekedet rendkívül súlyos, így azt semmilyen körülmények között nem szabad elkövetni, a 10-es pedig azt jelenti, hogy nem tartják vétségnek, bármikor elkövethető a cselekedet.

Hipotézisünk szerint a kriminális cselekedeteket sok minden motiválhatja. Attól függően, hogy valaki milyen elmélet pártján áll, kereshetjük az okokat a deprivált környezetben, a családi körülményekben, a kedvezőtlen környezeti hatásokban, a társadalmi kirekesztettségben, vagy az egyéni adottságokban. De mindegy, hogy milyen okokra vezetjük vissza a kriminális cselekmények elkövetését, megvalósítását az érték-

² Harding, Stephen et. al. (1986): *Contrasting Values in Western Europe*. London, Macmillan.

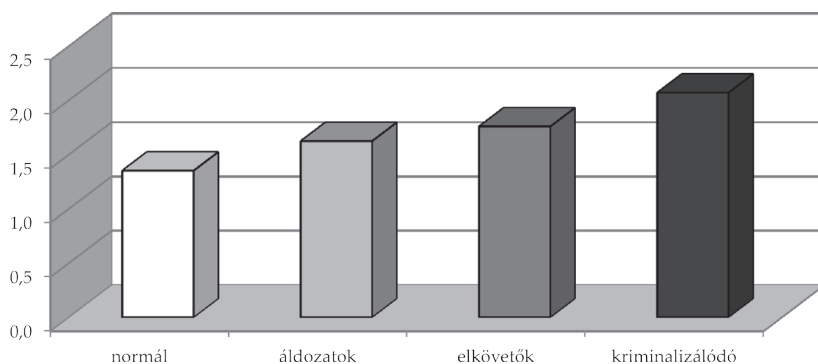
rendben megjelenő sajátosságok teszik lehetővé. Az a gondolat, hogy valamit megtehetek vagy meg kell tennem, akkor is, ha az erkölcstelen vagy/és törvénytelen, csak akkor születhet meg, ha ez a vélekedés beletartozik az egyén értéktrendjébe.

Tehát azt gondoljuk, hogy a kriminális cselekedetet elkövetők értéktrendjének különböznie kell a többség, vagy más megközelítésben a normakövetők értéktrendjétől. Emellett lehetséges, hogy az áldozatok esetében is megfigyelhetünk valamilyen, a többiekétől eltérő mintázottságot, amely az áldozati léthez vezet, vagy abból fakad. Ezt a két csoportot akartuk megvizsgálni a gondolkodásmód, az értéktrendek megközelítésében, hogy valóban kimutathatók-e a feltételezett eltérések, illetve hogy ezek megjelennek-e már 14 éves korban is.

Az eredmények elemzése során gyorsan kiderült, hogy van még egy harmadik csoport is, amelynek tagjai mind áldozati, mind elkövetői szerepben gyakran megjelennek. Ezt a csoportot is elkülönítettük és vizsgálat alá vettük abban a reményben, hogy az áldozati és elkövetői csoportok közötti átmenet jellegzetességeit vizsgálhatjuk meg a segítségükkel. Az elemzések azonban kimutatták, hogy ennek a csoportnak a tagjai nem átmenetet képeznek az áldozatok és az elkövetők között, hanem sajátos külön jellemzőkkel rendelkeznek, amelyek alapján az ebbe a körbe tartozó fiúkat tekinthetjük a legveszélyeztetettebb és legveszélyesebb fiataloknak.

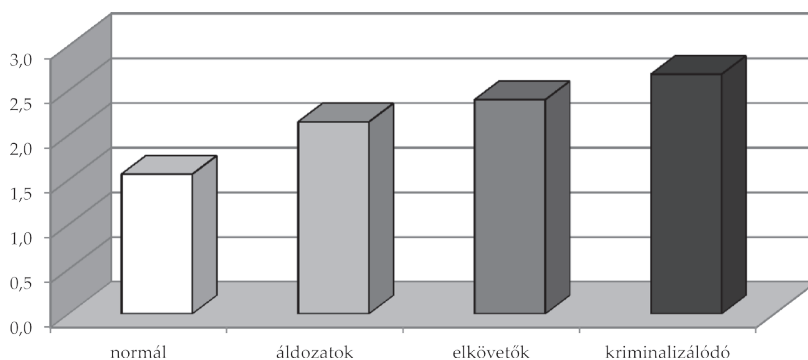
Az erkölcsi vétségek skála kérdéseire adott válaszok alapján a négy vizsgálati csoport válaszai szinte minden esetben szignifikáns³ különbségeket mutattak. Egyedül az öngyilkosság megítélésével kapcsolatos vélemények esetében nem volt szignifikáns az eltérés az egyes csoportok véleménye között.

Jellemzően az a tendencia rajzolódott ki, hogy a legkevésbé megengedő véleményt az átlag- vagy alappopulációba tartozó fiatalok fogalmazták meg. Az áldozatok véleménye ennél megengedőbb volt: „félúton” az átlagpopuláció és az elkövetői csoport véleménye között. Az elkövetők csoportjába tartozók véleménye távolabb esett a normál csoporttól. A kriminális csoportba tartozók fogalmazták meg a legszélsőségesebb véleményt a kérdésekkel kapcsolatban, és az ő válaszaik vannak legtávolabb a normál csoporttól.

1. ábra: A „Szabad-e elkötni másnak az autóját és elmenni vele valahová?” kérdésre adott attitűdválaszok átlagértékei

3 Chi-Square Tests Pearson Chi-Square $p < 0,0001$.

2. ábra: A „Szabad-e marihuánát vagy hasist szívni?” kérdésre adott attitűdválaszok átlagértékei

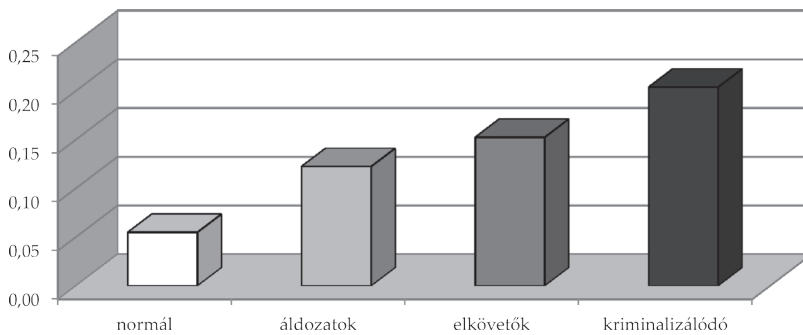
Az erkölcsi vétségeket négy csoportra osztottuk:

- anyagi előnnyel járó döntések
- devianciákkal kapcsolatos vélemények
- saját érdek előnyben részesítése
- erőszakos magatartások

Anyagi előnnyel járó döntések

Az anyagi előnnyel járó döntések olyan dilemmákat tartalmaznak, ahol az erkölcsileg kívánatos megoldás választásának elutasítása közvetlen anyagi előnyt eredményez a megkérdezett számára: Szabad-e talált pénzt megtartani? Jegy nélkül utazni tömegközlekedési járműveken? Lopott holmit megvásárolni?

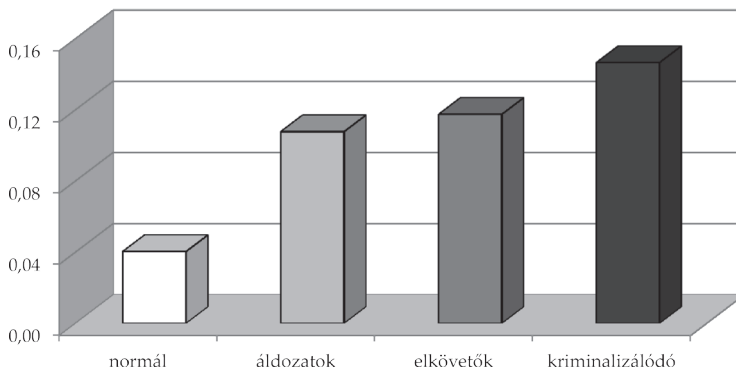
A kriminális cselekményeket elkövetők esetében azt vártuk, hogy megengedőbbek lesznek ezekben a kérdésekben, azaz nagyobb arányban vélik elfogadhatónak az erkölcsi elvárásokkal ellentétes döntéseket. A várakozásunk be is igazolódott, valóban többen tartják elfogadhatónak a saját anyagi előnyüket eredményező döntéseket, szemben az erkölcsi elvárásokkal. Az viszont már meglepő volt, hogy az áldozatok csoportjába tartozók is szignifikánsan nagyobb arányban döntöttek a saját érdekük szerint, szemben az erkölcsös magatartással. A vegyes csoportba tartozók véleménye volt legmesszebb a normál populáció véleményétől. Az ebbe a csoportba tartozók az áldozatoknál és az elkövetőknél is magasabb arányban döntenek a saját javukra az erkölcsi elvárásokkal szemben.

3. ábra: Az anyagi előnnyel járó normasértésekkel kapcsolatos attitűdválaszok átlagértékei

Devianciákkal kapcsolatos vélemények

A devianciákkal kapcsolatos kérdések során a drogfogyasztással, rendszeres alkoholfogyasztással, öngyilkossággal, homoszexualitással, prostitúcióval kapcsolatos véleményekre voltunk kíváncsiak. A válaszok ebben az esetben is szignifikáns⁴ eltéréseket mutattak a normál populáció és a vizsgált csoportok között.

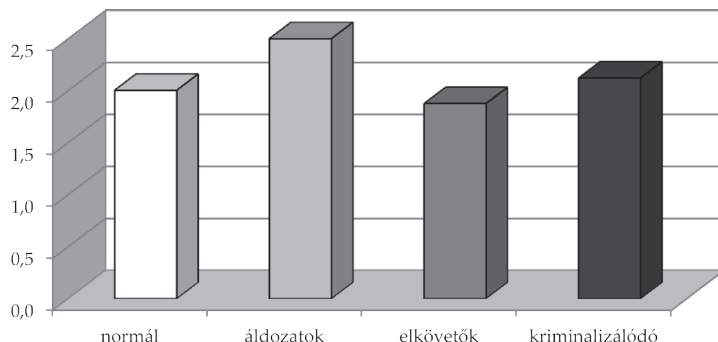

4. ábra: A devianciák elfogadásával kapcsolatos attitűdválaszok átlagértékei

A kriminalitással kapcsolatba került fiatalok lényegesen megengedőbben viszonyulnak a különböző devianciákhoz, mint a normál populáció tagjai. Mindenféle deviancia elfogadhatóbb számukra. Az egyetlen kivételt a homoszexualitás megítélése jelentette. Ebben a kérdésben a válaszok „szokásos” elrendeződése módosult. A leginkább elfogadó az áldozatok csoportja volt. A többieknek messze toleránsabban ítélik meg a jelenséget. Az elkövetők csoportja azonban rendkívül elutasító véleményt fogalmazott meg a homoszexualitással kapcsolatban, még az átlagpopulációénál is elutasítóbbat. A

⁴ Ryan-Einot-Gabriel-Welsch F test sig.: 0,000.

kriminális csoportba tartozók véleménye ezúttal kevésbé megengedő volt. Véleményük az átlagpopuláció értékeléséhez áll közelebb.

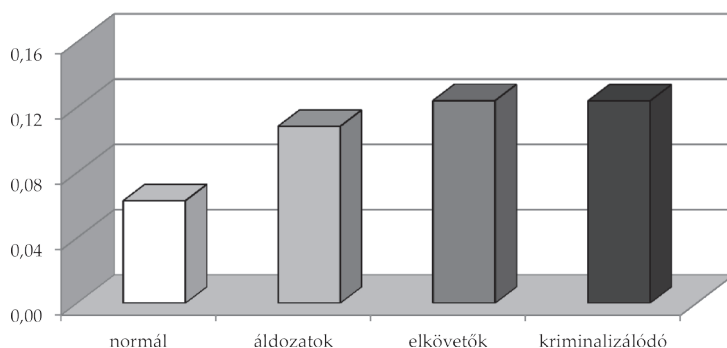

5. ábra: A homoszexualitás elfogadásával kapcsolatos attitűdválaszok átlagértékei

Saját érdek előnyben részesítése

Az erkölcsi kérdések harmadik csoportjába azokat a kérdéseket soroltuk, amelyek esetében a saját érdek kerül szembe az erkölcsi elvárásokkal, például: Szabad-e házasoknak külső szerelmi kapcsolatot fenntartani? Érdekből hazudni? Elfogadható-e a válás és az abortusz? Megengedhető-e az eutanázia?

Akik magas értékeket adtak az ebbe a csoportba tartozó kérdésekre, azok a saját érdekeiket követik, szemben a társadalmi, erkölcsi elvárásokkal. A vizsgált csoportok válaszai ebben az esetben is szignifikáns⁵ eltérést mutattak az átlagpopuláció válaszhoz képest. A viktimizációs tapasztalattal rendelkező csoportok sokkal inkább hajlamosak a saját érdekeik szerint cselekedni, mint azt a többi fiatal tenné. Ez igaz az áldozatok csoportjának tagjaira is.

6. ábra: A saját érdek előnyben részesítésével kapcsolatos attitűdválaszok átlagértékei

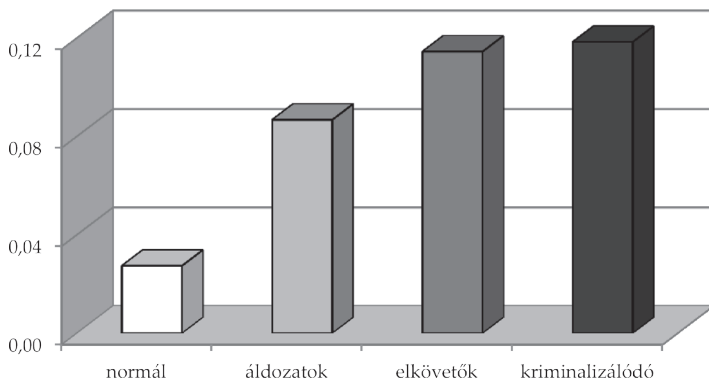
⁵ Ryan-Einot-Gabriel-Welsch F test sig.: 0,000.

Az elkövetői és a kriminális csoport tagjainál talákoztunk a legmagasabb értékekkel. Ők azok, akiket leginkább az önérdek vezérel. Az elvárásokhoz való alkalmazkodás, az erkölcsi szabályok betartása és a saját érdekükben álló cselekedetek közötti választás számukra egyértelmű. Szinte minden esetben azt választják, ami számukra előnyösebb.

Erőszakos magatartás

Ebbe a kategóriába olyan kérdések kerültek, mint: Szabad-e megverni valakit csak azért, mert haragszunk rá? Erőszakkal elvenni valakitől egy olyan dolgot, amit nagyon szeretnénk megkapni? Valakit erőszakkal szexuális kapcsolatra kényszeríteni? Rendőrrel összeverekedni? Önvédelemből ölni?

A válaszokat vizsgálva itt is a már „megszokott” sémát látjuk. A kriminális cselekményekkel kapcsolatba került fiatalok szignifikánsan⁶ toleránsabbak az erőszakkal szemben, mint az átlagos fiatalok. Érdekes, hogy az áldozatok csoportjának tagjai, akik maguk is szenvedő alanyai az erőszaknak, megengedőbbek ezekkel a cselekményekkel kapcsolatban, mint az átlagpopuláció tagjai. Véleményük közelebb áll az elkövetőkéhez, mint az átlagos fiatalokéhoz.

7. ábra: Az erőszakos magatartásokkal kapcsolatos attitűdválaszok átlagértékei

Az elkövetői csoporttal szemben szinte elvárás volt, hogy elfogadják, támogassák az erőszakos megnyilvánulásokat. S ők meg is feleltek ennek az elvárásnak. Az ő értéktrendjükben elfogadott az erőszak. Ez az erőszak azonban kifelé irányul – a csoport tagjai egymás között nem mutatnak jelentős agresszivitást.

Más a helyzet a kriminális csoportnál, ahol még az elkövetőkénél is magasabb az erőszakos cselekedetek elfogadottsága. Esetükben nem volt megfigyelhető „szolidaritás”, egymással is éppen olyan agresszíven viselkednek, mint más csoportok tagjaival. Csaknem azonos arányban követnek el agresszív cselekedeteket és válnak áldozattá.

⁶ Ryan-Einot-Gabriel-Welsch F test sig.: 0,000.

Összefoglalás

Az *áldozatok értéktrendje* szignifikánsan eltér az átlagpopuláció értéktrendjétől. Az elkülönülés valahol félúton jár az átlagcsoport és az elkövetők csoportja között. Mindenképpen figyelemre méltó, hogy az áldozatok értéktrendje is különbözik a többiekétől. Sokszor nagyon távol áll az általános nézetektől. Úgy tűnik, nem véletlen, hogy kik kerülnek áldozati szerepbe. Az áldozatok gondolkodása, értéktrendje és az értékek által indukált viselkedése eltér a többiekétől. Sok vonatkozásban az elkövetők értéktrendjéhez közelít, bár vannak lényeges különbségek. A különbségek azonban nem az erőszakos vagy törvénytelen, erkölcstelen cselekedetek elítélésében jelentkeznek. Azt vártuk volna, hogy az erőszakos és a vagyon elleni cselekmények megítélésében fognak különbözni az elkövetőktől, és elítélik azokat. A várakozásainktól eltérően azonban mind a vagyon elleni kisebb súlyú bűncselekmények, mind az erőszakos magatartások esetében jóval megengedőbbek, mint az átlagos fiatalok. Pedig rendszerint ilyen cselekmények áldozataivá válnak. Úgy tűnik, mintha elfogadták volna az áldozati szerepüket, s azt gondolják, hogy ez a világ rendje. Az elkövetők fosztogatják és zaklatják őket, de ez többé-kevésbé rendben van így. De csak félútig merészkednek el az általános értéktrendtől. Az elfogadható számukra, hogy erőszakkal elvegyen valaki kisebb dolgokat, vagy ellopja azokat, de a nyílt erőszak elfogadásáig nem jutnak el. Valakit megverni, mert haragszunk rá, vagy egy rendőrrel összeverekedni, esetleg önvédelemből megölni valakit már nem elfogadható viselkedés számukra.

Az *elkövetők csoportja* sajátos, a többiekétől szignifikánsan különböző értéktrenddel rendelkezik. Elsősorban az önérdek vezérli őket. Ha szembekerülnek az erkölcsi, törvényi elvárások, előírások az ő saját érdekeikkel, akkor habozás nélkül az utóbbit választják. Anyagi vagy más természetű előnyök megszerzése érdekében nem riadnak vissza a szabályok, esetleg a törvények megsértésétől. Elfogadott számukra az erőszak, de ez elsősorban az általuk elkövetett erőszak elfogadását jelenti. Azt nem szeretik, ha valaki velük szemben lép fel erőszakosan. Az elkövetői csoportból az egyik fiatal azt a választ adta, hogy semmiképpen sem szabad megverni valakit, mert haragszunk rá. Majd zárójelben odaírta, hogy „csak nekem”.

Az erőszak számukra az érdekérvényesítés elfogadott formája. Ugyanakkor bizonyos kérdésekben nagyon konzervatív értéktrend jellemzi az elkövetők csoportjába tartozó fiatalokat. Nem elfogadható számukra a válás, az abortusz. Fontos a házastársi hűség. A homoszexualitást erőteljesen elutasítják. Az a benyomásunk támadt az elemzés során, hogy a régi gengszterfilmekben, az olasz maffiózók által megjelenített értéktrenddel találkoztunk. Sok kis Corleone válaszolt a kérdéseinkre.

Végül a *kriminális csoport*: a kutatás egyik legfontosabb eredményét jelenti e csoport létezésének feltárása. Kezdetben csak az áldozatok és az elkövetők csoportját akartuk összehasonlítani az átlagnépességgel, de kiderült, hogy van egy olyan csoport is, amelynek tagjai gyakran válnak áldozattá, de sokszor követnek el maguk is kriminális cselekményeket. A vizsgált fiataloknak ez a csoportja volt az, amely leginkább különbözik a többiekétől. Teljesen sajátos, egyedi értéktrend és viselkedés jellemzi őket. Ennek

a csoportnak a tagjai fogalmazták meg a legszélsőségesebb véleményt az egyes kérdésekben. Számukra is a legfontosabb az önérdek. Elsősorban a saját érdekeik vezérlik a viselkedésüket. Az elkövetők csoportját is meghaladó mértékben vezérli viselkedésüket a saját érdek és az előnyök megszerzése. Nincsenek gátlásaik. Ha szükségük van valamire, elveszik, függetlenül attól, hogy az erkölcsös vagy törvényes-e. Az erőszakos viselkedés teljesen elfogadott számukra. Nincs olyan kitétel, mint az elkövetőknél, akik szívesen alkalmaznak másokkal szemben erőszakot, de azt már nem szeretik, ha ők lesznek az áldozatok. A vegyes csoport tagjai akkor sem riadnak vissza az erőszaktól, ha az számukra is veszélyes lehet.

Ennek a csoportnak a tagjai vannak leginkább elszigetelődve a többiektől. A szociális különállásuk, elszigetelődésük értéktrendjükben is tükröződik. Az ő véleményük különbözik leginkább az átlagpopulációtól. Valószínűleg e miatt a különállás miatt kerülnek sokszor konfliktusba társaikkal. Úgy tűnik, hogy az ebbe a csoportba tartozó fiatalok közül többen elindultak a bűnözővé válás útján. S ha nem sikerül az értéktrendjüket és viselkedésüket közelíteni a többség által elfogadotthoz, akkor végig is fognak menni ezen az úton.

SUMMARY

Opportunities for prevention of primary school age, a value test light

KÓ József – KEREZSI Klára

The authors are analyses in the context of values structure related to the bordering childhood and youth boy's criminality experiences. The test sample was represented school type and geographical location by 14-year-old age group with the schools in Budapest. The results show that these young people have strong value systems have outlined. And opinions are accurate picture of the world around them. Views on the value preferences influence. By agreement with the criminality examined the relationship can be categorized into four groups: those involved, victims, offenders, criminal groups. Young people in each group are characterized by markedly distinct value system. There is significant correlation between the observed values and the criminals experience.

A stratégiai információszerzés magyarországi vonatkozásai

MOLNÁR Ákos

A hírszerzés, és ezen belül a stratégiai hírszerzés egy adott állam, így Magyarország szükségleteihez is kapcsolódik. A döntéshozó szint ésszerűen és hatékonyan csak akkor reagálhat egy-egy eseményre, ha megfelelően és sokoldalúan informált, valamint tisztában van a meghozni kívánt döntés következményeivel. A szerző a rendszerszemléletű információszerzésből kiindulva ismerteti Magyarország nemzetbiztonsági szolgálatainak alapvető feladatait.

A Varsói Szerződés (VSZ) felbomlása és a kelet-európai országokban lezajlott politikai változások új biztonságpolitikai helyzetet eredményeztek, és szükségessé tették többek között az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének (NATO) átalakítását és új stratégia kidolgozását. Az európai eseményeket figyelve valószínűtlenné vált a hidegháború során vizionált Kelet–Nyugat-konfliktus: a szovjet katonai alakulatok kivonása Közép-Kelet-Európából és a VSZ megszűnése lényegesen növelte Európa biztonságérzetét. A pozitív fejlemények azonban korántsem jelentették azt, hogy innentől kezdve garantált a biztonság. A veszélyforrások természete változott meg. Az egykori Szovjetunióban fortyogó politikai események bizonytalanságot és komoly kockázatot rejtettek magukban, a közép-kelet-európai országok pedig olyan politikai, gazdasági, valamint nemzetiségi és etnikai feszültségekkel találták szembe magukat, amelyek konfliktusokat, válságot eredményeztek (felbomló Jugoszlávia). A korábban ideológiailag, földrajzilag jól behatárolható bipoláris konfliktus helyére tehát a nacionalizmus, a vallási fanatizmus, a túlnépesedés, a terrorizmus, a hagyományos fegyverek elterjedése és az atomfegyverek továbbterjedésének veszélye került.

A rendszerszemléletű információszerzés

A fentiek függvényében más típusú védelmi képességek váltak szükségessé. A nemzetközi szövetségi rendszerek (például ENSZ, EBESZ, NATO, az EU közös kül-, biztonság- és védelempolitikája) kiemelt szerepet látnak el a kollektív védelemben, de egy nemzet biztonságához a felsoroltak önmagukban nem elegendők. A megváltozott biztonságpolitikai kihívások egyre jelentősebb hányada tartozik a nemzetbiztonsági szolgálatok illetékességi körébe. „A hírszerzésnek és elhárításnak a megelőzésen alapuló védelmi és érdekvédelempolitikai szerepe döntő egy nemzet életképességében.”¹ A hírszerzésre, felderítésre, rendszerszemléletű információ- és adatgyűjtésre, illetve a komplex információkezelésre (gyűjtés, rendszerezés, tárolás, feldolgozás és hasznosítás) fokozott szerep hárul.

1 Várhalmi

Mit jelent a hírszerzés? Izsa Jenő *A hírszerzés céljáról és rendszeréről* című publikációja szerint a „hírszerzés alatt az állam egyik funkcióját értjük, amelyet az eminens nemzeti érdekek érvényre juttatása és védelme érdekében, kizárólag erre a feladatra létrehozott, közvetlen kormányzati irányítás alatt működtetett szervezetek – speciális eszközöket és módszereket alkalmazva – végeznek titkos (bizalmas) és nyílt forrású információk beszerzésével.”² A Magyar Hadtudományi Lexikon szerint pedig „A hírszerzés a titkosszolgálati tevékenység egyik alapvető szolgálati ága, amely külföldi, bizalmas politikai, gazdasági, technikai, tudományos, katonai hírszolgálatok, adatok, információk tervszerű gyűjtését, elemzését, értékelését végzi nyílt és titkosszolgálati erőkkel, eszközökkel, módszerekkel.”³

A hírszerző tevékenység gyökerei a történelem kezdetére nyúlnak vissza, hiszen egyes személyek, kisebb közösségek életben maradása nagymértékben múlt azon, hogy mennyire voltak tájékozottak. Ez a tájékozódási igény jelentette a „hírszerzés” kezdetleges formáját. Napjainkban egy állam fennmaradásának, fejlődésének szükségszerű feltétele, hogy a vele kapcsolatban álló vagy közvetlen szomszédságában létező államokról, azok meghatározó társadalmi/politikai/gazdasági vezetőiről érdemi, megbízható és használható információkat szerezzen, és ez az információáramlás gyors és folyamatos legyen. Hazánk tekintetében például különös figyelem irányul az országhatárokon túl élő magyar kisebbségekre, az őket érintő politikai döntések kapcsán alapvető jogaik tiszteltetésének nyomon követésére. A hírszerzés és ezen belül a stratégiai hírszerzés tehát az állam elemi szükségletei közé tartozik. Magyarország vezetőitől, a döntéshozó szinttől csak abban az esetben várhatók el racionális és hathatós lépések, ha megfelelően tájékozottak, sokoldalúan informáltak, helyzetmegítélésük hiteles, ismerik mások tervezett lépéseit/törekvéseit, valamint a meghozni kívánt döntés következményeit. Az állami vezetésnek tehát két fő funkcióját különböztetjük meg: a döntés és a hozzá szükséges információk megszerzése. Döntéskényszer esetén a rendelkezésre álló információk alapján kell intézkedéseket hozni, függetlenül attól, hogy a rendelkezésre álló adatok elegendők, ellenőrzöttek, vagy éppen időszerűek-e még. Éppen ezért folyamatos, több irányba mutató, hiteles felderítő tevékenység kívánatos. Mindezek alapján egyértelművé válik, hogy a hírszerzés célja a döntéshozók információkkal történő ellátása, támogatása. Olyan tevékenység, feladatrendszer, amelyet titkos, bizalmas, fontos, egyéb módon meg nem szerezhető dokumentumok, adatok megszerzése céljából egy speciálisan képzett állomány, speciális technikai eszközök, eljárások alkalmazásával végez.

A hírszerzés hagyományosan polgári és katonai hírszerzésre tagolódik, amelyből a katonai hírszerzést katonai felderítésnek nevezték általában. Újabban a hírszerzés, illetve felderítés fogalmak helyett a rendszerszemléletű információszerzés (adatgyűjtés) és feldolgozás fejezi ki pontosabban a tevékenység lényegét, hiszen az információs forradalom, az információs társadalmak, a hálózatközpontú információs hadviselés és átfogóan az információ egyenlő hatalom fogalmak meghatározó valósággá, versenytényezővé váltak.⁴

2 Izsa (2009) 72.

3 Szabó (1995) 558.

4 Várhalmi

A titkosszolgálati tevékenység és ezen belül a hírszerzés, felderítés is két fő erőforrással, eszközrendszerrel végezhető: emberi (HUMINT = HUMAN INTELLIGENCE) és/vagy technikai megoldásokkal (például SIGINT, MASINT). A történelem során a technikai és az emberi eszközök aránya is jelentősen átalakult. Ma, az információs forradalom korában a technikai eszközökre helyeződött át a hangsúly, és ez a jövőben várhatóan fokozódni fog. A nyílt forrású információszerzés (OSINT = Open Source INTELLIGENCE), -gyűjtés, -elemzés felhasználása is alapvető szükséglet. Ez a módszer már túllépett a katonai felderítés keretein, hiszen ma már a nemzetbiztonsági szolgálatok, a rendvédelmi szervek, sőt vállalkozások, munkáltatók is alkalmazzák (üzleti hírszerzés).

A nyílt forrású információszerzés legfontosabb jellemzője, hogy a megszerzett adatok legálisan megszerezhetők, nem ütköznek törvényi keretekbe, ezáltal bárki által hozzáférhetők. Előnye többek között, hogy viszonylag alacsonyak a költségek úgy, hogy többnyire rövid idő alatt realizálódik. „Ez különös tekintettel igaz olyan területekre, régiókra, ahol az adott országnak addig nem voltak érdekeltségei, ám szükség-szerűvé vált a hiteles információk beszerzése – Magyarország kapcsán ilyen például az afganisztáni misszió esete.”⁵ Hátránya, hogy a megszerzett, fellelt adatokat ellenőrizni szükséges. Ez a feladat pedig jócskán megnövelheti az egyébként alacsony költségeket. Az OSINT minősített információkat nem helyettesíthet.

A világháló nyújtotta lehetőségek tárháza folyamatosan bővül: államokról, szervezetekről, vállalatokról, és ezeken túl természetesen a konkrét személyekről fellelhető nyílt adatok mennyisége jelentős, minőségük, hitelességük azonban gyakran megkérdőjelezhető. Az interneten megtalálható adatokhoz a legalapvetőbb számítógépes ismeretek birtokában már hozzá is férhetünk, ahonnan pedig csak egy lépés a bizalmas információk elérése. Ismertek olyan internetes oldalak is, amelyek akár kormányzati szinten titkosított aktákat is tartalmazhatnak (wikileaks.org). A világ bármely pontján élő személyekről is könnyen, gyorsan szerezhethetünk bizalmas adatokat. Az új trendeket követő közösségi oldalak – Facebook, Twitter – elterjedése az egyik oldalról komoly lehetőségeket, a másik oldalról pedig veszélyeket rejt. A felhasználók többsége ugyanis felelőtlenül kezeli adatvédelmi beállításait, vagy automatikusan visszaigazolja az egyébként ismeretlenek jelentkezéseit (akik természetesen fiktív személyek is lehetnek). Ugyanakkor az óvatosabbak sincsenek biztonságban a kiszivárogtatások, adatlopások ellen, hiszen a kb. 500 millió felhasználó személyes adatainak óriási piaci értéke van, a hírszerző és rendvédelmi közösség érdeklődéséről vagy felhasználási lehetőségeiről nem is beszélve. Az ilyen közösségi oldalak lehetőséget nyújtanak a biográfiai hírszerzésre, arra, hogy a felderíteni kívánt személy(ek) politikai, gazdasági, társadalmi érdeklődési köréről, személyes kapcsolatairól, konkrét programjairól, terveiről a hírszerző szolgálatok használható információkat gyűjtsenek. Ezeken túl megismerhetők a hobbik, szokások, magatartásmódok, szenvedélyek, a képzettség, végzettség, szakma, foglalkozás, tapasztalat, pozíció vagy a befolyás, befolyásoltság, befolyásolhatóság.

A gazdasági és üzleti hírszerzés tárgya a természetes és az emberi erőforrások mennyisége, minősége és hatékony hasznosítása. Cél a gazdasági-pénzügyi sebezhetőség,

5 Rédecsi (2010)

valamint a termelési (elsősorban ipari, hadiipari) potenciál feltérképezése. Ahogy az állami hírszerző szolgálatok alkalmanként kevésbé tisztességes módszereket, trükköket alkalmaznak, ugyanúgy előfordul, hogy a vállalati hírszerző részlegek is tisztességtelen eszközökhöz folyamodnak a fontos üzleti információk megszerzése vagy a konkurencia lejárata érdekében. Magyarország vonatkozásában Harmados György az alábbi megállapítást teszi: „Magyarországra nézve kifejezetten komoly veszélyforrásnak számít, ha az állam elveszíti ellenőrzését a gazdaság felett, ugyanis manapság társadalmunk biztonságát legkönnyebben gazdasági érdekeinek csorbításával és gazdaságunk stabilitásának veszélyeztetésével lehet fenyegetni. Ezekben a törekvésekben jelentős szerepet tölt be egyaránt az ipari kémkedés és a gazdasági hírszerzés.”⁶

A stratégiai hírszerzés harmadik lényeges összetevője a társadalmi csoportok tanulmányozása. Az információigény ebben az esetben kiterjed a megismerni kívánt társadalom összetételére, a szerveződésekre, jellemző funkciókra, tevékenységekre, szerepekre, általános társadalmi viszonyokra, kulturális sajátosságokra. Ezeken túl lényeges megismerni a társadalom összetételét, jellemző feszültségeit és azok kiváltó okait is. A magyar hírszerző szolgálatok (nemzetbiztonsági szolgálatok) feladatait a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény határozza meg.

A nemzetbiztonsági szolgálatok a hazánk külső és belső védelmét szolgáló biztonsági rendszer meghatározó szervezetei. Alapvető rendeltetésük a döntéshozók tájékoztatása, a döntéseik megalapozottságához szükséges információk nyílt és titkos forrásokból történő beszerzése. A jelenleg hatályos törvény szerint Magyarország nemzetbiztonsági szolgálatai a következők:

- az Információs Hivatal (IH),
- az Alkotmányvédelmi Hivatal (AH),
- a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat (KNSZ; a Katonai Felderítő Hivatal és a Katonai Biztonsági Hivatal összevonásával jött létre 2012. január 1-jén), valamint
- a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat (NBSZ)

Klasszikus hírszerző tevékenységet a felsoroltak közül az Információs Hivatal és a Katonai Nemzetbiztonsági Szakszolgálat lát el. Míg az IH általános jelleggel, vagyis a külpolitika, gazdaságpolitika, energia- és pénzügy területén végez információszerzést, a KNSZ a biztonságpolitika katonai elemét érintő katonapolitikai, hadiipari és katonai információkat gyűjti. A témához közvetlenül kapcsolódó fő feladataikat – a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján – az alábbiakban foglalom össze.

Az Információs Hivatal alapvető feladatai

- „megszerzi, elemzi, értékeli és továbbítja a kormányzati döntésekhez szükséges, a külföldre vonatkozó, illetőleg külföldi eredetű, a nemzet biztonsága érdekében hasznosítható információkat, továbbá Magyarország érdekeinek érvényesítését szolgáló tevékenységet folytat;

⁶ Harmados (2006)

- felderíti a Magyarország függetlenségét, politikai, gazdasági vagy más fontos érdekét sértő vagy veszélyeztető külföldi titkosszolgálati törekvéseket és tevékenységet;
- információkat gyűjt a nemzetbiztonságot veszélyeztető, külföldi szervezett bűnözésről, különösen a terrorszervezetekről, a jogellenes kábítószer- és fegyverkereskedelemtől, a tömegpusztító fegyverek és alkotóelemeik, illetve az előállításukhoz szükséges anyagok és eszközök jogellenes nemzetközi forgalmáról;
- felderíti az ország gazdasága biztonságának és pénzügyi helyzetének veszélyeztetésére irányuló külföldi szándékokat és cselekményeket;
- ellátja a kormányzati tevékenység szempontjából fontos, külföldön lévő magyar szervek (intézmények) és létesítmények biztonsági védelmét.”⁷

A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat alapvető feladatai

- „felfedi a Magyarország ellen irányuló, támadó szándékra utaló törekvéseket;
- felderíti és elhárítja a külföldi titkosszolgálatoknak Magyarország szuverenitását, honvédelmi érdekeit sértő vagy veszélyeztető törekvéseit és tevékenységét;
- megszerzi, elemzi és továbbítja a kormányzati döntésekhez szükséges, a külföldre vonatkozó, illetőleg külföldi eredetű, a biztonságpolitika katonai elemét érintő katonapolitikai, hadiipari és katonai információkat;
- működési területén felderíti és elhárítja Magyarország törvényes rendjének jogellenes eszközökkel történő megváltoztatására vagy megzavarására irányuló leplezett törekvéseket;
- [...]
- információkat gyűjt a honvédelmi érdeket veszélyeztető kibertevékenységről és -szervezetekről, biztosítja a honvédelemért felelős miniszter által vezetett minisztérium, valamint a Honvéd Vezérkar információvédelmi tervező munkájához szükséges információkat;
- információkat gyűjt a nemzetbiztonságot veszélyeztető terrorszervezetekről, felderíti és elhárítja a honvédelemért felelős miniszter által vezetett minisztérium és a Magyar Honvédség szervezeteinél a külföldi hatalmak, személyek vagy szervezetek terrorcselekmény elkövetésére irányuló törekvéseit.”⁸

A megszerzett információk primer felhasználója és hasznélvezője a mindenkori magyar kormány. A szolgálatok célkitűzése tehát, hogy információkkal elősegítsék a kormányzat megfelelő döntését, egy megváltozott vagy új helyzetre történő gyors reagálást. A feladatok teljesítése a két hírszerző szolgálat mellett esetenként a két belső nemzetbiztonsági szolgálat (IH és AH) együttműködését is megkíván(hat)ja. A feladatok végrehajtása során fontos, hogy a szolgálatok pontosan ismerjék a kormányzati információszükségletet és a beszerzett információkat időben, megfelelő módon elemezve juttassák el a hírigények meghatározó szereplőihöz.⁹

⁷ A Nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 4. §.

⁸ A Nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 6. §.

⁹ Hetesy (2011) 13.

Az információszerzés technikai végrehajtását a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat (NBSZ) végzi, mivel ez a szervezet rendelkezik a kor kihívásainak megfelelő infrastrukturális, technológiai háttérrel, illetve az ezek üzemeltetéséhez felkészített szakképzett személyzettel. A szolgálat tagjai végrehajtanak nem kizárólag technikai eszközzel végzendő feladatokat is. „Az NBSZ a rendvédelmi szervek körébe tartozó – kormányzati tájékoztató tevékenységet nem folytató – nemzetbiztonsági szolgálat, amely a kormány irányítása alatt álló, az ország egész területére kiterjedő illetékességgel rendelkező, önálló gazdálkodást folytató költségvetési szerv.”¹⁰

A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat alapvető feladatai¹¹

- a jogszabályok keretei között a titkos információgyűjtés, illetve a titkos adatszerzés eszközeivel és módszereivel – írásbeli megkeresésre – szolgáltatást végez a titkos információgyűjtésre, illetve a titkos adatszerzésre feljogosított szervek titkos információgyűjtő, valamint titkos adatszerző tevékenységéhez;
- a törvény által titkos információgyűjtésre, valamint titkos adatszerzésre feljogosított szervek igényei alapján biztosítja az e tevékenységhez szükséges különleges technikai eszközöket és anyagokat;
- speciális távközlési összeköttetést biztosít a kormány által meghatározott felhasználók részére;
- ellátja a biztonsági okmányok védelmével összefüggő hatósági felügyeletet;
- szakértői, illetve – külön jogszabály rendelkezései szerint – igazságügyi szakértői tevékenységet végez,
- elvégzi a hatáskörébe tartozó személyek nemzetbiztonsági ellenőrzését, illetve ellátja objektumainak művelési védelmét;
- elvégzi a minősített adatot, az ország alapvető biztonsági, nemzetbiztonsági érdekeit érintő vagy a különleges biztonsági intézkedést igénylő beszerzések sajátos szabályairól szóló kormányrendelet szerinti kiegészítő ellenőrzést.

„A megrendelő szervek titkos információgyűjtő és titkos adatszerző tevékenységében való közreműködése során a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV., a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV., a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX., valamint a nemzeti adó és vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény előírásai biztosítják a szolgáltatás jogi megalapozottságát.

Az NBSZ által teljesített szolgáltatások – az igazságügyi szakértői tevékenységet kivéve – térítésmentesek. A titkos információgyűjtésre, illetve a titkos adatszerzésre felhatalmazott szervek és az NBSZ közötti együttműködés rendjét a kormány határozza meg. Az NBSZ a megkeresések teljesítésekor – a nemzetközi bűnügyi együttműködés keretében végzett határon átnyúló megfigyelés kivételével – kizárólag Magyarország területén tevékenykedhet.”¹² A 2010-ben végrehajtott irányítási modellváltást követően az NBSZ – a nyugat-európai mintákat követve – a belügyminiszter irányítási jogkörébe tartozik.

¹⁰ A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat stratégiája. Forrás: http://nbsz.hu/docs/nbsz_strategia_2012.pdf

¹¹ A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat stratégiája. Forrás: http://nbsz.hu/docs/nbsz_strategia_2012.pdf

¹² A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat stratégiája. Forrás: http://nbsz.hu/docs/nbsz_strategia_2012.pdf

Szintén a belügyi apparátusba integrálták az Alkotmányvédelmi Hivatal (AH) szervezetét is, amely gyakorlatilag követte a német berendezkedést. Az AH elsősorban a nemzetbiztonsági érdekekre veszélyt jelentő, ugyanakkor a bűnüldöző szervek napi tevékenységére nem jellemző feladatkörökben jár el. Ilyenek az állam vagy az emberiség elleni bűncselekmények üldözése, vagy az alkotmányos rend megzavarása elleni (alkotmányvédelmi) feladatok. Bár az AH az állam, valamint az emberiség elleni bűncselekmények mellett további konkrét bűncselekmények esetében kap felderítési feladatot, ezen elkövetési magatartások azok, amelyek az alkotmányos rendet, az állam biztonságát, a szuverenitást veszélyeztethetik. Az IH is rendelkezik felderítő jogosítvánnyal a szervezett bűnözés kapcsán, a területi elv miatt nem eredményez összeütközést a bűnüldöző szervekkel, inkább kiegészíti azok munkáját. A nemzetbiztonsági és a bűnüldözési feladatok elhatárolását, a hatásköri összeütközés elkerülését segíti az a máig érvényes alapelv, amely szerint a nemzetbiztonsági szolgálatok nyomozó hatósági jogkört nem gyakorolnak. Ennek következtében a nemzetbiztonsági feladatok a nemzetbiztonsági célú bünfelderítési tevékenység keretében is csak a bűncselekmény gyanújának megállapításáig terjednek. Ekkor az állami érdekek érvényesítését a bűnüldöző szervek veszik át. A részterület jellemzője, hogy az így megszerzett információk elsődleges felhasználói és a tevékenység hasznélvezői elsősorban a nemzetbiztonsági szolgálatok maguk, illetve hangsúlyosan a bűnüldöző szervek. A felderítés tárgya a nemzetbiztonsági érdekeket veszélyeztető illegális cselekmények, valamint az ezeket megvalósító szervezetek felderítése.¹³

Összefoglalás

A rendszerváltást megelőző kihívások alapvetően változtak meg. Az ország biztonságának garantálásában a nemzetbiztonsági szolgálatoknak meghatározó szerepük van, mivel a hagyományos veszélyek helyét ún. biztonsági kockázatok vették át. A nagy múlttal és komoly szakmai tapasztalatokkal rendelkező magyar titkosszolgálatok (nemzetbiztonsági szolgálatok) gyorsan reagáltak a megváltozott körülményekre, úgy, hogy a megfelelő rutinnal, szakmai tapasztalatokkal és kapcsolatokkal rendelkező speciálisan kiképzett állomány nagy részét a mindenkori kormányzat tovább foglalkoztatta.

A fent nevesített nemzetbiztonsági szolgálatok amellet, hogy a végrehajtó hatalom hírigényét elégítik ki, gyakran kerülnek politikai támadások célkeresztjébe. A mindenkori kormányzatnak a rendelkezésére álló eszközeivel garantálni kell a szervezetek politikai függetlenségét, a szakmai követelmények érvényre juttatásának primátusát. Az új biztonsági kihívásokra történő rugalmas, gyors reagálás csakis a nemzetbiztonsági szolgálatok hatékony hírszerző tevékenységével, ezen belül kiemelten a stratégiai információszerzéssel érhető el. Az állami szuverenitás és a hírszerző érdekek megőrzése mellett a hatáskörbe utalt feladatok végrehajtása érdekében a nemzetközi együttműködés hatékonyságát kiterjeszteni szükséges.

¹³ Hetesy (2011) 17–18.

IRODALOMJEGYZÉK

- Izsa Jenő (2009): A hírszerzés céljáról és rendszeréről. In: *Hadtudomány*, 19. évf. 1-2. sz. 72–83.
- Harmados György (2006): Gazdasági hírszerzés és ipari kémkedés 1. rész. *DETEKTOR Plusz*, 13. évf. 5-6. sz.
- Hetesy Zsolt (2011): *A titkos felderítés*. Doktori értekezés. (Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola) Forrás: http://doktori-iskola.ajk.pte.hu/files/tiny_mce/File/Archiv2/hetesy/Hetesy_nyilv_ertekezes.pdf (2012. június 20.)
- Rédecsi Gábor (2010): *A jövő hírszerzése? Az OSINT – Nyílt Forrású információszerzés*. Forrás: http://biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=936&title=A_j%C3%B6v%C5%91_h%C3%ADrszerz%C3%A9se?_Az_OSINT_-_Ny%C3%ADlt_Forr%C3%A1s%C3%BA_Inform%C3%A1ci%C3%B3szerz%C3%A9s (2012. június 16.)
- Szabó József (szerk.) (1995): *Hadtudományi lexikon A–L*. Budapest, Magyar Hadtudományi Társaság.
- Várhalmi A. Miklós: *A magyar titkosszolgálatok a jövőnk biztosítékai*. Forrás: http://www.varhalmi.hu/sub_site.php?doc=3728 (2012. június 20.)
- A Nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény.

SUMMARY

The strategic intelligence in Hungary

MOLNÁR Ákos

The intelligence within the strategic intelligence is based on the state needs, so in this place, it is connected to Hungary. The decision making level can only work accurate and properly if it is well informed and able to decide the consequences of the decisions for example in case of events. The author has based the tasks of the national security services of Hungary on the systematic intelligence.

Hatékony vagy eredményes bűnüldözés

VÁRI Vince

A statisztikai szemlélet a bűnüldözés hatékonyságát az egyes bűncselekményekből kinyert adatok egynemű, homogén eredményéből vezeti le. Azt strukturált és mérhető dimenzióiból ragadja meg, nem jeleníti meg az ügyek sajátosságait, továbbá a ráfordított időt, energiát és a hatóság kondícióját sem. A hatásköri szabályok hierarchikus és merev természete szintén nem mutatkozik meg a hatékonyság értékelésében. Az ilyen elvek szerint mért bűnüldözési „képesség”, mint teljesítménymutató, nem lehet meghatározó tényezője a hatékonyság diagnosztizálásának, túlértékelése teljességgel zsákutca, következtetései félreérthetőek.

Az egyre növekvő és változó bűnözés nem magyarázható kizárólag a bűnüldözés alacsony kapacitásával. A kriminológiai látenciakutatások egyértelműen bizonyították azt a mára már közhelyszerű ténytet, hogy a bűnüldöző hatóság, így a rendőrség felvevő-képességén múlik a statisztikai mutatók által jelzett eredményesség. Téves alapokon nyugszik az a paradigma, amely a bűnüldözés hatékony működését kizárólag a hatóság kapacitásától teszi függővé, figyelmen kívül hagyva a rendészeti stratégia milyenségét és az erők kondícióinak elosztását. Mindezek jelentőségüket veszítve a jelenlegi eredményességi rendszerbe ágyazódnak, szempontként nem jelennek meg, ezzel az eredményesség látszatát keltve valójában a hatékonyság romlásához járulnak hozzá.

Leszögezhető, hogy az állam a bűnüldöző apparátusával folytatott bűnözés elleni harcban önmagában nem képes az összes normasértést felderíteni, és a bűnözést végleg felszámolni. Továbbá ennek a harcnak a hatékonysága a kapacitás és a rendelkezésre álló eszközök mennyiségi és minőségi növelésével alig befolyásolható. A bűnüldözés minőségének ezen téves és rossz megközelítése a hatékonyság és az eredményesség fogalmának összemosásából és felcserélődéséből származik, s ehhez mindenekeelőtt a statisztikai szemléleten keresztül az igazságügyi statisztika szolgáltat elvi muníciót, és kendőzi el a bűnüldözés valós természetét, okozva ezzel számos rendszerbeli és működési defektust.

Az eredményesség és hatékonyság bűnüldözési értelmezése

A büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának alapkérdéseit Farkas Ákos professzor rendszerelméleti síkon közelítette meg egy korábbi tanulmányában. A rendszer attribútumaiként számos fogalmat tisztázott és vonatkoztatta az igazságszolgáltatási rendszerre.¹ A „nyílt rendszerekre” jellemző ismérvek átítatják a bűnüldözés rendszerét is, azonban a hatékonyság, mint közgazdasági kategória és szemléletmód,

¹ Farkas (1998) 391.

egymástól eltérő, néhol ellentmondó gondolati egységekkel operál, hiszen ebben a dimenzióban nem ekvivalens a hatékonyság és az eredményesség értékelése. Vass Kálmán szerint² hatékony csak az a tevékenység lehet, amely eredményes, de az adott eredményt többféleképpen is el lehet érni. Másrészt az eredményes működés nem mindig tekinthető hatékony működésnek, már ami a költségfelhasználást illeti.

A hatékonyság a bűnüldözés esetében is többet és mást jelent, mint egyszerűen eredményesnek lenni, akár büntetőeljárási vagy közgazdasági értelemben. A két fogalom közötti különbségtartalmat lényegileg az igazságszolgáltatási rendszeren belüli sajátos normatív alapú függés okozza, illetve az azonos és eltérő célokat szolgáló rendszerelemek egymáshoz való viszonyának bonyolultsága adja, és teszi nehezen megfoghatóvá – gondolva itt akár a törvényesség és eredményesség ellentmondásaira. Másik oldalról a környezet, azaz a lakosság, mint az eredmény megjelenési színterében mutatkozó eredményesség-kritérium, szintén nem egynemű a bűnüldözési szervezet kimeneti eredményeivel. A környezetben, azaz a közösségnél jelentkező hatékonyság a szervezet outputjával lényegében alig befolyásolható, és nincs kölcsönhatásban a társadalmi hasznossággal sem. Máskülönben a rendőrséggel szembeni társadalmi bizalom magasabb fokú, az oppozíció alacsonyabb lenne.

Az eredményesség a bűnüldözés és a rendőrség munkájának, működésének vizsgálatában számszakilag mérhető, és statisztikailag egzakt mutatók alapján képződik és válik megfoghatóvá, de leginkább a szervezet saját maga által kreált teljesítménymutatóiban ölt testet. Ezeket az eredményességi mutatókat azonban a hatékonyság valódi vizsgálatánál kizárólag csak az inputok (pénz, humán erőforrás, tárgyi és technikai tényezők stb.) és az outputok (felderítési mutatók, regisztrált bűncselekmények, eredményes nyomozások stb.) függvényében határozhatnánk meg. Ám ahogy előbb már említettem, ez a módszer sem a bűnüldözés „valós” mércéjét nyújtja. A hatékonyság értelmezéséhez hozzátartozik az is, hogy a rendőrség a politika és a média torzított prizmáján keresztül hogyan ítéli meg magát a társadalom elvárásainak tükrében. Ezért is lényeges kérdés a statisztikai eredményesség és a „hatékonyság” közötti különbség okainak és jellemzőinek feltárása.

A hatékonyság kritériumainak problémája a rendőrség esetében

A modern jogállamok rendőrségeinek működését és szerveződési elveit alapul véve azzal találjuk magunkat szembe, hogy a rendőrség éppúgy védi az állam alapvető biztonságát, azaz az alapvető demokratikus strukturális és intézményi elemeket, azonban elsősorban a közösség szükségleteinek megfelelően rendeződik, tehát a helyi elementáris közbiztonsági igények kielégítésére szakosodik. Az antidemokratikus vagy diktatórikus alapon szerveződő államok rendőrségeinél az állam és az egyeduralkodó ideológiai és hatalmi rendszer védelmét szolgáló erőszak-szervezeti funkció dominál, ellenben kevésbé jellemzi a „polgárbarát” közösségi, szolgáltató szemlélet. A rendőrség szolgáltató jellegét vagy hatalmi alapú elfogódottságát, azaz tekintélyelvű vagy teljesít-

² Vass (1985) 21.

ményalapú működését az alapján tudjuk megnyugtatóan megállapítani, hogy céljait és rendeltetésének prioritásait tekintve hova teszi a hangsúlyt az „állambiztonsági” vagy a „közösségi szemlélet” közötti skálán.

E skálán az egzakt elemeken kívül több, jellemzően absztrakt elem is szerepet kap, és válik fokmérővé. Ezek együtt mozdítják le vagy fel a rendőrséget, és teszik a bűnüldözést, illetve a teljes igazságszolgáltatást is hatékonyrá. A rendőrség társadalmi beágyazottsága és bizalmi elfogadottsága erősen korrelál hatékonyságával. Absztrakt elemként a jogállamiság garanciális hangsúlyainak (nyitottság, civil kontroll, professzionalizmus stb.) erősödése a nehezen megfogható bűnözési félelemérzet csökkenésében, illetve a lakossági bizalomindex növekedésében manifesztálódik. Egzakt elemnek fogható fel a rendőrség szervezeti és működési jellege, amelyben a hierarchikus felépítés egyértelműen a bűnüldözés hatékonyságának hátrányára válik a törvényesség garanciáinak alkotmányos elveken nyugvó betartatása ellenére is. A rendészeti stratégiák változásai hatékonysági perspektívából is vizsgálhatóak, s ezt több kutatás is megerősíti olyan tények formájában, minthogy a koncentrált rendőri munka hatékonysága nagymértékben függhet a lakosság rendőrséghez való viszonyulásától.³ Így a rendőrség stílusának megváltozása ugyanolyan fontos lehet, mint a tényleges tevékenységének hangsúlyai. Rossz eszközök alkalmazásával maga is hozzájárul a bűnözés kockázati tényezőinek emelkedéséhez. Következésképpen minél kevésbé tiszteli a rendőrség a gyanúsítottakat és az állampolgárokat, az emberek annál kevésbé fogják tisztelni a törvényt.⁴

A statisztikai mutatók mindenhatóságába vetett hit buktatói – statisztika kontra hatékonyság

Az eredményességet a statisztikák fényében legkevésbé sem szabad összetéveszteni a hatékony működéssel. Ugyanis, ha a statisztikai mutatók kialakítását, hihető egzaktságát, értelmezésük problémáit alaposabban górcső alá vesszük, egyre több aggály támad bennünk, hogy vajon alkalmas-e egyáltalán a bűnügyi statisztika arra, hogy tudományos elemzéseket és következtetéseket vonjunk le belőle. A bűnügyi statisztika használhatóságát, módszerét és értékét újra kell gondolni, leginkább a statisztikai szemlélet miatt, amely nem komplex⁵ módon végzi a statisztikai adatok értékelését.

A bűncselekményekből kinyert adatokat egynemű, homogén egységként, strukturális és mérhető dimenzióiból ragadja meg, nem adja vissza az ügyekre ráfordított időt, energiát és a hatóság által vállalt feladatok mennyiségét és összetettségét. A számok világában a nyomozó hatóság szervezete számára is a könnyen és egyszerűen megoldható ügyek jelentik az eredményesség növelésének lehetséges útját. A bonyolult, összetett, de kevés sikerrel kecsegtető ügyekre a bűnüldöző hatóság sajátos hatalmi és tudásbeli mozgásterének kihasználásával – állampolgárok tájékoztatatlansága, ismerethiányossága vagy védekezési képességeinek elégtelensége – és a törvényes eljárás

3 Braga (2005) 189.

4 Sherman–Eck (2001) 295.

5 Kaló (1994) 21–29.

határainak feszegetésével kerüli a reagálást. A kisebb jelentőségű és bizonytalan ki-
menetelű ügyekben szintén nem mozgósítja erőforrásait, azokat csökkent minőségű
kapacitással, nagyjából eredménytelenül teljesíti.

A bűnüldöző hatóságok, így a nyomozó hatóság eredményességének legfőbb mu-
tatóját a felderített bűncselekmények adják. Leegyszerűsítve: a hatékonyság oldaláról
abszolút mérce az ilyenformán „egyszerűsített” statisztikai mutatók minél jobb telje-
sítése. Tíz évvel ezelőtt, szakítva az addigi statisztikai szisztémával, az „új” koncepció
már a költségfelhasználást is bekalkulálta volna a bűnüldözés eredményességének ér-
tékelésébe. Ezt a rendőri szerv anyagi-technikai kondícióival egybevetve képzelte el, és
mindezt az eredményes és eredménytelen ügyek relációjában is megkülönböztette vol-
na, azonban ez azóta sem valósult meg.⁶ A jelenlegi statisztikai szemlélet évtizedek óta
pangó, akut problémaként ezeknek a „kondícióknak” a statisztikai kimutathatóságát
akadályozza, anomáliaként torzítja és kényszeríti hamis adatszolgáltatásra a nyomozó
hatóságokat. Az egymással versengő politikai erők a statisztikát mint kommunikációs
fegyvert alkalmazzák, amelyről tudvalevő, hogy még manipulálható is, miközben a la-
kosság biztonságérzete sokkal fontosabb értékmérője a bűnüldözés hatékonyságának.⁷

Hatáskör és illetékesség a hatékonyság tükrében

Túl a bűnügyi statisztika torzító szerepének felismerésén, elkerülhetetlen az arra okot
és hátteret biztosító bűnüldözési modell felelősségének a kérdése. A rendőrségnek
mint nyomozó hatóságnak a hatásköri és illetékességi szabályai ugyanis az elmúlt húsz
évben alig változtak. A 25/2013. BM-rendelet is lényegileg ugyanazon elv szerint építi
fel a nyomozó hatóságok ügyellési struktúráját, mint a húsz évvel ezelőtti szabály. Az
így kiépült és funkcionáló rendőrségi bűnüldöző szervezeti rendszer piramis jellegű,
merev és hierarchikus, illetve az ehhez kapcsolt humán és anyagi-technikai források
aránytalan és rugalmatlan elosztása jellemzi. A helyi szintek eredményei és kondíci-
ói ezen keresztül a bűnügyi statisztikában nem jelennek meg, az csak területi szintű
egységekkel operál. A hatékonyság ebben a megközelítésben közvetlen összefüggésben
van a közösségi rendőrségi modellel. Rendszerének hiánya teszi lehetővé a bűnüldözés
jelenlegi statisztikailag eltorzított eredménycentrikus modelljét.

A hatásköri és illetékességi szabályozás a számok tükrében azt mutatja, hogy a he-
lyi nyomozó hatóságok kevésbé leterheltek, vagyis kisebb humán-erőforrás-kapacitás
felhasználásával mennyiségi tekintetben többszörösen nagyobb ügyszámot látnak el,
mint a területi vagy a kiemelt szervek. Valójában a hatékonysággal szembesülünk,
ha a hatékonyság fogalmát úgy közelítjük meg – a statisztikai szemlélettel ellentétben
–, hogy az ügyek számát helyi, területi és központi hatásköri szinten bontjuk, és szám-
szerűen – költségátfordításként – ezekre vetítjük le a bűnüldözési hatóság erőforrásait
humán és technikai oldalról, vagy illetékességi oldalról nem vesszük figyelembe az eltérő
területi, lakossági és bűnözési sajátosságokat az egyes hatóságok relációjában.

⁶ Németh (2013) 5–11.

⁷ Christján (2010) 19.

Természetesen sokféle más tényező is befolyásolja a bűnüldöző szerv hatékonysági mutatóit, gondolva itt a technikai és informatikai felszereltségre, vagy a gépkocsiparkra, esetleg a titkos adatszerzésre rendelkezésre álló pénzügyi forrásokra, mégis legmeghatározóbbnak a büntetőeljárás kiemelt adminisztratív terhe miatt a humánerőforrást tekintem. Másrészt a költséggel nem járó munkaszervezési optimalizáláson kívül a technikai erőforrások általában a magasabb szinteken elhelyezkedő nyomozó hatóságoknál arányosan növelve jelentkeznek, így azzal az ellentmondással ritkán vagy egyáltalán nem szembesülhetünk, hogy a technikai erőforrások hatékonysági tekintetben kiegyenlíthetnék a helyi nyomozó hatóságok humán erőforrásra vonatkozó kapacitáshiányából adódó hátrányait.

Ebben az értelemben, ha többet fektetünk a bűnüldözésbe, romlik a „költséghatékonyság”, de emeljük a bűnözési statisztikát, ezáltal az eredményességet. Hozzá kell tenni, hogy a rendőri erők növelése ebben az értelemben a Szikinger-féle tézissel ellentétben nem a bűnözés növekedését eredményezné, csupán a bűnüldözés kapacitását emelné meg, s ez kizárólag a statisztikákban jelenne meg, és a látencia „sötét mezőjének” viszszaszorítását eredményezné, azonban a szerv hatékonyságát legkevésbé sem növelné.⁸

A bűnügyi statisztika tehát a legkevésbé sem szolgálhat a „hatékonyság” kifejezésére, adataiból éppen az ellenkező eredményre juthatunk. Furcsa módon ebben a szemléletben nem is célszerű a rendőri erők növelése és a kényszer fokozása, mert a felderítési eredményesség javulása nem feltétlenül követi arányosan a regisztrált bűnözés statisztikai emelkedését. Vitatkozva Déri Pállal, aki szerint a humán erő növelése a közbiztonság erősödésével és a felderítési eredményesség növelésével járna,⁹ álláspontom szerint egy társadalomba nem integrált, aránytalan erőforrás-elosztású hierarchikus rendőrség ilyen úton nem tud valódi hatékonysági javulást elérni. Az egyirányú punitív, formális kontroll és elrettentés nem alkalmas a bűnözési trend érdemi alakítására. Sokkal inkább a bűnmegelőzési modellek közül a konstruktív, érintetteket bevonó és az informális társadalmi kontroll logikája szerint működő beavatkozási formák sikeresebbek.¹⁰

A bűnüldözési erők merev és hierarchikus hatásköri és illetékességi elosztási rendszere legkevésbé sincs tekintettel az ország bűnözési szempontból megosztott térképére, a bűnözés változására, és arra sem, hogy a lakosság számára egyformán és arányosan elérhetővé tenné a bűnüldözés teljes kapacitását. Ugyanis a probléma forrásánál kell a rendőri erőket keletkeztetni és kihelyezni, ott kell azonnal reagálni, illetve a helyben szolgáló rendőr éri el azt, hogy a lakosság vele együttműködve, segítő, partneri módon bízson meg benne.¹¹

Hozzá kell tenni, hogy a legalitás és officialitás elvéből legkevésbé sem fakad ez a fajta hatásköri és illetékességi szabályozás, egyáltalán nem indokolt a dekoncentrált berendezkedés ellenére sem a bűnüldöző szerv nyomozóhatósági tevékenységét az egységes hierarchikus szervezet felépítése szerint teríteni. Nem elfogadható az elkövetett bűncselekmények szankcióiban megmutatkozó társadalmi veszélyességet sem

8 Szikinger (1996) 26–45.

9 Déri (1996) 51.

10 Borbíró (2009) 350.

11 Ligeti (2008) 144–145.

indokként felhozni a bűnügyi szervezet jelenlegi hatékonyságot mellőző felépítésére. Természetesen az ügyek bizonyos csoportjára, azok természete, jellege miatt – specializáltan – indokolt a központosított nyomozó szervek működtetése, de a kondíciójuk mértéke már vitatható.

Amíg a hatásköri szintek eltérő költséghatékonysággal köszönnek vissza, addig az illetékességi szabályok hasonlóan változatlan és rugalmatlan alapon működve nem jelennek meg szintén a statisztikai eredményesség számsoraiban. Az egyes helyi nyomozó hatóságok a területükön eltérő egy ügyre jutó lakossági számok és a sajátos bűnözési viszonyok mellett más és más erőforrás-feltételekkel látják el bűnüldözési feladataikat. Amennyiben az adott nyomozó hatóság eredményességmutatóiban visszatükröződnének ezek az adatok, úgy valóban összehasonlításra kerülhetnének az általuk „termelt” mutatók. Lefordítva: rosszabb feltételekkel rendelkezve ugyanazt az eredményt produkálni nehezebb. A decentralizált bűnüldözési modellben a helyi közbiztonság igényeihez alkalmazkodva az illetékességi területtől független, nagyobb átjárhatóságot eredményező erőelosztás és áthelyezési rendszer kialakítását ugyancsak akadályozza a hierarchikus szervezeti felépítési rendszer, amely centralizáltan távol viszi a döntést a helyi közbiztonság-szükséglet megjelenési helyétől.

A komplex hatékonysági eredményhez a statisztikák feltétlenül megjeleníthetnék és feltűntethetnék az adott hatáskör és illetékességi szintek, illetve a korábban taglalt adottságok hatékonysági mutatóit, azaz azt, hogy milyen költségráfordítási arányszámmal dolgozva éri el a konkrét felderítési eredményességét az adott helyi vagy területi nyomozó hatóság.

Természetesen különbséget kell tenni az ügyek bonyolultsága és összetettsége között, és el kell ismerni a magasabb hatásköri szinteken lévő ügyek súlyát és a munkatevékenység ráfordítási igényét munkamennyiség vonatkozásában. Ám ennek a kalibrálása sem lehetetlen vállalkozás az egyes ügyek ilyen szempontú statisztikai osztályozásával és ugyancsak arányszámszorzóval való ellátásával. Tudvalevő, hogy a büntetőeljárásban a legkevésbé sem attól bonyolult és munkaigényes egy ügy – ezáltal költség szempontból kevésbé hatékonyan megoldható, például a bizonyítási nehézségei miatt –, hogy a helyi vagy a területi nyomozó hatóság illetékes-e az adott büntetőeljárás lefolytatásában.

Nos, egy kicsit szemléletesebben, ahogy a bűnügyi statisztikák az egyes szintek ügyfellevő és ügyfelderítési mutatói között sem tesznek különbséget, ugyanúgy az ügyeket sem kategorizálják, azokat egységnyi és homogén formában jelenítik meg a statisztikai mutatószámokban, innentől a bűnüldöző hatóság költséghatékony működéséről, feladatellátásáról sem tudhatunk meg belőlük semmit.

A súlyosabb, média által felkapottabb bűncselekményi típusok – mint a fegyveres rablások vagy az emberölések – tekintetében a felderítési mutatók jobbakk, a hatóságok eredményesebbek. A hatósági kapacitás szinte teljesen lefedi az ilyen típusú bűnözési rátát, a látencia alacsony. Vajon miért? A válasz egyszerű: mert az ezekre az ügytípusokra jutó bűnüldözői kapacitás – erő, eszköz – egyrészt nagyobb, másrészt szervezetileg hatékonyabban mozgósítható, így biztosítható a statisztikai eredményesség magas szintje.

A célszerűség, a törvényesség és a látencia hatása a statisztikai eredményességre

Ha ésszerűen a biztonságunkra veszélyt jelentő kockázat mértékének oldaláról ítéljük meg és értékeljük az egyes bűncselekménytípusokat, akkor a helyes reakálás a magasabb kockázati tényezőkkel járó (azaz gyakoribb előfordulási valószínűségű, de kisebb absztrakt társadalmi veszélyességű) bűncselekményekre – nem pedig a kisebb eséllyel előforduló, de nagyobb súlyú bűncselekményekre – való hatékonyabb bűnüldözési kapacitás bevetése és ráfordítása lenne. Nyilvánvaló, hogy a média az erőszakos bűncselekményeket tartja szenzáció értékűnek, így jóformán csak az ilyen ügyeket kapja fel és mutatja be. A rendőrségnek főleg ezekben kell „láthatóan” aktívnak és eredményesnek lennie, kapacitását és erejét is ezeknek a bűncselekményeknek a megoldására kell mindent megelőző módon fordítania. A kisebb médiaérdeklődésre számot tartó, de a lakosság nagyobb tömegeit bosszantó, irritáló bűncselekmények üldözésére ezzel szemben már kevesebb pénz és energia jut.

Mindezekon kívül a statisztikai szemlélet okozta hatékonysági és bűnüldözési anomáliák ugyanúgy a bűnüldöző hatóság kizárólag „kifelé” irányuló egzakt statisztikai mutatóinak megjelenítési kényszerével magyarázhatók. Így a „belső” eredményesség lényegében háttérbe szorul, azonban ez az állampolgárok által észlelhető, hatékonyságot mellőző és öncélúságot tükröző bürokratikus, visszatetsző működési jelleget kölcsönöz a rendőrségnek. Az eredményességre való – minden más értéket elsöpörő – törekvés a törvénytelen eszközök használatát mindennapossá tette, csak a statisztikai mutatókban megjelenő vezetői elvárások számítottak. Mindez pazarlásnak is felfogható volt, hisz ezzel az önállóságuktól megfosztott rendészeti „közkatonákat” a parancsok és utasítások szolgai, mechanikus végrehajtójává degradálta, ennek következtében a magyar rendőrség mérhetetlen szellemi erőforrásait tétlenségre szorította.¹²

A magas fokú látencia szintén korrelál a bűnüldöző hatóság fent kifejtett helytelen reagálásával és működésével, és tételen összefügg a rendőri erők bűnügyi kapacitásának elosztásával. Azaz a látencia éppen azokban a bűncselekményi kategóriákban mutat kiemelkedően magas értéket, ahol az erőforrás alacsony mértékben összpontosított (például bagatell bűncselekmények: fa- és terménylopások), és azokban alacsonyabban, ahol a kapacitás egyébként is magas (például emberölések, fegyveres rablások). Déri Pál írja tanulmányában a „sötét mező” kutatások – amelyekben személyesen is részt vett – egyik következtetéseként, hogy a magas látenciát kiváltó feljelentési aktivitás hiánya a rendőrség fogadókészségének hiányosságaira, a felderítés alacsony eredményességére és a büntetőeljárás időt pazarló bürokratikus metódusára utal.¹³

Amennyiben az őszintétlenség a mérce, úgy meglepő (egyébként pedig nem az), hogy éppen a magas életszínvonallal és fejlett jóléti rendszerrel rendelkező skandináv országokban a legmagasabb a bűnözés aránya, ahol furcsa módon a tulajdon elleni szabálysértéseket is bűncselekményi kategóriának tekintik statisztikai oldalról. Magyar-

¹² Berta (1998) 258–268.

¹³ Déri (2000) 162.

országon ezzel szemben éppen ellentétes folyamatnak lehetünk szemtanúi: az értékhatárok emelésével a hétköznapi életben előforduló, a lokális közösségi tér társadalmi együttélését leginkább zavaró, így a biztonságérzetet jócskán romboló, kisebb értékhatárra elkövetett vagyon elleni bűncselekmények dekriminalizálására figyelhetünk fel. Nehezen hihető, hogy a skandináv országok Európában vezető bűnügyi statisztikájuk ellenére a szubjektív biztonságérzet tekintetében rosszabb helyzetben lennének, mint akár Magyarország. Sokkal inkább a statisztikai szemlélet és a bűnüldözési hatékonyság ellentmondásosságára utalnak az adatok.

„A bűnügyi statisztika leginkább egy vegyeskereskedéshez hasonlítható, ahol sok száz cikk van, az egyiket literre, a másikat méterre, a harmadikat kilóra, a negyediket méterre stb. Azonban hasonló, de mégsem azonos a vegyeskereskedéssel sem, mert itt nincs látencia, másrészt a különböző áruk homogénné tehetők azzal, hogy forintban kifejezhető az egyes árukészlet értéke. [...] Véleményem szerint a statisztikát három részre kell bontanunk: az alacsony látenciájú és a magas látenciájú bűncselekmények elkülönített kimutatására és az olyanokra, melyeknél az állampolgárok feljelentési aktivitása és a bűnüldözők fogadókészsége meglehetősen mértékben »kiegyenlítettnek« mondható.”¹⁴

A statisztikák többszörözését nem látom szükségesnek, akár a látencia szempontjából, vagy bármilyen más aspektusból sem. Nézetem szerint homogenizálni lehet a bűnügyi statisztikát, ehhez viszont őszintén fel kell mérni és arányszámokká kell alakítani azokat a tényezőket, amelyek a bűnüldöző hatóság hatékonysági tényezőit minőségileg befolyásolják. A magas és alacsony látenciájú bűncselekmények közötti megkülönböztetést is feloldaná ez a fajta hatékonysági mérés, mert így kifejeződne, hogy az adott szerv valójában erejéhez képest milyen eredményeket produkál.

A látenciautatások ettől függetlenül elengedhetetlenek, hiszen csak a bűnözési „sötét foltok” feltárással lehet biztos adatok alapján kialakítani a reális bűnözési térképet, és ehhez igazítani a bűnüldözési erőforrásokat, így céltudatosabb, célirányosabb működési stratégiát választani. A nagyobb látenciájú terület a bűnüldözési erők átcsoportosítását, megerősítését, továbbá átszervezését és a rendőrségi szervezet gyors reagálását követelné meg, legfőképpen nem ragaszkodna a hatáskör és az illetékesség piramisjellegű felépítéséhez. Emellett a látenciaadatok jelentős információt árulnának el a lakosság és a bűnüldöző szervek viszonyáról, amelyet a helyi bizalomindexben lehetne megjeleníteni, és a bűnözési statisztikák mellett feltüntetni. A rosszabb bizalomindexszel rendelkező területi egységeknél, településeknél a rendőrség és a lakosság kapcsolatrendszerén is változtatni kell, s ezt éppen annyira fontos követelményként kell szem előtt tartania a rendőri vezetésnek és a helyi önkormányzati irányításnak, mint a statisztikai mutatók javítását.

A lokális bűnügyi helyzet felmérését lényegesen előnyösebbnek tartja Déri Pál is. Ehhez a helyi és területi bűnüldöző hatóságok részére az utóbbi két évtizedben megjelent empirikus kutatások, külföldi minták és kipróbált módszerek tapasztalatai rengeteg értékes muníciót és gyakorlati adalékot szolgáltatnának, így a polgárbarát

14 U6. (2008) 3.

– szolgáltató – szemléletű modell érvényesítése nagyobb szerepet kapna az adott szerv helyi bűnmegelőzési és bűnüldözési munkájában. A lakosságot nem az érdekli, hogy mit mutat a statisztika, hanem az, hogy biztonságban érezheti-e mind a saját, mind a hozzátartozói életét, testi épségét, vagyonát, vagy sem.¹⁵

A mindezt figyelembe véve képzett bűnügyi statisztika közelítene az objektivitáshoz és jobban tükrözné az eredményességet, így ebben a formában már lehetne a hatékonysággal ekvivalens fogalomként kezelni. Jelenleg ugyanis éppen az ellenkezőjéről árulkodik a statisztikai eredményesség, azaz a bűnüldözés „hatékonytalanságát” szemlélteti.

Összegzés helyett

Dominánsan a rendőrség működési hatékonysága és társadalmi rendeltetése nem egyszerűsíthető le a statisztikai mutatószámokra. Az erre való redukálás hipokrita módon megfogható, egzakt eszközökkel olyan elvont hatékonysági igényt akar kielégíteni, amely a kriminológiai kutatások szerint legkevésbé befolyásolható a konkrét bűnüldözési adatokkal, azaz akár a felderítési eredményességgel vagy a regisztrált bűnözéssel.

Elrugaszkodva a mérőszámok mindenhatóságának világától, a bűnüldözés hatékonyságának is teljesen új elméleti és eszmei alapot kell teremteni, hiszen az emberek vélekedését és viselkedését az élet más területein is sokkal inkább az határozza meg, hogy milyen a szereplők egységes és meggyőződéses hitrendszere. Gondoljunk csak a tőzsde és a pénzvilág működésére, ahol a pszichológiai effektusok olykor könnyedén felülírják az adott pénzügyi helyzet objektív mutatóit.

Valójában a hatékonyság fogalmának eme téves értelmezése miatt tapasztalhatja úgy az állampolgár, hogy a bűnüldöző hatóság igyekszik idejekorán kiküszöbölni az eleve eredménytelennek tűnő nyomozásokat. Úgy tűnhet, hogy a hatóság csak olyan esetben mozgósítja kevéske kapacitását, ha biztosnak tűnik számára az „eredményesség”. Így a rendőrség munkájával szemben felmerül a közösség bizalomvesztése, kétségei támadhatnak az egész eljárás értelmét, hasznát, így hatékonyságát illetően is. Az „eredménycentrikus” modell dominanciájával logikusan összefügg a törvénysértő eljárások és szakmai hibáktól nyüzsgő nyomozások lefolytatásainak elszaporodása. A törvényesség érvényesülésére ugyancsak hátrányosan hat a nyomozó hatóság aktuális hatásköri és illetékességi szabályozása, továbbá a nyomozó hatóság és az ügyészség alkotmányos és büntetőeljárásai kapcsolatrendszere.¹⁶

A rendőrség nyomozó hatósága, amellettt hogy nem decentralizált, illetve nem közösségi rendőrségi modell formájában működik, ráadásul még a statisztikai számok fényében sem hatékony. A közösségi rendőrség filozófiájának gyakorlatba való átültetése nélkül is jelentős „hatékonyságjavulás” – a lakossági bizalomindex, vagyis a biztonságérzet növekedése – lenne elérhető, ha a bűnüldözés jelenlegi hatásköri és illetékességi rendszerét ésszerűsíteniék, és szervezetlokalizálási szükségyszerűségét felismernék.

¹⁵ Uő. (2000) 31.

¹⁶ Gecse (2010) 73–74.

Ehhez viszont a bűnüldözéssel szembeni új eredményességi elvárásrendszer kimunkálására van szükség, amelyben már megjelennének olyan tényezők is, amelyek az előzőekben kifejtett „valódi hatékonyságot” tárnák elénk.

IRODALOMJEGYZÉK

- Berta Attila r. dandártábornok, Tolna megyei rendőrfőkapitány előadása (1998): A régió tudományos életének befolyása a rendőrség mindennapi munkájára. In Lévai Miklós (szerk.): *A büntetőeljárás modernizációja az európai jogharmonizáció és a növekvő bűnözés kettős szorításában*. II. Országos Kriminológiai vándorgyűlés anyaga. (Szekszárd, 1996. október 4–5.) Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság.
- Braga, A. A. (2005): Policing Crime in Hot Spots. In Welsh–Farrington (eds.): *Preventing Crime-What Works for Children, Offenders, Victims and Places*. Dordrecht, Springer Netherlands.
- Borbíró Andrea (2009): A kriminálpolitika hatékonysága. In: *Kriminológiai Közlemények Különkiadása*. VI. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés. Magyar Kriminológiai Társaság, Miskolc, Bíbor Kiadó.
- Budaházi Árpád – Gergi-Horgos Livia (2012): *Büntető eljárásjogi alapismeretek. Tansegédlet*. Budapest, NKE Rendészettudományi Kar.
- Christián László (2010): Mai magyar rendészet. In: *Rendészeti Szemle*, 58. évf. 5. sz. 6–21.
- Dános Valér (1992): Mérhető-e a rendőri munka hatékonysága? In: *Rendészeti Szemle*, 30. évf. 4. sz. 40–47.
- Dános Valér (1996): Rendőrség és közvélemény. In: *Kriminológiai Közlemények*, 54. sz. 5–26.
- Déri Pál (1996): Hozzászólás Szikinger István és Dános Valér előadásaihoz. In: *Kriminológiai Közlemények*, 54. sz. 51.
- Déri Pál (2000): *A bűnözési statisztika és a valóság*. Budapest, BM Kiadó.
- Déri Pál (2008): *A bűnügyi statisztika problémái és a bűnözés prognózisa*. 3. számú előtanulmány az átfogó rendészeti stratégia társadalmi vitájához. Budapest.
- Farkas Ákos (1998): A büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának alapkérdései. In: Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Miklós: *Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll*. Budapest, Corvina Kiadó.
- Finszter Géza (1993): *A rendőrség és a közbiztonság – Kelet-európai tapasztalatok. Társadalmi változások, bűnözés és rendőrség*. Nemzetközi Konferencia. (Budapest, 1992. június 1–4.) Budapest, Belügyminisztérium Rendészeti Kutató Intézet, ELTE.
- Gecse Gábor (2010): Néhány gondolat a Magyar Köztársaság rendészeti stratégiájának tervezetéről. In: *Belügyi Szemle*, 58. évf. 7–8. sz. 71–83.
- Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Miklós (1998): *Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll*. Budapest, Corvina Kiadó.
- Irk Ferenc (2013): Teljesítmény és biztonság viszonya a kockázattársadalom szervezeteinek működésében. Makrokriminológiai megközelítés. In: *Kriminológiai Tanulmányok*, 50. kötet, 207–224.
- Kaló József (1994): Az egységes rendőrségi és ügyészségi bűnügyi statisztika néhány jellemző vonása. In: *Rendészeti Szemle*, 32. évf. 6. sz. 21–29.
- Katona Géza (2006): *A bűnügyi statisztika és a bűnügyi tudományok fejlődése. Egy élet az igazságügyi statisztika szolgálatában. Ünnepi kötet a 70 éves Vavró István tiszteletére*. Budapest, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar.
- Korinek László (1995): *Félelem a bűnözéstől*. Budapest, KJK.
- Ligeti Miklós (2008): Gondolatok a rendszerváltás utáni magyar rendőrségről. In: *Rendészeti Szemle*, 56. évf. 7–8. sz. 132–152.
- Lőrincz Lajos (szerk.) (2009): *Eredményesség és eredménytelenség a közigazgatásban*. Budapest, MTA Jogtudományi Intézet.

- Németh Zsolt (2013): A számháború vége? Statisztika, a valóság és a rendőrség. In: *Belügyi Szemle*, 61. évf. 4. sz. 5–12.
- Sherman, L. W. – Eck, J. J.(2001): Policing for Crime Prevention. In L. W. Sherman, D. P. Farrington, B. C. Welsh and D. L. MacKenzie (eds.): *Evidence-Based Crime Prevention*. London and New York, Routledge.
- Szikinger István (1996): A rendőrség és a közvélemény. In: *Kriminológiai Közlemények*, 54. sz. 26–45.
- Szikinger István (2010): Elképzések a magyar rendőrség jogállami átalakítására. In: *Belügyi Szemle*, 58. évf. 7–8. sz. 43–70.
- Vass Kálmán (1985): A nyomozó szervek büntetőeljárás-jogi tevékenységének mennyiségi értékelése. In: *Belügyi Szemle*, 23. évf. 8. sz. 20–26.

SUMMARY

Efficient or effective the criminal investigation

VÁRI Vince

The statistical view deduces the efficiency of criminal investigation from the homogeneous result of data obtained from the certain crimes. It is seized from a structured and measurable dimension, it neither represents the characteristics of cases nor the time and energy devoted to it, nor the conditions of authority. The hierarchic and rigid nature of sphere of authority and competence rules do not appear in the evaluation of efficiency. The „ability” of criminal investigation measured by such principles, as a performance indicator, cannot be a determinant of diagnosing effectiveness, it is a complete dead-end to overestimate it, its deductions can be misunderstood.

A harmadik országbeli állampolgárok Európai Unión belüli mobilitása

TÖTTÖS Ágnes

A tanulmány az uniós jogban a harmadik országbeli állampolgárok unión belüli mobilitási jogának megjelenését, akadályait és továbbfejlesztési lehetőségeit vizsgálja. Megállapítja, hogy bár egyes irányelvek tartalmaznak bizonyos könnyítéseket a második tagállamban történő tartózkodási jog megszerzésére vonatkozóan, ezek azonban nem olyan ambiciózus rendelkezések, amelyek ki-forrott és hatékony mobilitási szabályrendszert eredményeznének. A harmadik országbeli munkavállalókat továbbá munkaerő-piaci korlátozások – munka-erő-piaci vizsgálatok és kvóták alkalmazása – is sújtják.

A mobilitási jog megjelenése

„Egyértelmű, hogy a fejlett gazdaságokban a munkavállalók egyik régióból a másikba költöznek a munkalehetőségektől függően, egyidejűleg ezekben a régiókban nő a fogyasztás, valamint a szolgáltatások igénybevétele – újabb munkahelyeket teremtve. Az Európai Unióban azonban a munkavállalók mobilitását – például az Amerikai Egyesült Államok helyzetéhez képest – sok tényező akadályozza. Ezek közül a legfontosabbak a nyelvi és kulturális különbségek, valamint az adminisztratív akadályok. Azonban mindaddig, amíg a tagállamok között jelentős az eltérés a munkanélküliségi ráta, valamint a keresetek reálértéke tekintetében, addig e két tényező – bizonyos szinten – biztosítja a munkaerő mobilitását is.”¹

Az 1958. január 1-jén hatályba lépett Európai Gazdasági Közösséget alapító Római Szerződés 48. cikke lefektette, hogy a közös piac részét képező négy alapszabadság egyikének, a munkaerő szabad mozgásának biztosítása érdekében egyrészt valamely tagállam polgára, ha egy másik tagállamban munkát keres, akkor vízum nélkül joga van oda beutazni és konkrét állásajánlat esetén megkezdeni a munkavállalással kapcsolatos ügyek intézését, másrészt a munkavállalás idejére is tartózkodási jog illeti meg. „Az eltérő tagállami szabályozás elkerülése érdekében irányelvek és rendeletek születtek, amelyek a munkavállalók családtagjaira (és a szolgáltatások igénybevevőire) is kiterjedtek, kiterjesztve egyre inkább ezt a szabadságot, amely eredetileg csak a munkavállalókra és a szolgáltatást nyújtókra vonatkozott.”²

Az uniós polgárookra vonatkozó uniós szabályozás a közös piacból kiindulva tehát kezdetben a munkakeresők és munkavállalók szabad mozgását biztosította csupán, majd felismerve, hogy más célú tartózkodók számára is elengedhetetlen e mobilitá-

1 Lékó (2009) 112.

2 Wetzel (2011) 58–59.

si jog biztosítása, mint például a szakképzésben részt vevők, illetve a munkavállalók családtagjai, így egyre tágabb személyi kör tekintetében talált, ha nem is közvetlen, de közvetett kötődést a közös piachoz, és terjesztette ki ennek eredményeképpen a szabad mozgás és tartózkodás jogát e további uniós migránsokra. Folytatódott ez a folyamat egészen addig, amíg tulajdonképpen – meghatározott feltételek teljesítése mellett, mint például megélhetés biztosítottasága, egészségbiztosítás – céltól függetlenül jogosult az uniós polgár és állampolgárságától függetlenül családtagja is a szabad mozgás és tartózkodás jogának élvezésére. Az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról szóló, 2004. április 29-i 2004/38/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv³ összefoglalta és újraszabályozta az addigi uniós joganyagot, és teremtette meg egyetlen irányelvben a különböző célból valamely más tagállamban tartózkodó uniós polgárok és családtagjaik beutazására és tartózkodására vonatkozó szabályrendszert, beleértve a huzamos tartózkodási jog és feltételeinek deklarálását is.

Az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés az uniós polgársághoz fűződő jogokkal együtt rögzíti, hogy „a Szerződések alkalmazási körében és az azokban foglalt különös rendelkezések sérelme nélkül, tilos az állampolgárság alapján történő bármely megkülönböztetés.”⁴ Ennek megfelelően a munkaerő-piaci hozzáférés során is tilos mind a közvetlen, tehát a kifejezetten állampolgársági megkülönböztetésen alapuló diszkrimináció, mind a közvetett diszkrimináció, azaz egyéb feltételek támasztásával más tagállami polgárok háttérbe szorítása. Ez alól kivételt jelentenek egyrészt az újonnan csatlakozó tagállamokkal szemben alkalmazott átmeneti rendelkezések, melyek alapján a korábbi tagállamok összesen hétévnyi időszakra korlátozhatják az újonnan csatlakozó tagállamok polgárainak munkaerőpiacra jutását. Másodsorban kivételt jelent az olyan, kizárólag saját állampolgárok számára fenntartott munkakörök betöltése, amelyek sajátos bizalmi kapcsolatot feltételeznek az állam és állampolgára között.

Miért is szükséges a mobilitási jog kiterjesztése?

„A munkavállalók mobilitása az EU-Szerződésben meghatározott jog, és alapvető fontosságú az egységes piac működése szempontjából” – áll az Európai Bizottság egy 2007-es közleményében.⁵ Márpedig az uniós munkaerőpiac már nemcsak uniós polgár munkavállalókból áll, mára már igen nagy számban vannak jelen harmadik országbeli munkavállalók is, akik számára az uniós polgárokéhoz hasonló jogállás megteremtése már a 2004-es Hági Program célkitűzései között is megfogalmazódott.

A 2010–2014-es időszakra migrációs politikai irányt szabó Stockholmi Programban az Európai Tanács már azt is elismeri, hogy az Unió számára a jövőben jelentkező, megnövekedett munkaerő-kereslettel járó jelentős demográfiai kihívások összefüggésében a rugalmas migrációs politikák hosszabb távon számottevő mértékben hozzá-

3 Az Európai Parlament és a Tanács 2004/38/EK irányelve (2004. április 29.), HL L 158. 77–123.

4 EUMSZ. Második Rész: A megkülönböztetés tilalma és az uniós polgárság, 18. cikk.

5 Bizottság közleménye: Egységes piac a 21. századi Európa számára. 2007.

járulnak majd az Unió gazdasági fejlődéséhez és teljesítményéhez. A munkavállalók mellett a kutatók és a hallgatók Unió belüli mobilitásán keresztül is elősegíthetjük a tudás átadását. További erőfeszítésekre van tehát szükség a tudás és az innováció szabad mozgásának ösztönzésére, amelyet az Európai Bizottság az egységes piac „ötödik szabadságának” nevez.⁶

Vajon most hol állunk e mobilitási jog biztosításával? Vizsgálatunkhoz követnünk kell az uniós migrációs jog által megkülönböztetett rövid és hosszú távú migráció elválasztását. A rövid távú, azaz három hónapot meg nem haladó tartózkodás esetében a Schengen-vízum kiadásával ugyanis megvalósult a kölcsönös elismerés rendszere, hiszen a valamely schengeni tagállam által kiállított vízumot főszabályként elismeri a schengeni térség valamennyi tagállama. Miért is jöhetett létre ez a rendszer, mi alapozza meg a schengeni térségen belül az államok közötti kölcsönös bizalmat? A válasz az uniós szinten teljes mértékben harmonizált feltételrendszer lehet, hiszen a Vízumkódex⁷ rendelet formájában, azaz közvetlenül érvényes és közvetlenül hatályos szabályok révén biztosítja az egységes feltételrendszert.

Bár az egyes schengeni államok által kiállított nemzeti hosszú távú vízumok és tartózkodási engedélyek is feljogosítják a tulajdonosukat a schengeni térségen belüli rövid távú, azaz hat hónapon belüli három hónapos szabad mozgásra, ám kérdés, hogy ennél hosszabb távú tartózkodás esetére is találunk-e mobilitást elősegítő rendelkezéseket az uniós szabályozásban. Abból kell kiindulnunk, hogy a hosszú távú tartózkodás vonatkozásában a befogadási szabályok szektorspecifikusan kerülnek meghatározásra az egyes kiválasztott célcsoportokra vonatkozóan. Elizabeth Collett szerint⁸ a szabadság, biztonság és jog térségen belüli jelenlegi megközelítését figyelembe véve nehéz kitalálni, merre is tart az aktuális szabályozás. A választott út ugyanis különböző célú (családegyesítés, tanulmányok) tartózkodás alapján, vagy meghatározott tulajdonság alapján (magasan képzett munkavállalók) behatárolt személyi körre vonatkozó beutazási és tartózkodási minimumfeltételeket jelent. Míg ez logikusnak tűnik, és lehetőséget teremt a migránsok kezelhető csoportosítására, addig mesterséges megkülönböztetést is kreál, különösen a munkavállalók különböző kategóriái között.

A három hónapon túli beutazás és tartózkodás szabályait meghatározó uniós jogszabályok irányelvekben kerültek meghatározásra, azaz bizonyos rugalmasságot biztosítanak arra, hogy a tagállamok a saját szabályrendszerükhöz illesztve ültethessék át azokat. Ennek eredményeképpen ugyanakkor az egyes tagállami szabályozások számos ponton – elsősorban az egyes opcionális rendelkezések tekintetében – eltérhetnek egymástól, továbbá a tagállami joggyakorlat is néha jelentős eltéréseket mutat. Mindez az ellen hat, hogy a tagállamok kölcsönös elismerést alkalmazhassanak valamely másik tagállam által kiállított tartózkodási engedély esetében, a hosszú távú tartózkodási szabályokat illetően tehát merőben más körülményeket találunk a mobilitási jog gyakorlására vonatkozóan.

⁶ Ibid.

⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 810/2009/EK rendelete (2009. július 13.), HL L 243. 1–58.

⁸ Collett (2009a)

A tartózkodási engedélyek vonatkozásában teljes harmonizációról, és ennek eredményeképpen kölcsönös elismerésről a hosszú távú tartózkodás tekintetében egyáltalán nem beszélhetünk, legfeljebb az Unión belüli mobilitási jog bizonyos fokú előmozdításáról, illetve meghatározott jogok biztosításáról az első tagállam által kiadott tartózkodási engedélyre való tekintettel. Ráadásul az egyes, uniós szinten harmonizált szabályrendszerek közül sem mindegyik irányelv tartalmaz mobilitással kapcsolatos rendelkezéseket. Érdemes tehát megvizsgálni, hogy mely célcsoportra vonatkozóan kialakított irányelv milyen módon kívánja, illetve tudja előmozdítani a harmadik országbeli állampolgárok Unión belüli mobilitását.

Az egyes uniós irányelvek mobilitási rendelkezései

A Tanács 2003/109/EK irányelve (2003. november 25.) a harmadik országok huzamos tartózkodási engedéllyel rendelkező állampolgárainak jogállásáról⁹ lehetővé teszi az öt évig valamely tagállam területén jogszerűen tartózkodók számára a huzamos tartózkodási jog megszerzését, mely jog számos területen egyenlő bánásmódot is biztosít, továbbá külön státuszt hoz létre azoknak, akik e huzamos tartózkodási engedély birtokában egy másik tagállamban kívánnak hosszú távon tartózkodni.¹⁰ Ugyanakkor e második engedély megszerzésekor is számos tartózkodási feltételt szükséges igazolnia a kérelmezőnek, másrészt a második tagállam akár további integrációs feltételt támaszthat, vagy munkaerő-piaci vizsgálatot folytathat le. Ezen EU huzamos tartózkodási engedély mellett, továbbá a tagállamok nemzeti rendelkezéseik alapján további huzamos tartózkodási engedélyeket bocsáthatnak ki, amelyek gyakran versenyeznek az uniós rendelkezésekkel, hiszen számos tekintetben kedvezőbb rendelkezések mentén teszik lehetővé a huzamos tartózkodói jogállás megszerzését, ugyanakkor tény, hogy mobilitási jogot nem biztosítanak.¹¹

A Tanács 2004/114/EK irányelve (2004. december 13.) a harmadik országok állampolgárai tanulmányok folytatása, diákcseré, javadalmazás nélküli gyakorlat, illetve önkéntes szolgálat céljából történő beutazásának feltételeiről¹² lehetővé teszi a harmadik országból származó diákok számára az Unió területén tanulást, részvételt csereprogramban, illetve szakmai gyakorlaton. Bár ez az irányelv is igyekszik szíven viselni a diákok Unión belüli mobilitását, ugyanakkor az irányelv 8. cikke csupán azt rögzíti, hogy olyan időn belül kell a más tagállamban tartózkodási engedéllyel rendelkező diákok engedélyét kiadni, amely nem hátráltatja tanulmányaik folytatását. Ez lényegében egy kvázi gyorsított ügyintézés követelményének rögzítése, ám érdemi mobilitási jogot nem teremt.

9 A Tanács 2003/109/EK irányelve (2003. november 25.), HL L 16. 44–53.

10 Magyarország első tagállamként EK letelepedési engedélyt, második tagállamként ideiglenes letelepedési engedélyt bocsát ki a 2003/109/EK tanácsi irányelv rendelkezései alapján.

11 Hazánkban is jóval többen igényelnek a nemzeti szabályaink alapján kiadható nemzeti letelepedési engedélyt – évente majdnem 2000 fő –, míg EK letelepedési engedélyt csupán alig százan kérelmeznek évente. Ennek legfőbb oka, hogy a nemzeti letelepedési engedély főszabály szerint már háromévi folyamatos jogszerű tartózkodás révén megszerezhető, illetve több csoport számára is – családgyesítők, magyar nemzetiségűek – kedvezményes rendelkezéseket biztosít.

12 A Tanács 2004/114/EK irányelve (2004. december 13.), HL L 375. 12–18.

A Tanács 2005/71/EK irányelve (2005. október 12.) a harmadik országbeli állampolgároknak az Európai Közösség területén folytatott tudományos kutatás céljából való fogadására vonatkozó külön eljárásról¹³ lehetővé teszi, hogy harmadik ország kutatói könnyített eljárással kapcsolódhassanak be európai kutatási programokba, az irányelv 13. cikke megpróbál továbbá egy kutatói mobilitási rezsimet is felvázolni. Eszerint a kutatónak három hónap alatti mobilitása esetén nem szükséges a második tagállamban is fogadási szerződést kötnie, míg három hónapon túli tartózkodásnál e feltétel alól, illetve újabb tartózkodási engedély igénylése alól nem mentesül. Valójában tehát a kutatói mobilitás pusztán a schengeni mobilitási időszak időtartamában tesz egy további engedményt, ugyanakkor lényegi előrehaladást nem mutat.

A Tanács 2009/50/EK irányelve (2009. május 25.) a harmadik országbeli állampolgárok magas szintű képzettséget igénylő munkavállalás céljából való belépésének és tartózkodásának feltételeiről¹⁴ egy külön fejezetet (V. fejezet) szán arra, hogy a második tagállamban történő tartózkodási feltételeket rögzítse. A feltételek ugyanakkor úgy kezdődnek, hogy azt követően, hogy EU Kék Kártya birtokosaként tizennyolc hónapig jogszerűen tartózkodott az első tagállamban, az érintett személy és családtagjai magas szintű képzettséget igénylő munkavállalás céljából az elsőtől eltérő tagállamba költözhetnek. Azon túl pedig, hogy először tizennyolc hónapig korlátozza tulajdonképpen az EU Kék Kártyával rendelkező személy mobilitását az irányelv, az ezt követő mobilitási jog gyakorlását is lényegében az összes feltétel újbóli igazolásához köti, hiszen a második tagállam is ellenőrizhet minden egyes tartózkodási feltételt, nem biztosít tehát igazán előnyös rendelkezéseket.¹⁵ Mobilitást előmozdító rendelkezésnek csupán azt tekinthetjük, hogy a harmadik országbeli állampolgár akár az első, akár a második tagállam területéről benyújthatja a második EU Kék Kártya iránti kérelmét, a különböző tagállamokban eltöltött időszakok pedig az EU huzamos tartózkodói jogállás igénylésekor összeadódnak. Számos tényező azonban visszatartja a magasan képzett harmadik országbeli munkavállalókat az EU Kék Kártya igénylésétől: egyes országokban az irányelv által meghatározott bérkülcsöb, más országokban a már jelenleg is létező nemzeti rezsimek a magasan képzettek fogadására, hiszen e szabályrendszer csak kiegészítő, párhuzamos jellegű a tagállamok által kiadható tartózkodási engedélyek mellett.¹⁶

A jelenleg folyamatban lévő irányelvtervezetek közül a vállalaton belül áthelyezettekkel kapcsolatos irányelvtervezet¹⁷ helyez kilátásba mobilitási rendelkezéseket. A bizottsági javaslat igen merész módon tizenkét hónapig biztosítana mobilitási jogot további engedély beszerzése nélkül, kétséges azonban, hogy a tagállamok ilyen nagy lépést tennének a mobilitási jog biztosítása érdekében, ha ezzel le kellene mondaniuk az adott személy tartózkodási feltételeinek előzetes ellenőrzéséről második tagállamként.

13 A Tanács 2005/71/EK irányelve (2005. október 12.), HL L 289. 15–22.

14 A Tanács 2009/50/EK irányelve (2009. május 25.), HL L 155. 17–29.

15 Collett (2009b) 1.

16 Ibid.

17 COM(2010) 378 végleges 2010/0209 (COD).

Javaslat: Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a harmadik országbeli állampolgárok vállalaton belüli áthelyezés keretében történő belépésének és tartózkodásának feltételeiről.

Következtetések

Gyenyey Laura rámutat arra, hogy a szabad mozgás és tartózkodás jogához kötődő mobilitási jogot és a harmadik országbeli állampolgárokra vonatkozó mobilitási jogot más-más jellegű szabályozás tartalmazza, és ennek megfelelően azok joghatása is különböző: míg a szabad mozgás és tartózkodás jogát az alapító szerződés ruházza a tagállami polgárokra, ugyanakkor a harmadik országbeliekre vonatkozóan kizárólag másodlagos jogi aktusok biztosítanak – korlátozott jelleggel – mobilitási jogot.¹⁸ A tévhitekkel ellentétben ugyanis az Amerikai Egyesült Államok által kiadott ún. zöldkártya, vagy ahhoz hasonló jogokat biztosító okmány az Európai Unióban a három hónapos időszakot meghaladó tartózkodásra vonatkozóan jelenleg nem létezik, hiszen az egyes tagállamok valamely tartózkodási engedély kiadására vonatkozó pozitív döntését más tagállam nem ismeri el magára vonatkozóan is irányadónak, más szóval a tartózkodási engedélyek kiadásának tárgyában az Európai Unióban nem alkalmazott a kölcsönös elismerés elve.

Ennek eredményeképp, amennyiben valamely harmadik országbeli állampolgár valamely tagállamban tartózkodási jogosultságot nyerve szeretne meghatározott célból huzamosabb ideig valamely további tagállam területén is tartózkodni, ott ismét csak újabb kérelmet kell benyújtania, és az első engedély lététől függetlenül a második tagállamban is újabb engedélyezési eljárás „átvergődnie”. Bár egyes irányelvek, mint például a kutatókra vagy diákokra vonatkozó irányelv, a huzamos tartózkodási irányelv, illetve az EU Kék Kártya Irányelv tartalmaz meghatározott könnyítéseket a második tagállamban történő tartózkodási jog megszerzésére vonatkozóan, ezek azonban messze nem olyan ambiciózus rendelkezések, amelyek kiforrott, jelentős könnyítéseket tartalmazó mobilitási szabályrendszert eredményeznének. A munkavállaló harmadik országbelieket az idegenrendészeti eljárásokon túl munkaerő-piaci korlátozások is sújtják, hiszen a munkaerő-piaci vizsgálatok alkalmazása, vagy a kvóták¹⁹ bevezetése mind olyan rendelkezés, amely egységes európai munkaerőpiac hiányában a tagállamok diszkrecionális jogkörébe tartozik.

Bármennyire is fontos lenne tehát számos szempontból rugalmasabb szabályok révén lehetővé tenni az uniós polgárok szabad mozgásának jogát megközelítő módon a harmadik országbeli állampolgárok számára is a hosszú távú mobilitás lehetőségét az Unió belül, sem uniós, sem nemzeti szinten nem látunk olyan előremutató kezdeményezéseket, amelyek a jelenleg meglévő, a schengeni szabályrendszer által biztosított három hónapos mobilitási rendelkezéseken túlmutatnának, és a hosszú távú tartózkodás esetében is közelítenének a kölcsönös elismerés megvalósításához.

¹⁸ Gyenyey (2011) 446.

¹⁹ Az Európai Unió működéséről szóló szerződés 79. cikk (5) bekezdése kimondja, hogy e cikk nem érinti a tagállamok jogát arra, hogy meghatározzák, harmadik országok hány olyan állampolgárát engedik be területükre, akik a harmadik országból azzal a szándékkal érkeznek, hogy önálló vállalkozóként vagy alkalmazottként vállaljanak munkát.

IRODALOMJEGYZÉK

- Collett, Elizabeth (2009a): Beyond Stockholm: overcoming the inconsistencies of immigration policy. In: *EPC Working Paper*, December 2009. No. 32.
- Collett, Elizabeth (2009b): Blue Cards and the 'global battle for talent'. In: *EPC Commentary*, 28. 05. 2009.
- Gyenyey Laura (2011): *Legális bevándorlás az Európai Unióba, különös tekintettel a családi élet tiszteletben tartásának jogára*. Doktori értekezés. (PPKE JÁK) Budapest.
- Lékó Zoltán (szerk.) (2009): *A migrációs jog kézikönyve*. Budapest, Complex Kiadó.
- Wetzel Tamás (2011): *A bevándorlás kérdése Magyarországon*. Budapest, Publikon Kiadó.
- A Tanács 2003/109/EK irányelve (2003. november 25.) a harmadik országok huzamos tartózkodási engedéllyel rendelkező állampolgárainak jogállásáról. HL L 16., 2004. 1. 23.
- A Tanács 2004/114/EK irányelve (2004. december 13.) a harmadik országok állampolgárai tanulmányok folytatása, diákcseré, javadalmazás nélküli gyakorlat, illetve önkéntes szolgálat céljából történő beutazásának feltételeiről. HL L 375., 2004. 12. 23.
- A Tanács 2005/71/EK irányelve (2005. október 12.) a harmadik országbeli állampolgárok az Európai Közösség területén folytatott tudományos kutatás céljából való fogadására vonatkozó külön eljárásról. HL L 289., 2005. 11. 3.
- A Tanács 2009/50/EK irányelve (2009. május 25.) a harmadik országbeli állampolgárok magas szintű képzettséget igénylő munkavállalás céljából való belépésének és tartózkodásának feltételeiről. HL L 155., 2009. 6. 18.
- Az Európai Parlament és a Tanács 2004/38/EK irányelve (2004. április 29.) az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról, valamint az 1612/68/EGK rendelet módosításáról, továbbá a 64/221/EGK, a 68/360/EGK, a 72/194/EGK, a 73/148/EGK, a 75/34/EGK, a 75/35/EGK, a 90/364/EGK, a 90/365/EGK és a 93/96/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről. HL L 158., 2004. 4. 30.
- Bizottság közleménye: Egységes piac a 21. századi Európa számára. 2007.
- Az Európai Parlament és a Tanács 810/2009/EK rendelete (2009. július 13.) a Közösségi Vízumkódex létrehozásáról (vízumkódex). HL L 243., 2009. 9. 15.
- COM(2010) 378 végleges 2010/0209 (COD).
- EUMS. Második Rész: A megkülönböztetés tilalma és az uniós polgárság. 18. cikk (az EKSz. korábbi, 12. cikke).

SUMMARY

The intra-EU mobility of third-country nationals in the European Union

TÖTTÖS Ágnes

The study investigates the appearance, the barriers and the possibilities of further development of the intra-EU mobility right of third-country nationals. It concludes that although some Directives contain certain facilitations for acquiring residence right in a second Member State, but they are far less ambitious provisions than those that could lead to a mature mobility regime containing significant facilitations. Furthermore third-country national workers also have to face restrictions when accessing national labour markets, as the use of labour market tests or the introduction of quotas.

A migráció aktuális pszichológiai perspektívái

FARKAS Johanna

A tanulmányban áttekintő képet kaptunk a pszichológiában aktuálisan zajló legfőbb kutatási irányzatokról, melyek a migrációt alapvetően krízisprovokáló tényezőként tartják számon. Mivel a kiindulópont a pszichológia tudományának alapvető felismerésével – miszerint a migráció hatására személyiségváltozások következnek be – egybeesik, de nem egységesen jelentkezik a megközelítésekben, ezért indokolt a több szempontú analízis elvégzése. A pszichológia több ága foglalkozik tehát a kérdéskörrel, kiemelten a pszichológiai antropológia, a kulturális pszichológia és a kulturális összehasonlító pszichológia. A kutatási területek kereszteződése, valamint a téma multidimenzionális és komplex jellege miatt interdiszciplináris keretek között történik a tudományos magyarázatok megfogalmazása.

Az utóbbi évtizedek társadalmi változásainak köszönhetően jelentősen növekedett a ki- és bevándorlások száma. A migráció fokozott jelenléte a társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális kérdések mellett a pszichológiai koncepciók felértékelődését eredményezte. John W. Berry nagy hatású kanadai kutató szerint két fő terület különíthető el, melyekben a pszichológia közreműködése rendkívüli jelentőséggel bír.¹ Egyrészt a beilleszkedés, másrészt a csoportokon belüli és csoportok közötti viszonyok pszichológiai hatásainak terén, ezért a migráció kérdésköre aktuálisan a szociálpszichológiában jelenik meg központi szerepben. E területen belül pedig a *kulturális pszichológia* (cultural psychology) és a *kulturális összehasonlító pszichológia* (cross cultural psychology) – mely eredetileg a szociológiában gyökerezik – foglalkozik a területtel.²

A migráció kutatásában szemlélet- és megközelítésbeli különbségek, sokszor úgy tűnik, ellentétek vannak, mégis egyre inkább hangsúlyozzák a kutatók, hogy a migráció esetében tudományokat átívelő multidimenzionális aspektus alkalmazására van szükség. Napjainkban már nem elszigetelten kezelik a különböző társadalom- és természettudományok a migráció kérdéskörét, hanem *interdiszciplináris megközelítésben*, azaz tudományhatárokon átívelő magyarázatokat adnak egy-egy probléma megválaszolásaként. A megközelítés alkalmazásával lehetővé válik a migráció komplex területeinek számos nézőpontból történő pontosabb vizsgálata és kutatása.

Különböző perspektívák körvonalazódnak, emiatt a képviselők között nincs mindenben egyetértés. Azonban megközelítéstől függetlenül mindenki elfogadja, hogy a

1 Berry (2001) 615–631.

2 Liebkind (2001) 387.

migránsok egy kultúrát (home culture) reprezentálnak, amelyet magukkal/magukban hordoznak.³

- Például a *biológiai orientációjú megközelítések* a vándorlás hátterében álló örökletes tényezőkre keresik a választ. Egy, a vándorlás genetikai hátterében álló lehetséges tényezőt mutatott ki Chen munkatársaival.⁴ A dopamin receptorának jellegzetességeit például a 11-es kromoszómán található úgynevezett DRD4 (dopamin D4-es receptor) gén genetikai polimorfizmusa⁵ okozza. Azt találták, hogy a hosszú allélok előfordulása gyakoribb az olyan népek körében, melyeknek történelmében migrációs aktivitás (népvándorlás) volt jellemző.⁶ Legnagyobb arányban a dél-amerikai indiánok körében fordul elő, de magas allélgyakoriság mutatkozott az Európába vándorló zsidók körében is, és gyakorlatilag nem fordul elő a szardíniai népesség vonatkozásában, akik hosszú ideje egy helyen, a szigeten élnek.
- A *szociális tudományok* – eltérően a biológiai tudományoktól – a migrációhoz kapcsolódó kogníciók kutatásával foglalkoznak: azzal, hogyan érznek a bevándorlók, milyen motivációk vezérlik őket, mit gondolnak, milyen attitűdökkel rendelkeznek, illetve hogy mi vezethet tulajdonképpen a vándorlásukhoz.⁷

Jelen tanulmányban arra vállalkozunk, hogy a migrációt alapvetően a szociálpszichológia paradigmáján keresztül mutassuk be, egy olyan keretben, melyben a bevándorlás hátterében meghúzódó jellegzetességek és motivációk pszichológiai tényezői körvonalazódnak.

A migráció meghatározása

Migráció alatt egyének és csoportok egyik földrajzi helyről és kultúrából egy másikba történő költözését értjük, mely maga után vonja a kultúra áthagyományozódását és változásait. Nemcsak a csoport, de az egyén személyes élettörténetének is mindenképpen jelentős momentuma, melyet a pszichológusok *jelentős életpézipód*nak (major life episode) tekintenek.⁸ A lélektani megközelítés – ellentétben a szociológiai-, földrajzi stb. megközelítésekkel – azon a tényen alapszik, hogy a migráció során az egyén számára új, viszonylag ismeretlen kulturális közegbe érkezik, s ezen tényező személyiségének változásait eredményezi.

A bevándorlás és a bevándorlók pszichológiai tanulmányozása

A migrációt érintő kérdések tanulmányozása számos tudományterület sajátja, nemzetközi szakirodalma igen sokszínű és sokrétű. Többek között foglalkozik vele az antro-

3 Mahalingham (2006) 9.

4 Chen et. al. (1999) 309–324.

5 Egy fajon belül előforduló két vagy több öröklődő változat előfordulása.

6 Székely et. al. (2002)

7 Bereczkei (2004) 456.

8 Brierbrauer (1996) 401.

pológia, a demográfia, a humán geográfia, a közgazdaságtan, a politikai tudományok, a szociológia, a jogtudomány és még a filozófia is, az elidegenedés és anómia kérdéseit érintően. Jóllehet az etnikai és interkulturális tanulmányok döntő túlsúlya tapasztalható, a háttérben mégis egyértelműen meghúzódik a pszichológia kitüntetett szerepe.

Szociálpszichológiai megközelítés

A pszichológia tudományán belül a *szociálpszichológia* foglalkozik leginkább a migráció problémakörével mind fogalmi, mind pedig empirikus úton. Abból a tapasztalatból indul ki, hogy az egyén számára ismeretlen kulturális közegbe kerül a vándorlás során.

A szociálpszichológiai megközelítés öt különböző szinten történő kutatása jól mutatja a téma komplexitását:⁹

- *Individuális szint:* az egyént (individuumot) meghatározó kogníciókat, affektusokat, a szocializáció során elsajátított magatartásminták és személyiségdiszpozíciók jellegzetességeit vizsgálja.
- *Interperszonális szint:* a kutatások az egyének között megvalósuló interakciók során létrejött sajátosságok megjelenését és hatásait fedik le.
- *Csoporton belüli tényezők szintje:* a csoportokon belüli konfliktusok területét öleli fel.
- *Csoportok közötti tényezők szintje:* a csoportok között manifesztálódó konfliktusok vizsgálatára vonatkozó körülmények kutatásával foglalkozik.
- *Kulturális szint:* a különböző kultúrák jellegzetességeit és különbözőségeit, illetve a migrációs politika hatásait vizsgálja.

Az individuális szint vizsgálati területei

Az egyént érintő dinamikák vizsgálatával kiemelten foglalkozik a személyiségpszichológia, és három fő területen körvonalazódnak azok a vizsgálati gócpontok, melyek a migrációt krízisprovokáló tényezőként értelmezik.¹⁰

- *A migráció mint eseményszerű krízis megközelítése:* A megközelítés abból indul ki, hogy a migrációs élethelyzet az egyén alkalmazkodási stratégiáit fokozottan igénybe veszi, ezért megterhelő életeseménynek tekinti magát a bevándorlást. A megváltozott életkörülmények okán az egyénnek új megoldási stratégiákat kell alkalmaznia az adaptálódás céljából.
- *Az érzelmi krízisállapotokhoz kapcsolódó fogalmak és típusaik vizsgálata:* A nemzetközi szakirodalom elkülöníti az akcidentális (eseményszerű) és a fejlődési kríziseket (például Erikson pszichoszociális fejlődésmélete) típusait. A megközelítés a migrációt az egyént érintő, főként eseményszerű krízisként interpretálja, melyet az esetleges fejlődési krízisek elmélyíthetnek.

⁹ Uo. 400.

¹⁰ Horváth-Militityi (2012) 11.

- *A migrációt kísérő veszteségek következményei:* A tapasztalatok szerint az esemény-szerű krízisek jellemző kísérőjelensége a veszteséget feldolgozó gyászmunka. A tárgyvesztést tágabb értelemben kiterjesztjük nemcsak a személyekre, kapcsolatokra, munkahelyre, de az eseményekre is, mivel hasonló feldolgozási folyamatok jellemzik.¹¹ E megközelítés azt emeli ki, hogy az egyén eredeti szociális és kulturális közegének elvesztése gyászmunkát aktivizál.

A pszichológiai szemléletmód több szinten történő összetett vizsgálatán túl viszont a szinteken belül is körvonalazódnak problémakörök, melyeket egyéb pszichológiai al-tudományok is kutatási területként jelölnek meg. A migráció hatására létrejött egyéni mentálhigiénés kérdésekkel a *klinikai pszichológia* foglalkozik, mely felöleli a beilleszke-dési zavarok, fogyatékosságok feltárását és előrejelzését, de azok terápiás úton történő kezelését is.¹² A csoportos és társadalmi struktúrák változásainak hatásait pedig nap-jainkban a *környezetpszichológiai szemlélet* keretein belül vizsgálják, mely az egyént kö-rülvevő fizikai környezetet úgy értelmezi, hogy az jelentős hatást gyakorol érzelmeire, gondolataira és viselkedésére.¹³ A környezetpszichológia (environmental psychology) általánosan elfogadott alaptétele szerint a tartózkodási helyeink befolyásolják önérté-ke-lésünket, önmeghatározásunkat és személyes hatékonyságunkat. Az egyént körbeö-lelő tér, és az ahhoz kapcsolódó élmények leképeződnek, s élete helyeivé, helyszíneivé, emocionális tartalommal megtöltött életeseményeinek szerves részévé válnak. Maga a hely érzelmi élményeket mozgósít, melyek az egyén önértékeléséhez, identitásához, másoktól való megkülönböztetéséhez járulnak hozzá.

A migráció és a kultúra pszichológiai megközelítései

A pszichológia tudományán belül a migrációkutatások sarkalatos pontja a migráció és a kultúra mezsgyéjén helyezkedik el. Az alapvető hipotézis szerint a migráció során az egyének maguk is kultúra hordozói, és amikor a sajátjuktól eltérő kultúrával találkoznak, egyfajta *etnikai kulturális migráció* valósul meg. A legfőbb kutatási irányok ebből indulnak ki, és leggyakrabban a kulturális sokk és az akkulturáció folyamatainak leírá-sára vonatkoznak.

- *A kulturális sokk* (cultural shock) koncepciójának első megfogalmazója Kalervo Oberg antropológus volt, aki elsőként indult ki abból az elképzelésből, hogy az egyén vándorlása egyfajta stresszforrás.¹⁴ A megváltozott körülményekre sajátos módon kell reagálnia, és az új kultúrával való találkozás a személyiségét érintő változásokat eredményez.
- Az *akkulturáció* terminusa azokat az egyénben jelentkező változásokat öleli fel, melyek az eltérő kultúrájú személyek találkozásainak eredményeként mutatkoznak. A koncepció napjainkban a kulturális összehasonlító pszichológia leggyak-rabban alkalmazott perspektívája.

11 Pilling (2003)

12 Trull-Prinstein (2013) 4.

13 Düll-Szokolcsky (2006)

14 Oberg (1960) 177–182.

A pszichológia tudományán belül három fő területen jelenik meg a migráció kérdsköre:

- Pszichológiai antropológia
- Kulturális pszichológia
- Kulturális összehasonlító pszichológia

Pszichológiai antropológia

Az antropológia és a pszichológia határterületén jelentkező pszichológiai antropológia (psychological anthropology) a kultúra és a mentális fejlődés vizsgálatát végzi. Fő fókuszában az ember tanulmányozása, a kultúra és az egyéni sajátosságok (például kogníciók, érzelmek, motivációk, mentális egészség) állnak, továbbá a kulturális csoportok egyénre gyakorolt hatásaira terjed ki. Első nagy hatású kutatója, Wilhelm Wundt, a pszichológia tudományának atyja a néplélektan koncepciójában az antropológia fontosságát hangsúlyozta.¹⁵ Másik jeles képviselője pedig a pszichoanalízis megteremtője, Sigmund Freud volt, aki szintén fontosnak tartotta a pszichológia és az antropológia komponenseinek együttes vizsgálatát, melyre csupán egy példa a *Totem és tabu* című nagyhatású művének megjelenése.¹⁶ Az 1970–80-as években éledt újra az emberi viselkedésre fókuszáló pszichológiai antropológia, és a csekély kutatói bázis főként a kognitív antropológián belül definiálja magát.¹⁷

Kulturális pszichológia

A korábban meghatározó alapvető pszichológiai kiindulópont – miszerint az embert jellemző pszichés mechanizmusok hátterében *univerzális jelenségek* állnak – túlsúlya miatt a kultúra szerepe háttérbe szorult. Egészen az ezredfordulóig váratott magára, hogy a kultúra és környezet – mint az emberre ható tényező – méltó rangját elnyerje. Először az 1990-es évek elején indultak ez irányú törekvések. Richard Shweder *Kulturális pszichológia* címet viselő alapvető munkájának megjelenésével bontakozott ki az új terület, a *kulturális pszichológia*.¹⁸ Ettől kezdve megszorodtak az empirikus kutatások, melyek következményeként elfogadottá és evidenssé vált a kulturális hatások jelentőségének fokozottabb figyelembevétele.¹⁹

A fenomenológiai alapokból kiinduló kulturális pszichológiai megközelítésben „minden jelenség egyedi, jelentését specifikus környezetétől kapja, csak saját jogán, saját környezetében tanulmányozható. A cél az egyén megértése saját történelmi és szociokulturális kontextusában, valamint annak feltárása, hogy az emberi elme és a kultúra hogyan építik egymást kölcsönösen”.²⁰ A kultúra és a lélek egymásra hat, kölcsönösen

¹⁵ Kitayama–Cohen (2010) 61.

¹⁶ Freud (1913; 2010)

¹⁷ D'Adrade (1992) 47–59.

¹⁸ Shweder (1990) 1–47.

¹⁹ Nguyen Luu (2003) 15–53.

²⁰ Uo. 26.

alakítják egymást. A kulturális pszichológia a különböző kulturális megnyilvánulásokat (például jelenségeket, szokásokat), illetve a hozzájuk kapcsolódó pszichológiai struktúrákat, folyamatokat írja le. Mivel az ember alapvetően rendelkezik azon képességgel, mellyel a kulturálisan meghatározott társas kapcsolatokat tudja megélni, ezért a kulturális pszichológia képviselői nem fogadják el az emberi psziché egységességét (univerzalitását). Sokkal inkább a kultúra kontextuális tényezőinek tekintik az egyedi viselkedéseket, vagyis a kultúra és a psziché kölcsönösen változtató entitásaiként.²¹

A kulturális pszichológia keretén belül a migráció egyénekre gyakorolt hatásait három területen vizsgálják a kutatók:

- *A kultúra reprezentációja:* Önmagában az óhaza kultúrájának megértése nem fog minket közelebb vinni a bevándorlók kulturális pszichológiai jellegzetességeinek megismeréséhez. A kérdés az, hogyan élnek meg a *home culture*-t úgy, hogy egy időben az új hazához (host culture-höz) is megmaradnak viszonyulásaik. Ennek az elmozdulásnak a kontextusa szervesen kapcsolódik a kulturális identitás kialakulásához, ahhoz a *reprezentációhoz*, mely az egyén saját kultúrájának leképeződését és narratív elemeit tartalmazza. A bevándorlók alkalmazkodnak az új haza adottságaihoz, de az óhazához kötődő boltokban vásárolnak, saját etnikumukhoz tartozó éttermeket keresnek fel, és mindemellett a bevándorlókat érintő hatósági intézkedésekkel is tisztában vannak. Az új identitásra rendkívül sok és jelentős tényező hat, és a bevándorló etnikai és faji identitásának történelmi tapasztalatait is magukon hordozzák.
- *A társadalmi lokalizálódás és marginalizáció:* A *szociális lokalizáció* a különböző identitások kapcsolódását és kereszteződését eredményezi mind faji, mind pedig osztályszinten, az adott társadalmi kereten belül. A domináns csoportok tagjai határozzák meg a szociális kategóriákat a szociális hierarchiák legalizálása céljából. Ezek a csoportok a befogadó kultúra tagjai, és előfordulhat, hogy egyfajta diszkriminációs ideológia alkalmazásával *marginalizálnak* bevándorló csoportokat. A bevándorlók, mivel elvesztik az óhazában megszerzett státuszukat, pozíciójukat, nagyobb eséllyel marginalizálódhatnak az új hazában, mely mentálhigiénés kérdéseket vet fel.
- *A kulturális identitás létrejötte, jellemzői:* A bevándorlók erős pozitív kulturális identitással rendelkeznek, számos esetben az óhazát misztifikálják, és gazdagabb kultúrának minősítik az új hazával szemben. Az egyéni kulturális értékeiket személyes narratívába szervezik, mely bizonyos esetekben *idealizált identitás* kialakulásához vezethet.²²

Kulturális összehasonlító pszichológia

A tudományterület első hivatalos folyóirata a *Cross-Cultural Journal of Psychology* 1970-ben indult, majd 1972-ben alakult meg az Összehasonlító Pszichológia Társaság (As-

²¹ Kitayama-Cohen (2010) 4.

²² Sanger (1995)

sociation of Cross-Cultural Psychology). A kutatói bázis és a publikálási lehetőség által empirikus kutatások sora indult, s ez mutatja a tudományok közt elfoglalt helyének létjogosultságát. A 70-es évek közepétől indult kutatások az utóbbi tíz évben megszáporodtak, napjainkban pedig igen rangos szerepet vívott ki a kulturális összehasonlító pszichológia. Elsősorban az egyéni pszichológiai mechanizmusok kulturális jellegzettségével foglalkozik, melyeket szisztematikus kulturális összehasonlító vizsgálatokkal támaszt alá.²³ Tulajdonképpen a „kulturális összehasonlító pszichológiai kutatások eredményei kellene ahhoz, hogy megfogalmazódjon az új kulturális pszichológia.”²⁴ Az egyén pszichés működésének hasonlóságait és eltéréseit vizsgálja, melyek az eltérő kultúrákban és etnikai csoportokban jelentkeznek. Az emberi viselkedést és a kultúrát egymástól elválaszthatatlan egységként kezeli, ezért az emberi lélek univerzális felfogásával szemben foglal állást. Vallja, hogy a kultúrák közötti interakció fokozott mértékű, az utazás, a migráció, a globális média terjeszkedése, az internet lehetőséget teremt más kultúrákkal való találkozásra, és megszokottá teszi azt, ezáltal szorosabb kapcsolat alakulhat ki a kultúrák között. A globalizáció miatt tehát indokoltá válik a monokulturális szemlélettel szemben a kulturális tényezők fokozottabb vizsgálata és figyelembevétele. Annak érdekében, hogy egy átfogó, univerzális pszichológia teremthessen meg, a pszichikumot a kultúrák és az etnikai csoportok közötti hasonlóságok és különbségek megismerésének, vizsgálatának tárgyaként tekinti. A nemi különbségek, a kogníció, az agresszió, a csoportközi kapcsolatok mellett jelentős terület az *akkulturáció* kutatása, és az ezekhez kapcsolódó társadalmi kérdések.

Összegzés

A tanulmányban áttekintő képet kaptunk a pszichológiában aktuálisan zajló legfőbb kutatási irányzatokról, melyek a migrációt alapvetően krízisprovokáló tényezőként tartják számon. Mivel a kiindulópont a pszichológia tudományának alapvető felismerésével – miszerint a migráció hatására személyiségváltozások következnek be – egybeesik, de nem egységesen jelentkezik a megközelítésekben, ezért indokolt a több szempontú analízis elvégzése. A pszichológia több ága foglalkozik tehát a kérdéskörrel, kiemelten a pszichológiai antropológia, a kulturális pszichológia és a kulturális összehasonlító pszichológia. A kutatási területek kereszteződése, valamint a téma multidimenzionális és komplex jellege miatt interdiszciplináris keretek között történik a tudományos magyarázatok megfogalmazása. A tudományterületek jellegzetességein keresztül bepillantottunk a migráció hátterében meghúzódó dinamikai tényezőkre, és ismertettük a napjainkban alkalmazott aktuális megközelítések legfőbb megállapításait a veszteségekre és az adaptációs kihívások által tarkított élethelyzetekre.

²³ Mahalingham (2006) 1–15.

²⁴ Nguyen Luu (2003) 29.

IRODALOMJEGYZÉK

- Arnett, Jeffrey J. (2002): The Psychology of Globalization. In: *American psychologist*, Vol. 57. No. 10. 774–783.
- Bereczkei Tamás (2003): *Evolúciós pszichológia*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Berry, John W. (1984): Multicultural policy in Canada: A social psychological analysis. In: *Canadian Journal of Behavioural Science*, 1984/16. 353–370.
- Berry, John W. (2001): A Psychology of Immigration. In: *Journal of Social Issues*, Vol. 57. No. 3. 615–631.
- Berry, John W. (2011): Integration and Multiculturalism: Ways towards Social Solidarity. In: *Papers on Social Representations*. 2011/20, 2.1–2.21.
- Brierbrauer, Günter – Pedersen, Paul (1996): Culture and Migration. In: Gün R. Semin – Klaus Fiedler (eds.): *Applied Social Psychology*. London, SAGE Press.
- Chen, Chuansheng et al. (1999): Population Migration and the Variation of Dopamine D4 Receptor (DRD4) Allele Frequencies Around the Globe. In: *Evolution and Human Behavior*, Vol. 20. No. 5. 309–324.
- Chin, Jean Lau (2010): *The Psychology of Prejudice and Discrimination*. California, Greenwood.
- D'Adrade, Roy G. (1992): Cognitive anthropology. In: Schwartz, Theodore – White, Geoffrey M. – Lutz, Catherine A.: *New Directions in Psychological Anthropology*. Cambridge, Cambridge University Press, 47–59.
- Dúll Andrea – Szokolszky Ágnes (2006): *Környezet – pszichológia*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Esses, Victoria M. et al. (2010): Psychological Perspectives on Immigration. In: *Journal of Social Issues*, Vol. 66. No. 4. 635–647.
- De Haas, Hein (2008): Migration and development: A theoretical perspective. In: *International Migration Review*, Vol. 44. No. 1. 227–264.
- Freud, Sigmund (1913; 2010): *Totem és tabu*. Budapest, Hermit Könyvkiadó.
- Horváth-Militityi Tünde (2012): *Egy kultúraváltás szemszögéből láthatatlan migráncsoport élményuniverzumai: a helyvesztés és beilleszkedés pszichés dinamikája*. Doktori értekezés. Forrás: <http://pszichologia.pte.hu> (2013. március 11.)
- Kitayama, Shinobu – Cohen, Dov (2010): *Handbook of Cultural Psychology*. New York, Guilford Press.
- Liebkind, Karmela (2001): Acculturation. In: Brown, Rupert – Gaertner, San: *Blackwell Handbook of Social Psychology: Intergroup Processes*. Oxford, Blackwell Press, 386–409.
- Mahalingam, Ramaswami (2006): *Cultural Psychology of Immigrants*. Mahwah, Erlbaum Press.
- Nguyen Luu, Lan Anh (2003): Lehet-e összehasonlító a pszichológia, ha kulturális? In: Nguyen Luu, Lan Anh – Fülöp Márta: *Kultúra és pszichológia*. Budapest, Osiris Kiadó, 15–53.
- Oberg, Kalervo (1960): Cultural Shock: Adjustment to new cultural environments. In: *Practical Anthropology*, 1960/7, 177–182.
- Pilling János (2003): *Gyász*. Budapest, Medicina Könyvkiadó.
- Sanger, Clyde (1995): *Malcolm MacDonald Bringing an End to Empire*. Quebec, McGill-Queen's University Press.
- Shweder, Richard A. (1990): Cultural Psychology – what is it? In: Stigler, James W. – Shweder, Richard A. – Herdt, Gilbert: *Cultural Psychology*. Cambridge, Cambridge University Press, 1–47.
- Soh-Leong, Lin (2009): „Loss of Connections Is Death” Transnational Family Ties Among Sudanese Refugee Families Resettling in the United States. In: *Journal of Cross-Cultural Psychology*. Vol. 40. No. 6. 1028–1040.
- Spencer, Sarah (2011): *Migration Debate*. Bristol, Policy Press.
- Székely Anna – Sasvári-Székely Mária – Pléh Csaba (2002): A „hosszú allél” története: A dopamin D4-es receptor genetikai polimorfizmusának pszichológiai vonatkozásai. Forrás: <http://crl.ucsd.edu> (2013. április 6.)
- Trull, Timothy J. – Prinstein, Mitchell J. (2013): *Clinical Psychology*. Belmont, Wadsworth.
- Valsiner, Jaan – Rosa, Alberto (2007): *The Cambridge Handbook of Sociocultural Psychology*. Cambridge, Cambridge University Press.

- Várhalmi Zoltán (2013): Migránsok Magyarországon. Transznacionalista szemüvegen keresztül. In: *Magyar Tudomány*, 2013/3. 275–281.
- Ward, Colleen A. – Bochner, Stephen – Furnham, Adrian (2001): *The Psychology of Culture Shock*. London, Routledge.

SUMMARY

The current psychological perspectives of migration

FARKAS Johanna

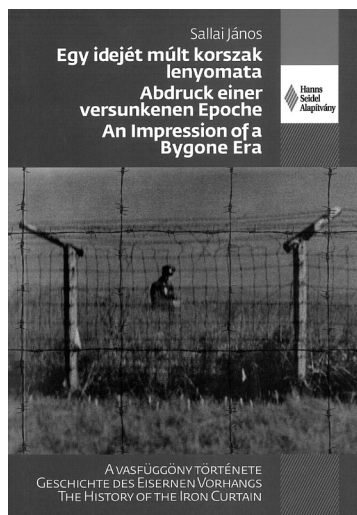
This study provided a complex picture on the current main research directions of psychology, qualifying migration basically as a crisis provoking factor. As the starting point coincides with the main recognition of the science of psychology – according to which the personality changes as a result of migration – but it is not standard in the approaches, the analysis shall be performed from different aspects. The issue is dealt with by several branches of psychology, principally by psychological anthropology, cultural psychology and cultural comparative psychology. Due to the crossing of the research areas and the multidimensional and complex nature of the topic, the scientific explanations are expressed among interdisciplinary frameworks.

Sallai János: Egy idejét múlt korszak lenyomata. A vasfüggöny története

FÓRIZS Sándor

Azok számára is ajánlom a könyvet, akik az eseményeknek valamilyen módon tanúi, résztvevői voltak. Az egykori határőrök találhatnak benne ismeretlen adatokat, melyek eddig a levéltár dobozaiban várták, hogy valaki rájuk bukkanjon, és feldolgozza ezeket. A fiatal korosztály pedig, meggyőződésem szerint, most tarthat a kezében először egy olyan anyagot, mely átfogóan mutatja be ennek a letűnt határőrizetnek az emlékeit.

Az előttünk fekvő könyv nem egyszerűen az úgynevezett magyar vasfüggöny története. Amint olvasni kezdjük, azonnal tapasztaljuk, ennél lényegesen többről van szó, és ez adja a feldolgozás egyik nagy értékét. Az elbeszélésre és bemutatásra kerülő események tulajdonképpen öt-hat szálon futva, egymással párhuzamosan, egymást kiegészítve szemléltetik több mint fél évszázad határőrizeti helyzetét az osztrák-magyar államhatáron, esetenként kitekintve hazánk más államhatárait is. A szakmai fonal háttérében felvázolásra kerül az éppen aktuális politikai helyzet, az a kormányzati vagy pártmegfontolás, amely a vonatkozó döntéseket éppen így hozta meg és hajtatta végre. Érezzük a határrendészeti szakma másodlagosságát ebben a kapcsolatban, ahol a mindenkori és többször is átalakult, átszervezett határőrség csak a végrehajtó szerepét testesítette meg. Az események harmadik szálát a határ mellett, annak két oldalán élők képviselik, hiszen minden intézkedés, változtatás az ő életüket befolyásolta, ismerjük be őszintén, sokszor hátrányosan. A szerző a történetek ezen oldalát is pontosan láttatja az érdeklődővel. Olvashatunk a helyi lakosok mozgásának, munkavégzésének korlátozásáról, területek kizárásáról, termőföldek termelés alól történt kivonásáról. Átérezhetjük a gazdálkodók, egymással rokonságban állók problémáit, akik a háború előtti rendszerben szabadon mozoghattak az államhatár két oldalán, majd ez a lehetőség lezárult előttük. Az események feldolgozásához – a szükséges mértékben – nemzetközi kitekintés is kapcsolódik, érzékeltetve az aktuális külső problémák – mint a román gazdaság összeomlása vagy a keletnémet terjedés – magyar-osztrák államhatárra gyakorolt hatását.

*Kiadta: Hans Seidel Alapítvány,
Budapest, 2012.*

Külön pozitív vonásként emelhetjük ki egyes fontosabb történések bemutatását, így az 1956-os események rendkívül sajátos határrendészeti következményeinek feldolgozását, szakmai és emberi vonatkozásban egyaránt. Kuriózum a hegyeshalmi őrsparancsnok ekkor készített jelentése, melyre a szerző a kutatásai során a Magyar Országos Levéltárban bukkant. Szintén rendkívül jelentősnek tekintem a páneurópai piknik teljes körű ismertetését, kialakulásának szemléltetését, a politikai háttér vázolását, és az akkor ott tevékenykedők megszólaltatását. Értékes a történések szakmai szempontú ábrázolása.

A könyv fő tárgya a műszaki zár, amely a magyar–osztrák államhatáron létesült. Tulajdonképpen több ilyen berendezés építésére is sor került, amelyekről általában a kívülállók nem tudnak, ezeknek csak időben az utolsó tagja az SZ-100-nak nevezett elektromos jelzőrendszer. Az olvasó megismerheti az ötven év során alkalmazott rendszereket, az aknamezőket a különböző típusú aknákkal. Bemutatásra kerülnek a technikai-műszaki adatok, a kiegészítő eszközök, melyek azok hatásának növelését szolgálták, a folyamatosan változó határőrizeti módszerek. A könyv írója maga is szolgált a kerítés mellett, átérzi a sorkatonák és hivatásosok által tapasztalt nehézségeket. Első kézből jutunk számtalan, egyébként eltűnésre ítélt információhoz.

Külön történet és érdekesség a műszaki zár lebontásának eseménysora. Ennek folyamatát, összekapcsolva az akkori politikai helyzettel, az országon belüli és a nagypolitikai mozgásokkal, szintén megismerhetjük. A szerző roppant finoman érzékelteti a határőrségre nehezedett nyomást, a szervezet törekvését a külső elvárásoknak való megfelelésre, a számtalan bizonytalansági tényező előre biztosan ki nem számítható hatását.

A műszaki rendszer ábrázolása mellett a magyar–osztrák államhatár történetéről, megjelöléséről és a határrend mibenlétéről, a határeseemények kivizsgálásáról szerezhetnek ismereteket a laikusok a helyzet jobb megértése céljából.

A kötet irodalomjegyzéke jelzi a szerző széles körű kutatómunkáját, és inspirál minket a forrásul szolgáló kiadványok feldolgozására. A kapcsolódó publicisztika felkutatása és elérhetővé tétele önmagában is jelentős teljesítmény. A könyv olvasmányos, ugyanakkor speciális határőrizeti szakkifejezések „fűszerezik” a mondandót, tükrözik a szerző eredeti foglalkozását, és még hitelesebbé teszik az elhangzottakat az érdeklődő számára.

A kiadvány sajátossága a háromnyelvű (magyar–angol–német) szöveg megjelenítés, amely igen ritkának és kiemelkedően hasznosnak mondható. A színvonalas tükörfordítások a magyar nyelvet nem beszélők számára is elérhetővé teszik ezeket az információkat, növelve a mű nemzetközi értékét és remélhető elismertségét. Tudva, hogy a magyar nyelvet nem beszélő külföldi érdeklődők milyen nehezen jutnak a könyv tartalmát kitevő speciális magyarországi ismeretekhez, azonnal el kell ismernünk a háromnyelvű kiadvány készítésének eredetiségét. A mellékletek eredeti fényképfelvételeket, alkalmazási vázlatokat, műszaki leírásokat tartalmaznak, amelyek érthetőbbé teszik a feldolgozott témát, színesítik a könyvet. A szerző saját felvételei határ menti létesítményeket, műtárgyakat ábrázolnak. A kiadvány formai tervezője, a háromnyelvű felirattal és az egykori vasfüggöny ábrázolásával, esztétikus külsőt hozott létre.

Az írásmű bemutatása folyamán meg kell említenünk a bajorországi Hanns-Seidel Alapítvány önzetlen segítségét, amely a könyv kiadását lehetővé tette. Az alapítvány korábban a határőrségnek is múlhatatlan szakmai támogatást biztosított, számtalan rendészeti kezdeményezést felkarolt.

A szerző dr. habil. Sallai János egyetemi docens, nyugállományú határőr ezredes, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem oktatója. Tanulmányai, életútja, eddigi tudományos munkássága, publikációi egyenesen vezettek új könyve megírásához és megjelenéséhez. A szerző határőr hivatásos tiszti pályára készült. Határőr szakon végezte el a Kosuth Lajos Katonai Főiskolát 1982-ben, és a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiát 1992-ben. 2006-ig, szolgálati nyugdíjba lépéséig, hivatásos tisztként dolgozott különböző munkakörökben, többek között a katonai főiskola Határőr Tanszékén is hat évet töltött el tanárként. Mindezek magyarázatot adnak az államhatár története iránti érdeklődésére, a témával kapcsolatos publikációira. Egyetemi doktori értekezését 1994-ben megvédte, és dr. univ. fokozatot szerzett, majd 2002-ben, Debrecenben, az egyetemen elnyerte a PhD-címet. Ugyanitt habilitált hat évvel később. Nagyszámú publikációja közül megemlíthetünk néhányat, melyek kapcsolódnak az államhatár kérdésköréhez:

- Elektromos jelzőrendszer. In: *Főiskolai Közlemények (KLKF)*, 3. évf. 1. sz. 94–102. (1995)
- A magyar-osztrák határ története a XVIII. századtól napjainkig. In: *Soproni Szemle*, 50. évf. 4. sz. 1–10. (1996)
- Szomszédságban egy évezrede (az osztrák–magyar határ történetének áttekintése). In: *Bécsi Napló*, 20. évf. 6. sz. 7–8. (2001)
- A magyar vasfüggöny története. In: *Magyar Rendészet*, 9. évf. 1-2. sz. 120–128. (2009)

